

POP WU

K'ulb'il Yol Mam

Paxil / Guatemala, octubre de 2001.

K'ULB'IL YOL TWITZ PAXIL
Academia de Lenguas Mayas de Guatemala

NEJSAL YOL EX B'INCHB'EN
Dirección Lingüística y Cultural

QE AJKAWIL

Trinidad Matías Rafael Jiménez Camposeco
Nejenel

José Miguel Medrano Rojas
Nejenel Aitz'ib'

Cruz Velásquez Mendoza
K'u'l twitz pwaq

Aurelio Domingo Hurtado Montejo
Nejenel ti'j Yol ex B'inchb'en

K'LOJ TWITZ XNAQ'TZB'IL

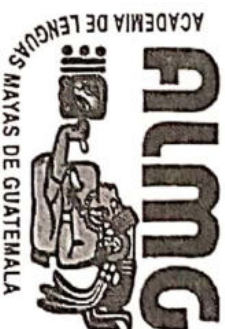
Saqikan, Modesto Cresencio Baquiaux Barreno
Ajq'il b'e ti'j Ch'ixpul Yol

Miguel Pérez Escobar
Ajch'ixpul Yol

K'ULB'IL YOL TWITZ PAXIL
ACADEMIA DE LENGUAS MAYAS DE GUATEMALA

NEJSAL YOL EX B'INCHB'EN
DIRECCIÓN LINGÜÍSTICA Y CULTURAL

K'ULB'IL YOL MAM
COMUNIDAD LINGÜISTICA MAM

POPUL

Top M'
© Academia de Lenguas Mayas de Guatemala, Año 2001.
ALMG, 13 Calle 11-52 Zona 1, Guatemala, Guatemala.
Telefax. 2323404, 2329342, 2500213. Apartado Postal 1322.
Correo Electrónico: almg@terra.com.gt

QE WI'XON TE K'ULB'IL YOL MAM

JUN TOANIL

Wi'xon:	Gérman Isaías Méndez de León
Ajt'ib':	Jeremías Misaél Pérez Hernández
Q'il twitz pwaq:	Clemente Morales Berdúo
Tnejel xtol:	Cleotilde Vásquez Lúcas
Tkab' xtol:	Pedro Alberto Velásquez Agustín
Toxin xtol:	Margarita Ordóñez Domingo

CHJONTB'IL

Tu'n Ch'isil ex B'inchil Nab'il
Kye qe qxjalil xi b'inchin twi' gyo!

Kye qe ajq'il twitz Yol ex B'inchb'en te K'ulb'il Yol Mam,
A'yi:
Rumualdo López Juárez
Efraín Ramírez

Ex kye qe qxjalil xi onin ti'j Pop U'j lu, A'yi:
Juan Demetrio Sicaol Pérez
Hugo Leonel Filadelfo Sotz Gómez

Tu'ntzun KULB'IL YOL TWITZ PAXIL, Academia de Lenguas Mayas de Guatemala ALMG. Tuk'il yukb'il ntzaj tq'on tume'l ttxolil tun tipumal ex tun tok jun-elti oitzqib'ite ex tun tñimet ex tun tyek'et jun-elti qyol tun kyajb'en kyyol qxjalil toj chwinqal kyyol xjal tun tok tipumal ex tun kyk'am xjal aju tul kanun, tun tten toj nuk'b'il ex toj jun junelni, mojb'il nab'l ex tun tok toj oklenj. Tuntzuj u' aju nuk'b'il aq'untl te b'inchal u'j ex pujb'il yol toj q'ilte twitz yol te kychwinqal qxjalil te K'ULB'IL YOL TWITZ PAXIL toktzin kyojge tñab'l aq'untl tuntzun tmoje kyyol qxjalil Maya tse'ntku tun ttz'ib'et ex tuin t-xi' twitz aq'untl tun tajb'en aju u'j poq'y'ntl toj qyol ex tun tchiky'b'et.

Tuntzun tb'inch aju' tz'ib'an matzun b'inchet aju pujb'ite pop u'j tz'ib'a'n tun Adrián Recinos, atzun u'jlu n tm'an ja tzajna' tlok' aju' b'inchb'ente' twitz tx'otx' ex aju kyajil xjal, ts'en kyb'íncha tej kyb'aj ten twitz tx'otx' ku techlan b'a'n ex mya b'a'n toj tqanil kyand'ib'l k'txewnaq, tetzuj kyul mos.

Apetzun poq'b'il ajla'n toj kyajla'b'l qchman xini toj jun pomni toj kab' ojmutz' ok'al tz'ib'a'ntzun toj uj kaw tajal 1 046-87.

T-xilen a'q'untl tun tpon ja tá poq'b'il matzi tume'l tu'n tten aq'untl ex tun joyb'il ky'i'j aq'unalt te tzi'yal ex techemb'ilte aquntl te ttxoil ex tu'n tiyet jun aq'untl juntl yol, aq'unalt te jun nab'l ex tse'n tu'n tiyet atl, aq'untl aju at token ti'j jun aq'untl jlo'n ex kyu'ngde' q'il twitz aq'untl toj K'ULB'IL YOL MAM juntzun chamb'il mo jun yol te junb'il nab'l kyuk'il junjun aj yoili te junjun tnam te qyol Mam.

Tu'ntzun onb'il-lu' ex jun aq'b'il chionte kye xjal q'se, ju' ma ku kyq'on amb'il tun kyonin ti'j jun tb'anil xnaq'tzb'il, ex

TNEJEL YOL
AJU' TNAB'L KYU'J TNAM TIB'AJ POP U'J

Ojtxi' yol ja'lu tz'ib'a'n tib'aju' tnam ktxe'wnaq.

Okb'el qtz'ib'ane', ex oktzyeteliu' ojtxi' yol, ttzyetlen ex tzajlen tkyaqilju' b'aji ojtxi' toju' nin tnam kyxol ktxe'wnaq, kyxolju' tnej kyayjilb'en tojxju' tnam kyxol ktxe'wnaq.

Aja' yol lu jun yek'b'il, jun tpakb'alil,aju' yolb'ilteju' na'm tq'ancha'lin,aju' matxi' b'ajchiky'b'a'n tu'nju' B'inchalte toj' Nuk'ulte, ex Alal ex K'walal kyb'i. A jun teju' Jun Jub'tzeyil Ajaw,aju' Jun Jub'tzeyil Xo'j,aju' Nin saqb'och, Nin saq/tz'utz'/xpichaq',aju' Nimaqkawil, Q'uq'kan,aju' Tk'u'j njab' ex Tk'u'j ninjab',aju' Cha'x laq, tuk'ilitzunju' Cha'x tzma.

Tu'nju' kyma, ex tu'nju' chik'b'ab'l kyun. ex tu'nju' yolb'inte kyun Yab'aj, Chmanb'aj, Na'äka'yin, Xpiyakok kb'i. Aju' Kykuwal, ex Kolol,aju' Kamaj yab'aj, ex Kamaj chmanb'aj kyb'i toju' kynajib'lu' Ktxe'wnaq. Tej tb'aj kyoli'n tkyaqilju' ttzajlen chwinqlal, tej ttzajenju' tqanil tib'aju' b'ajni kyb'incha'n.

Ajalu kb'el qtz'ib'ane' tu'nju' techil najb'en kyxol mos, toj tq'iljalil okslab'l ti'j Crist, tu'nju' mixiti'tlu' tu'jil,aju' Pop U'j, tu'jilju' qtzajlen jiaxi' nin njab',aju' yolb'inte qxopinte'. Jaju' in ka'yita' tej tq'incha'linju' chwinqlal,aju' intoq q'umli.

Atitaqju' tnejelxi'x u'j,aju' ojtxi'xi'x tz'ib'ente, aye'ju' t-xaq noq o'kx teju' in kane toj twitz, ximal. Nimju' tu'mel' tu'n,aju' q'ma'n tu'n se'ntaq'wi b'ajb'enti tkyaqilju' kya'j.

kye junjun wnaq te junjun ja te xnaq'tzb'il ma te junjun xjal matz'onin tjunaix ex qa nchi aq'unan ti'j kychwinqlal qchman, qe xjal nchi aq'unan ti'j tlok' yol xnaq'tzal ti'j tlok' yol kyxol xjal, xnaq'tzal kye k'wal ex qe tz'ib'ankyib' toj K'ULB'IL YOL MAM. B'ajsb'ilitzunaju' tu'n tok toj jun tznjib'lte aq'untl tu'n ma chi onin xjal ti'j jun tuk'il ch'ixpul yol tuk'il tonb'il K'ULB'IL YOL MAM matzun ku ximet qaaju' pjub'ente xjan tujil qa japon tqanil b'inchb'ente tojix jun tu'melaju' pjub'ente tse'n kux ttab'il toj qyol.

Tkyaqil pjub'enteaju' lu'aju' b'inchalte eye at kyoklen tu'n tpujil mya liti'j axixwut tten K'ULB'IL YOL TWITZ PAXI. Bajsb'ilitzunaju' aq'b'il chjonte ja chjontexix te K'ULB'IL YOL TWITZ PAXI. Tun tq'met tojix jun tb'anilaju' aq'untl lu' tu'n kyonb'il aq'unal, ex qe nuk'ul exqe tun q'il twitz pwaq.

Tuj tnam Paxil, tlajoj txjawil ab'q'i | 0 .

ex tx'otx', aju' kya'je' b'inchb'ente, aju' kya'je' aq'pu'b'ente, aye'ju' echb'ente, aye' kya'je' techal, aju'; echb'ente tu'n ky'jai, aju' echb'ente tu'n ky'jai te toj kya'j, ex twitz tx'otx'. "kya'je' tt'x'u'k, kya'je' t-xe', ik tq'umliju' tu'n B'inchalte, Nuk'ulte, tu'n Manb'aj ex T'xub'aj chwinqlal, teju' ch'isa'n, teju' t-xew, ex teju' nab'l aju' in nalan, aju' in q'onte tzalajb'il kyeju' tnam, tzalajb'il kyeju' myalb'aj,* ex tzalajb'il kyeju' k'walb'aj, ex teju' xim, teju' nab'l tib'aj tkyaqilju' ati toj kya'j, twitz tx'otx', toj njab', ex toj nin jab'.

TKAB'IN YOL

AJU' B'INCHB'ETE KYA'J, TX'OTX' EX K'UL

! A q'umli lu: tenixtoq, tkyaqil nak'li, tkyaqil numli, ex mixi'te' in yukchi, ex mixa'lote' in yolin, ex mixtoqti'te' ati twitz kya'j.

! Luju' tnejel yol lu, tnejel kyyol: mixtoqti' jun xjal, jun txkup, jun pich' jun kyix, jun chap, jun tze', jun ab'j, jun jyom, jun xaq, jun itzaj, jni' k'ul, o'kxtaqte' kya'j at/ati.

! Mixtoqti'ju' twitz tx'otx', naq nak'liju' ninjab' ex tyaqilju' kya'j.

! Mixi'ti' jun ti'xti' junx, inwit q'ajti, ex jun tixiti' inwit yukchi, mo inwit q'ajti toj kya'j.

! Mixi'te' jun ti'xti' wa'lwit, naq o'kxte' a' numli, tenliju' ninjab', o'kx nak'b'il ati, mixite' jun ti'xti' atiwit. O'kxte' numle'n ati, nak'liyile toju' qxopin te qonik'an.

! Noq o'kxju' B'inchalte, Nuk'ulte, aju' Nimaqkawil, Q'uq'Kan; aye' Alal ex K'walal atetog toj a' toj spik'un

! Tadeya'. Atekxtaq tjaq' cha'x tzmil, txa'xile. A kyb'iju' Q'uq'kan aye' nimaq ajnab'ilil, nimaq ximalqe'x. Iktzun atiya kya'ju', ex ikxju' Tanmi kya'j, atzun tb'i Tyux, chijo' inq'manjitztoq.

! Ultzun tyoltzu' tzalu, ul tuk'i'iju' Nimaqkawil aju' Q'uq'kan, tzalu toju' qxopin, te qonik'an. Yolin tuk'iju' Nimaqkawil, ex Q'uq'kan.

! E'yolintzun, b'aj kyra'tzun, e'ximantzun, kyejb'entzun kyu'n ex mujeju' kyyol, ex kyxim. Ultzunte yek'b'iltzu'.

! E'ximantzun. Tuk'iltzun spik'un ultzunte wnaq. Tej tkyej b'entju' nuk'b'il, ch'isb'enkye tze', exju' ch'ech, ju'nuk'b'iltju' chwinqlal, and'b'il ati toj qlolj, te qonik'an tu'nju' Tanmi kya'j, jun tqan tb'i.

! A Jun tqan, tnejel. tkab' aju' Chip tinun. Atzunju' toxi'n aju' Txa'x tq'ojq'ojel. Aye'tzun oxe' lu Tanmi kya'j. E'ultzuntz tuk'ilju' Nimaqkawil, aju' Q'uq'kan.

! Eb'aj yolintzun tib'aj tulen chwinqlal: _?ntzunlo taq'wi tu'n titz'j, tu'n tq'ancha'lix, alkyeju' k'a'chal, ex alkye q'olte ipumalj?

! Ikytzu'n b'entiya' tej tkub' kyxima'n. _iTu'n t-xi' lq'aju' a'i iTu'n tel ja ta'i iKutzaju' tx'otx'i iTu'n tqtane'i iTb'anilxwitiu' ka'yini iTu'n titz'ji, tu'n tq'incha'lix twitz kya'j, ex twitz tx'otx'i iMixi'tizunlo ti'ju' taiwail, yek'b'iltju' qch'isb'en, a nuk'b'ente? iWnaqxwit qch'isb'en, ex wnaqxwit nuk'b'ente, chechiju'.

• Ikytzun b'enta' tx'otx'ju' kyu'n. Naqtu'nju' yol b'enta' kych'isb'en.

B'ixix Xb'ant tx'otx'.

Naku'j mui, tze'n juplimui, iktzu'n b'enta' ch'isb'en, tchwinqlal tej tjabw'entju' a' toj k'ul, ex toj jun kmujx b'jawn'enta' nimaq k'ul.

Naq tu'n kyxew, tu'nj kypumal b'enta' nuk'b'ente k'ul, jni' mlej, ex naqjun kmujx tzajaj kywi' tz'sis ex tzaj twitz tx'otx'.

Iktzu'n jaw tzalaju' Nimaqkawil, aju' Q'uq'kan: _!B'a'n tulena, aya Tanmi Kya'j, aya Jun tqan, aya ch'ip Tinun, cha'x tq'ojq'ojel!

Matxitzun japun b'aju' naq'un ja'lo, Aju' qch'isb'en _ chechij kyma.

Tneiel aju' tx'otx' b'enti, ex k'ul, jniju' chq'ajaj. B'aj kyaq'pu'n kyib'ju' t'nimal a' ex b'aitzaj k'alalanju' xlok' a' t-xolwitz. kyej tpa'n tib' tej kyjaw b'entju' nimaqwitz.

Iktzun jawb'enta' tx'otx' tej tb'inchantiz tu'n Tanmi Kya'j, Tanmi Tx'otx'.

Iktzu'n kyb'iju'. Tej tb'aj kyvoli'n tib'aj tenb'iteju' kya'j, tej t'ietz ch'iyju' tx'otx' toj a'. Iktzun yoliu' tej tb'aj ximet, tej tb'aj nab'ietju' b'a'n aq'untl, aju' b'inchb'ente kyu'n.

TOXI'N YOL AJU' KYITZ'JLEN TXKUP

Exi'tzuntl b'inchalkye kyalu'n k'ul, aye'ju' xq'uqil k'ul, tkyaqilju' najal k'ul, aju' msat, tz'uchin, b'alun, uli'x, kan, wo'tz, ex q'antin, kyuk'ilju' xq'uqil ch'ech'j.

B'aj yolinju' Alal tuk'ilju' K'walal. qO'kxtzunlo numle'n, nak b'il', ktenb'il kjaqtze', exju' ch'e'ch' ? B'anlote' qamaten jun xq'uqilkye.

Chechiju'. Atzuntzu' eximana', ex e'yolin atxixitzun tjabw'entju' msat, e'pich'. Textzu'n kmuj lu b'ajx pa'n kyajb'ilju' msat ex pich'':

Atzunta msat: ttziyile a' ex toj xaq kwala'ya. Atzu' ktenb'ila'ya toj txkupq'e'n, toj itzaj, ex atzu' toj k'ul kpoq'ila'ya, kyaje' tqana tu'n tb'eta, eb'inchet tu'n twe'ya kyib'aj_chij xiq'ma'nte.

Ex ikx b'ajb'ent ttenju' tpaqb'il tal pich', exqe' nimaq pich'. Atzunkye' che'okyele' te pich' twi' tze' ex tib'aj h'e'ch' chepaqeb'ilaye', chenaajalaye', ex atzu' chepod'ilaye', ex chepuqile' kyib'aj tq'ob' tze', ex kyib'aj tq'ob' aq'. Chij xiq'ma'n kyeju' msat, exqe'pich'.

Iktzun japuna' kyaq'unju', kykyaqil exi' toj kypaqb'il ex toj kyajb'il. Iktzun tume'ju' kyaje' q'o'n kyja txkup twitz tx'otx' tzajtq'o'n Alal exju' k'walal, b'a'n ekyejtene' msat ex pich'.

Xiq'ma'ntzuntz kye msat ex pich' kyu'n Nuk'ulte exju' B'inchalte, Alal ex K'walal: /Cheyolinqeye', cheqx'unub'inqeye' i' jchetxokyine', chech'inqeye' i' cheyolinqeye' teylele junjun se'nxiu' tyajil, se'nxiu' ka yin mo tijajil! _ xiq'ma'n kyeju' msat, te pich', te b'alun, uli'x exte kan.

Kyna'ntze' qb'ie', qo'kynima'nkte' ayo'e' kytuxye', ayo'ye' kymane' i' Che kub'sandeye', te Jun Tqan, Ch'ip Tinun, Txa'x Tq'ojq'ojel, aju' Tanmi Kya'j, aju' Tanmi

Tx'otx', B'inchalte, Nuk'ulte,aju' Alal, K'walal
iCheyolinqeye',

• Chek'ulundeye', exche kub'sandeye' qwitzel' chiju'
xiq'ma'n kye. Naq eb'aj tal ch'iwj, minti' elyal tu'n tb'ent
kyvolin kse'ng'e xjal, naq eb'aj wich'j, ex eb'aj qotqoyin,
ex inche jorinen, mixti' q'ancha'lix tume'ju' che yolin,
teyile junjun chukchaq tu'mel' eb'axch'in.

• Ikizun tume'ju' tb'iva' B'inchal ex Nuk'ul naq eb'aj ch'iwj,
minti' eyolin.

• Kymatzuntz kyxolx: Na'mx tb'ent tu'n kyq'mante qb'i,
ayo' b'inchalye, ex ayo' ju' nuk'ulkye. Myab'a'n te'lu,
chechiju' Alal exju' K'walal Kyra kyxolilex.

• Xiq'ma'ntzuntz kye: kchech'exb'etele' qu'n minti'
xekajiyel' b'a'n, min xknet tume'l tu'n kyoline'. Ma
che'xb'etj qyole'. Kyol xaq ex kyol k'ul ktemb'ela'
kywaye', kywab'le', kyku'ib'ile' e' kypaqb'ile', qu'n na'mx
tb'ent kyk'ulune' qeye', ex min nchekub'sane' qwitzel'.

• Ate'xlokye' k'ulul, b'a'n cheb'in aj kyb'ent, atzu'n ja'lo
naq o'kx kyayonku'ye' se'n machexa'ye', e'kyxmlilale'.
ilkxwitzunju'i

• Ikizun machexake' a kychib'jila k-okelte chib'j
Chechiju' tej t-xikyma'n tb'is kyk'u'j kye tal txkup, exqe'
nimaq txkup ateqe' twitz tx'otx'.

• Ikizun iky'jumatl kywitz ti'j, kyxima tu'n tb'inchet jumatl,
kyxima tu'n kyq'onte jumajti anb'il tu'n kyk'ulunjtz.
Tu'tzun cheyolin minti' kane toj kywitz kyxolilex. Mixti'x
jun tum'el b'a'n, ex mixti'xte b'enti kyu'n.

• Tu'ntzun lu b'aj tx'i'wu'n kychib'jil, xiq'o'n tu'n kyb'aj
ch'yo'n, eb'aj kyimju' txkup aye'ju' ateqe' twitz tx'otx'.

• Iknatzunju' jun ak'a'j tume'l tu'n kyb'inchet jumajti'j xjal,
b'inchet wnaq tu'n Binchal, Nuk'ul, Alal ex K'walal.
jOb'inchax jumajti' Ch'inx' qspik'e', ex xi'ttazj txe'ky'a'j.
Ob'inchaku' qkuwil mo kuwsb'ilqge, exju' k'achali

• Se'nlo * tume'l qb'inchal tu'n kynimange, tu'n qtzaj ky'na'n
twitz tx'otx'? matxi' tzik' qwitz ti'ju' jun tnejel qch'isb'en,
aye' qb'inchb'en. Naqtzunaju' mixti' xb'ent qnimanjiz,
ex tu'n kyk'ulunge.

• Atzun ja'lo cheqb'inchaku' b'a'n cheb'in, ex b'a'n
cheniman, te qkuwal ex ka'yilqe' chechiju'. Atzun
kyb'inchb'en ja'lu, tb'antlen. Tu'n tx'otx', ex ti'j xox'l
ela' kychib'jil.

• Tetzun kyk'ayinte myab'a'n, naqtoq in txij, majtaq yulin,
ex mixtoqti' in yukchi, mixtoqti' tipumal, naqtoq nik'tz'eq,
ex naqtoq in pi'yaman. Mixtoqti' in yuqchi twi', naq jun
plajx inxa'ya' twitz, mixtoqti' nka'yin twitz, ex mixtoqti'
inb'ent tka'yin tze'lkyl'j. Yolinte' nejkuxi'x, naqtzunaju'
min kaneju' tyol. Bi'ixix kub'xb'eqj toj a', mixti'x b'ent
ttzyunte tib'.

• Kymatzunju' B'inchalteaju' nuk'ul: Q'ancha'ixi'x minti'
nb'et, ex minti' inpoq'in. K'okelte' jun yol tib'aju' lu
chechijo'. Kub' kyxitu'ntzun, kub'kynajsa'n kych'isb'en,
kyb'inchb'en.

• Kymantzun: _etTiloti' qb'inchal' tu'n kyelb'a'n, ex tu'n
kyb'entxi'x k'ululqge, ex nimalqge.

: :||| Chechi tej kyyolin jumajtel: naq o'kx qmanx kyeju' xpyakok ex Na'xka'yin *, aju' Jun Jub'tzeyil Ajaw, aju' Jun Jub'tzeyil Xo'j.

: :||| "Qb'inchannxtzun jumajilu' nuk'b'enkye, tu'n tik' qwitz ti'j" chechiju' B'inchalte, Nuk'ulte, kyma kyxolilex.

: :||| Ukyitzu'n xa'kyma'na' kyeju' Xpyakok, Na'xka'yin, Yajixituntel xikyma'n kyeju' Ajnab'ilil, Tya Q'ij, Tya Spik'un,

: :||| Xiq'ma'nkye tu'nju' B'ichalte, Nuk'ulte, a kyb'iju' : Xpyakok, Na'xka'yin.

: :||| E yolintzu'n Jun Tqan, tuk'i'l Nimaqkawil, ex Q'ud' Kan. A xikyma'ju' Teju'q'ij, te Nuk'ul, aye'ju' Ajnab'ilil: _ ati tu'n qb'uyinte qib', tu'n tiyet tume'l tu'n tb'entju' xjal, jun xjal k'a'chal, kuwsalqe, tu'n tniman ex tu'n qtzaj tna'n, chechi.

: :||| _Kyoknatzune', kyyolinku'ye' Yab'aj, Chmanb'aj, aya Qtxu', aya Oman, Na'xka'yin, Xpyakok. Kyb'inchame' tu'n tspik'e', tu'n tsqix qnimb'ile', qk'u'lb'ile', tu'n qtzajna'n tu'nju' wnaq qch'isb'en, xjal b'inchb'en, xjal a'il's*. jlkxwit b'inchetju'i

: :||| Kymaxe' kyb'ie'. "aju' Jun Jub'tzeyil Ajaw, aju' Jun Jub'tzeyil Xo'j, Kab'emaj alal, kab'emaj K'walal, Nin Saqb'och, Nin Saqtz'utz', Teju' Txa'x a'b'j, teju' U'wj, Teju' Tz'qub', Teju' tze', Teju' Txa'xlaq, Teju' Txa'xTzma, Teju'Q'ol, Teju' Saqpwag, Tya Q'ij, Tya Spik'un" chetzejxwit txko'ne' kyu'nju' qaq'unb'en, kyu'nju' qch'isb'en.

: :|||

_Kyyome'ti'j tu'n ixi'n, ex tu'n mich. Kyb'inchame' ixi'u', kb'enteltztuntz qama qo' k'oxine, kb'ajel b'inchetju' ttzi, ex tb'aq'twitz ti'j jun tze', _chij xiq'ma'n kyeju' te ajq'ij.

: :||| Tib'ajix'itzunja'lu uiju' nimb'il, aju' kub'sb'li tej tajb'enju' ixi'n, tuk'ilju' mich. _jQ'iji' Ch'isb'en! Chechiju' Jun Yab'aj, Jun Chmanb'aj, kye. Aju' Chmanb'aj lu tetaq Mich, Xpyakok tb'i. Atzu'n Yab'aj, Teju'Q'ij, Teju'Nuk'b'en, Na'xka'yin, tb'i.

: :||| Kymatzuntz tej tik' twitzlalil kyu'n: _iKyb'uyim kyib'e', kymujb'am kyib'e'! Chiyolinqeye', lu qo'ye' ngo' b'ine' kyeve', kymantze', kyichik'b'antze', qa b'a'n tu'n tmujeju' tze', tu'n tjoxmet tu'nju' B'inchalte, Nuk'ulte! jQa a k'a'chaju', qa a qkuwilju' ajqspik'e', ex ajqsqix!

: :| Atzunta ixi'n, aya mich, aya kawil, aya ch'isb'en ikymujb'am kyib'e', chetenkuye' junxl _chij xiq'ma'n teju' ixi'n, te mich. _jQ'iji' Ch'isb'en! jQ'ontz jun chojb'ila tzalu ayaju' Tanmin Kya'j, Mlalun kub' ttz'eysa'n twitzju' Nimaqkawil, Q'ud'kanl.

: :| E'yolintzuntz, toj ax kyb'inchame: _b'a'n, chetenxju' a'il's, tze joxmenge', ex kyyolin, ex tu'n kyla'jin eju tze b'inchan'nge'

: :| Extzun e b'ant eju tilb'ilal xjal tu'n tze ex e yolil iky te xinaq mo ichan atzun te xinaqmo ichan kub' bicha'n, e ku puqlitzun te kyk'wal ex kymyal extzun e el nakakan nti'x kyanmi ex kynab'l, mintzu ul julk'y'aj aju' b'inchal kye', naqtzun e ulxi twitz tx'otx'.

: :| Mixti'x tzaj kynatlu' Tanmi Kya'j. Qumtzun ekub'o'ij.

|| Aja'lu naq jun tu'me'l, naq jun yek'b'il tu'n kyb'inchetju' ichan. Tnejelxi'x e'yolin, naq yu'chju' kywitz, intoq che'lu'lu'n kykux, ex kyq'ob, mixtoqti' kyck'el, ex kya'l, mixtoqti' kyxb'ub'jil, ex ky-until, tzqiju' kytzi, kywitz, kygan ex kyq'ob, majxtoq sb'unin mo qa'n qe'tlju' kyhib'jil.

:-| Tu'ntzun minti' eximantel ky'i'ju' B'inchal, Nuk'ul, aju' b'inchalkye, ex aye'etzajq'onte kyanmi. Aye'tzun tnejel wnaqu' txqantq kyb'aj ten twitz tx'otx'.

TKYAJI'N YOL Q'OL Q'EQ'AB'

:-| Yajixizuntel eb'ajkub' najsa'n, ekub' xitu'n, eb'aj q'uchi'nju' a'il's ex e'kyim, aye'ju' noq joxm'e'n tzeqe'

:-| Atzuntzu' kub'a' t-ximanju' Tanmi kya'j tu'n kxi' mulq'aj, nim q'eq'jab' jawb'enti, tzaj jun ninjb'al kyib'aj a'il's, aye'ju' josb'en tzeqe'.

:-| Ti'j mich ela'ju' ichan/xinaq, tej titz'ji tu'nju' B'inchal, nuk'ul. A tzu'n qya/xu'j atzu' ela' ti'j ch'ech, aye'tzun kytx'otx'ajju' kyajb'iltq B'inchal, Nuk'ul.

:-| Naqtzun aju' minti' eximan, ex minti' eyolin twitzju' B'inchalkye, Nuk'ulkye. Ximalkiye, ex Ch'isalkye.

:-| Tu'ntzunlu ekyima', eb'ajx mulq'aja', Uliun ninjb'al stz'uji q'ol twitz kya'j. Tzqub'il witzj, tb'iju' pich'pon, b'je'tz Uliu' Paqi B'alan ex b'aj tch'yo'n kyxmial. Uliu' Ka'yilb'alan, atzun b'aj q'uchinkye ex b'aj tchenju' kyb'aqil, ekyb'otx'il, b'ajtb'e'n, b'aj tb'aqi'n kyb'aqil.

:-|| Tu'n tz'eysb'il wutz min q'on chjonte twutz kytx'tx' ex aju' Tanmi Kya'j, Juntqan tb'i. Qu'mtzun kub'qxope' twitz tx'otx', tzajun q'eqab', tb'aj Q'ij ex qonik'an in kub'jb'al.

:-|| Eb'ajpon tkyaqilju' tal txkup, kok'e' ex nimaq. B'aj juma'nju' kywitz kyunju' tze', ab'j. Eb'aj yolinju' kyxoq', kyx'on, kyiaq, kyk'wil, kyb'utx, kkye, kyaqilix b'ajuma'n kwitz.

:-|| K'ixk'oj intoq kyb'inchane' qeye', intoq qox kwane'. Aye'tzun kye' ja'lo okche b'ajel q'xjak'une' chechju' tx'yan kye, kyuk'ijju' kyek'/kytze'.

:-|| Aye'tzunju' ka: Inxixitaq qo juqliye kyune'atl junjun q'ij, tkyaqil q'ij, tegale ex aj qsqix, inxi'xpetzun "jol jol, juq juq", chiju' qwitz' kyune'. Aja'lu juntq chojb'il in qchjone' kywitz'. Atzun ja'lo mya' xialqete', oktun ky'iky'el kywitz' ti'j se'njuqe' qipumal. Aju' kchib'jile' okb'ajel qchene', ex majx kb'entel quq qune' chechju' kyakake.

:-|| Ex ikx e yolinju' kytx'yan, kymatzun kye: _?Tiqu'n mitoqjunt' intzaj kq'o'ne' qwaye'? Qama qo'x ka'yin ch'ine' kyije', ch'intqan ingo' elksa'jane' kk'etze', ex ingo'ex kxla'jane' twi'pe'n. majxtoq atjun tze' jumilqeye' kyune' akx inche wane'. lktzu'n nkb'inchaj'jive' qeye'. Mixtoqti' in b'ent qyoline' ?Mya'tzunlo tume'l tu'n kykub'qb'yone'? ?Tiqu'n min kub'ximane', ex tiqu'n minche' ximane'? Qumtzun ja'lo ayo'e' qo' b'eixitinkye', Oktzun kynaye' ja'lo aju' kyqb'aqile' toj qtziye', okche b'ajile' qu'ne', chechju' ktx'yan kye, Akxtaqtzun tej tb'aj q'uchi'nju' kwitz.

Ikqextzunju' xk'o'n, e'k'wil b'ajyolin kye: _k'ixk'oj, 'yajb'il xqo' ik'a'ye' kyu'ne'. Q'asb'aju' q'tziye', q'asb'aju' q'wize', majx ato'qoye' twi'q'aq', intog qotz'eye' kyune'. Ma mya'tzun ky'ixk'oj in qna'ne'? Oktzun kyila'kye' ja'lo, kche b'ajel qtz'eyse'ne', _chechiju' kyk'wil, kykyaqil b'aj tzeysa'ju' kywitz.

Aye'ju' ab'j, aye'ju' xk'ub' texju' kmuj eb'je'tz lipan toj q'aq' ex ponyaix ti'j kwi' eb'jo'k twitz k'ixk'oj kyu'n.

Intog chexob'je' ex intog cheb'aj ojgelan inche'x ex inche' ultl.

Kajb'iltog tu'n kjax kywi'ja, aye'tzu'nja naqtaq inche' tzajniq'j, ex inche' kub'tz'aq twitz tx'otx'. Kajb'iltog tu'n kb'ax kywi'tze, aye'tzunju'tze' intog xi'xonkye najchaq. Kyajb'iltog tu'n kb'okx kyoj jjom, kyib'xkye' jjom kyib' intog nokipu'n kyib' kywitz.

Iktzun b'aja' xitja' ichan/xinaq ch'isb'en, xjal b'inchb'ente, podlaj, naqtu'n tkub' najsa'nju' xjal b'inha'n. B'aj pa'nju' kytzi, jni'kywitz kykyaqilx.

Iktzun kyma,aju' kynimalxjal b'ajkyejten toj k'ul aye'ju' xma'ja'lo. Atznele' kyniky'tzil qu'naju' kyichib'jil b'inchan naq te tze' tu'nju' B'inchalte, Nuk'ulte.

Qumtzunaju' ichan mo xjal icy ka'yiniu' se'nge' ma'x. A techlaju' tkyaqiju' jun tnej ichan naq xjalxi' b'inchb'ente, wnaq Ch'isb'enkye, naqna' a'il'sqe' tej kykub' b'inha'n, naqna' josb'en tzeqe'.

TJWE'YI'N YOL TNIMB'IL TIB' WUQ KYAQCH'EL

Naqtoq ch'inju' spik'un ati twitz tx'otx'. Mixnati'toqte' q'ij. Mixnti'te' jun tu'n tjaw tnima'n tib',aju' Wuq kyaqch'el tb'i.

Tnejelxi'x tenju' kya'j, ex tx'otx, jpuntoq twitzju' q'ij, tuk'ilju' xjaw.

Kymatzuntz: _Axixnatzunte', o'kxkye' kyik'len wnaqju' aye'j eb'aj jaq'wi'jiq'wi, ex kykyaqiju' nim kypumal. _Atzun ja'lo ayinwe' nim woklen kyib'aj kykyaqiju' b'inchb'en, e wnaq ch'isb'en! Ayinwe' tq'i'j! Ex ayiwe' tspik'unl! Ex ikx ayinwe' t-xjaw! jlkju'! Nimwe' nspiky'umall!

_Wu'ne' inche' b'eta', ex wunwe' inkub'a' ky'i'j xjal.

_Qu'n u'wiqekye' tb'aq' nwitzet', inche' tilk'aj se'nge' tb'anil ab'j, nakuj cha'x ab'j, aye'tzu'n nakuj twitz kya'j.

_lkxju' nuxane' in pon tilk'aj najchaq iku' tse'nju' xjaw, atzunju' nquqb'ile' iku' kse'nju' saqpwad, inspike'ju' twitz tx'otx'.

_Iktzuni, ayinwe' q'ij, ayinwe' xjaw te ktzalajb'il qu'n najchaq nxona' nwitzet'.

Intog tma'n Wuq kyaqch'el. Naqtzunaju' mya'ax qa a te q'ij Wuq kyaqch'el, naqntnima'n tib' tu'nju' tili'ial t-xik' exqeju' tu/tuwj.

Atzunte' twitz noq o'kx inpona' tipumal tu'n tka'yin nik'jan tx'otx', minti' inb'ent tu'n tka'yin toj tkyaqil twitz tx'otx'.

Na'mxtoq tka'yinju' twitz q'ij, xjaw, exqe' che'w, na'mxpetaq qel spik'e'.

Qumtzun intog tnima'n tib'ju' Wuq kyaqch'el se'n q'ij, se'n xjaw, qu'n na'mtoqna' tyek'u'n, ex na'mxtoq tq'incha'lix tspik'umal q'ij, e xjaw.

O'kxtoq tajb'ilju' tu'n tjaw tnima'n tib' ex tu'n tkawin.

Iktzun tzeja' q'eqab'ju' tu'n kpaju' a'li's, Jso'n tze.

Atzun ja'lo okxel qmane' se'ntaq'wi tkyimju' Wuqkyaq ch'el, tej tkub'ti'j, tej tkub'incha'nj xjal tu'nju' B'inchaite, Nuk'ulte.

TOAQIN YOL

KYITZ'IN KYIB' YUKCHAL, EX KAB'E'TQAN

Atzuntzu' tzyeta' tkub'ti'ju', ex tej ttzyettkub'aju' tipumal Wuq Kyaqch'el kyu'nju' kab'e' q'a. Aju' Jun Jub'tzeyil, Atzuntze' aye'kye' lu Tyu'qekye' tu'nju' el kynik' qa mya'b'a'n nkb'incha'n, twitzju' Tanmi Kya'j.

Chechiju' ku'xun: Myab'a'nte' iku'ju', qu'n na'mxpena' tang'in ju' ichan/xinaq twitz tx'otx'.

Iktzun ja'lo, qka'yix tu'n t-xi' jub'tzeyit akxtoq nwan, okxel qxo'n tu'n jub'tze axtzu'na'tz, ok yab'teliqu'n,

oktzn kb'ajel tq'inumaltzu', aye'j tab'aj cha'xqe', ex u'wji, q'andpwag ex tkyaqilju' in tnima'n tib', iktzun kb'incha kykyaqilju' ichan mo xinaq.

Qumtzun mixti' tu'n tjaw qnima'n qib' tu'nju' qoklen, ex tu'nju' qq'inumal. Iktzun chechiju' ku'xun, teyile junjun jawtiqinju' jub'tze' ti'j kyqul.

Iktzun ja'lo, aju' Wuq kyaqche'l, atitog ka'be' tk'wal, atnejil aju' Yukchal Atzun tkab'aju' Kab'e' Tqan, Chimalmat tb'i ktXu, aju' t-xu'jil Wuq Kyaqch'el.

Atzun Yukchal a toq kywa nimaq k'ul atzun toj jun aq'b'il ex tej qsqix ojetog che b'ent txqan xkanul/witz. Aju' xkanul'q'aq', exju' xkanulpakx, xkanul a', xkanulwitz, Rusna/chmanwitz, xya'Witz ayetzun kb'i witzju' tej qsqix ex naq junx qonik'an b'ajb'enti tu'nju' Yukchal.

Axtoqtzn tate' Kab'e'tqan, Intog cheyukchi witz, nimaq exqe' kok'e' witz tu'n.

Iktznun tume'ju' inxi'x knima'n kyib'ju' tk'wal Wuq Kyeqch'el. iKyb'intze' i Ayinwe'q'ij' chixi'xte' Wuq kyaqch'el.

iKyb'intze' i Ayinwe' b'inchal tx'otx' i chiju' Yukchal. iWune' nyukcha'ju' kya'j, ex wune' nyukcha'ju' tx'otx' i chiju' Kab'e'tqan. Iktznun tume'ju' aye' tk'wal Wuq kyeq ch'el o'kxte' kyej kykno'ju' nimjib'il ti'ju' kyman.

Atzun taq'wixju' kyju' kab'e' q'a. Jun Jub'tzeyil ex b'alan msat.

TWUQI'N YOL

I :|| Na'mx kych'isji tnejel qman ex qtxu. Atzun ja'lo kxel jub'tzeyi'n ti'ju' Wuq kyaqch'el kyu'nju' q'a, kxel qmane' kyeve' tej kykub'xitu'n teyejunjun aye'ju' myab'a'nge'. A Wuq kyaqch'el atitoq junwi' tchapa'l, aja lu atodq najb'enju' te twa Wuq kyaqch'el. A te, intodq nul twe'ju' tlo' chapa'l, intodq xwe'tzin, tkyaqilq'ij inxi' ka'yinju' twa tu'n Jun Jub'tzeyil, B'alam msat.

I :|| Ikvtzun kyama kab'e q'aju' tib'aj kykamiky te wuq kychky'el, ex te sipakna' ex kab'e tqan.

I || Ntoq cheka'yinx txeju' ttze' Wuq Kyaqch'el, jutziqe' kab'e q'a txol t-xaq tze', pontzunju' Wuq Kyaqch'el ponyalx ti'ju' twa, chapa'l.

I :|| Tojtzunju' kmuj lu xi'jub'tzeyi'n tu'n Jun Jub'tzeyil, Akuxi'xiu' tb'aqil ttzi naj, jaw xch'intzuntz. Majxtzaj tz'aq twi'tze', ex kub' woqtz'aj twitz tx'otx'.

I :|| A Jun Jub'tzeyil xi' ojqelan, ti'j. Ex elb'oqi'na' tq'ob' Jun Jub'tzeyil Tu'nju' Wuq Kyaqch'el, xi'tx-on tze' ti'j, jaw tq'u'tz'in tzejx twi'tq'ob' ponx twi' t-semu'l.

I :|| Ikvtzun ela'xb'oqin tq'ob'ju' Jun Jub'tzeyil tu'n Wuq Kyaqch'el. Qumtzun b'a'nte' kb'inchaju' ku'xun tu'nju' minkyaj tu'n kykub' tu'nju' Wuq Kyaqch'el.

I :|| Xi' iq'intzun tq'ob'ju' Jun Jub'tzeyil tu'nju' Wuq Kyaqch'el, anjizun tja, noqtoq jto'n tb'aqil ttzi.

I ||| -¿Titi' xb'ajteya? _chiju' Chi mal b'at,aju' txu'jil Wuq Kyaqch'el.

I :||| -¿Ti'witloti' kb'ajil weye'? Aye'qe' kab'e' Ajlab' machin tzaj kyjub'tzeyine', majx sel tb'aqil nziye'. Qumtzun nche'b'aj lu'lin nwitzteye', ex ch'yon b'a'nxi'x. Naqtzunaju' ati jun kysemu'l tunil twi'q'aq', xtenku'j yol, xtuninku'j, qu'n okche' ulkye' jyolte aye'ju' tchi'k'utz lu -chiju' Wuq Kyaqch'el injaxku' tyo'b'a'nju' tq'ob'mo tsemu'l Jun Jub'tzeyil.

I :||| Tb'ajlenxi'tzun ximanju' Jun Jub'tzeyil, B'alam Msat, Exi'tzun yolil tuk'i'lju' jun tijwnaq,aju' jun chmanb'aj majx saq twi', ex ikx jun tal Yab'aj, tijwnaqtl, ex matxi'todq tzaj pukj ky'i'ju' tijwnaq lu.

I :||| Nimsaq B'och tb'i chmanb'aj, ex Nimsaq tz'utz' tb'iju' yab'aj.

I :||| Xikma'tzun kab'e q'a kyeju' yab'aj, chmanb'aj: _Qo' kyuk'ilame', qode'ye' quk'ile' iq'ilteju' qq'ob'e' tk'etziu' Wuq Kyaqch'el. Qoxel lpeqe' kyije'. "Aye'ja'lu qchmandeye', oje kimju' ktxu exju' kman, qumtzun inche' lepenje qije', jaxia maqo kotziniye', ex o'kx qaq'unjuje' jawsal witztey qa matxito cheq'ay" chechikuye' kmanxe'.

I :||| -Ikvtzun tume'iju' q'aqake' toj twitz Wuq kyach'el. Okqo' tenb'ile' kyk'etze' q'olte kynab'le' _chechiju' kab'e q'a. -B'a'natzunlo chechiju' tijwnaq

I :||| Extzuntz. Qejioktoq Wuq Kyaqch'el toju' tnaib'il. Ekub' nejtzun yab'ajtz tuk'i'lju' chmanb'aj, aye'tzun kab'e' q'a intodq chechchan lepchqe'x ky'i'j. Epontzuntz t-xeju' tja Tajawil, intodq k'ab'u'n tojitz' Wuq Kyaqch'el tu'n tch'i'yon twitzte.

1: llwitzuntz' tu'nju' Wuq Kyach'el'aju' chmanb'aj' tuk'ilju' yab'aj' mujin kyel. _¿Jatume'l' xetzajije', qman? _chiju' Tajawil. Noq ingo' b'ete j'jol ch'in qwaye', Aya Tajawil chechiju' kma.

1: ¿Titi'tzunju' kyq'anb'ile'? ¿Ma kyk'walqejije' k'leng'e' kyune'? _Mya' qk'walqe' aya Tajawil, aye'kye' lu tal qchmanqeye', noqtzunaju' nche' ex ch'yon ti'j' qk'u'je', ex atzunju' intzaj' q'o'n qeye' inxi' qpi'xine' kye, aya Tajawil _chechiju' chmanb'aj'

1: Atzun Tajawil nxi'xtoq t'inine tu'nju' tch'yon twitzte, ex naqtuk'ilxi' nyolina. _Okxel nkub'sane kye'ye' tu'n tizaj' q'aq'an kku'je' wije', ¿Titi'tzun ch'inkye' kyaq'un? ¿Titi' in kq'a'nine'? _chiju' Tajawil xitqanin kye.

1: Aya tajawil o'kxqe' nb'ent qu'n tu'n tjawtz witztey' q'aynaq, o'kxju' tb'aq' witzb'aj' inq'anit qu'ne, ex nb'ent tmuj'et b'aq qu'ne, chechiju'.

1: B'anatzun, kyq'ananku' ch'inkye' nwitzteye', qu'n axi'x inchin yajtiye' kyu'n q'ijtl ex qonik'an, mixi'xte' nwaite' tu'n tpaj, ex ikyx tu'nju' tb'aq' nwitzte'.

1: Aja'lu tu'n tpaju' ntzaj' jub'tzeyine' tu'n kab'ema' tchi' k'utz q'a, iktzun tzajate', qu'mtzun minti' nb'ent nwane', lktzunju' q'aq'antzun kyk'u'je' wije', naq kyod'onkwe' nwitzteye' tu'n kyq'ob'e'.

1: B'anatzun, Aya Tajawil. Noq ogekxkye' q'aynaq nyajinteya, k'okixite' txel', naga xi'etz. _Myab'a'nte' tu'n qine', aye'petzun wipumajije' nwitzteye', qu'n noqkyu'nju' lu Tajawil nwitzte'.

1: Ayo'qe' kb'entel tokx txel qu'ne', chen b'aj' k'okix qd'one' _noqtzun a te' chenb'aq kma noq chen ix'i'n sqaltwitz.

1: B'anatzun, kyiq'imitze', kuktzaje' onilweye' _chiju' tma. lktzun etza' twitzteju' Wuq kyach'el. atzunju' txel okxq'o'naju' ix'i'n sqal twitz, ex inxi'x qopt'aj' toj ttzi.

1: Textzu'nju' kymuj chukji twitz, nya' Tajawil tte' ka'yin. Exb'etz b'ajsa'ntzun twitzte'tzu' aye'ju' inche' tlik'aj se'nge' ab'j' tb'anixi'x toj ttzi. B'ajq'ani'nju' tb'aq'twitz Wuq kyach'el, majx b'ajlaqu' tb'aq'twitz, b'ajel q'intzuntz tkyaqilju' ab'j' tb'anixi'x ti'j.

1: Mixiti'xte' tna' k'ixk'oj, noqkyej ka'yin tej tel iq'i'n tkyaqilju' tixti'te'aju' intod t'nima'n tib' kyu'n, Tkyaqilju' b'aj kyij' noq tu'n knab'ijju' Jun Jub'tzeyil, ex B'alan Msat.

1: lkyrtzun kyima' Wuq Kyach'el ju', elknetzun tq'ob'ju' Jun Jub'tzeyil. Ex kyimju' Chimalmat'aju' t-xu'ijju' Wuq Kyache'l.

1: lktzun b'aja' tq'inumalju' Wuq Kyach'el. Axju' q'anai b'ajkyej ten kyuk'ilju' cha'x ab'j, ab'j' tb'anilqexi'x qu'n tu'nju' lu jawtnima'n tib' b'anxi'x tej tnajan twitz tx'otx'.

1: Tb'anil wnaq yab'aj, tb'anil wnaq chmanb'aj qu'n b'ajb'entju' ti'xi' lu kyu'n. Elknet jumajtl' q'ob'aj kyu'n, okkyq'o'n jumajtl' toj t'najb'il, ex b'a'n kyejb'anta'

1: Noq o'kx tu'n tkyim ju' Wuq Kyach'el teitzun kb'incha ja'lu, qu'n taq'wix ela' toj kwitz tnayu' nimjiti'b'il. Tb'ajlenixitzunju' lu eanjkye' kab'e' q'a, o'kxte' tyol Tanmi Kyaj kyb'incha.

TWAXXAOI'N YOL AJU' TB'INCHB'EN YUKCHAL

! :|| Luqetzun ja'lo aju' tb'inchb'enju' Yukchal, aju' tnejel tk'wal
Wuq Kyaqch'el B'inchal witzqinwe' _chiju' Yukchal.

! :|| Aju' Yukchal nichintog ttzi jun a' tej kyik' omux' (400)
q'a tk'etz, jwo'ntog jun tze' kyu'n ttzeyil kja, aye'ju'
omux' (400) iqal, matxi'tog tzaj ktx'emu'n jun nintze',
te tptzo'mal kja.

! :|| Xi'tzunju' Yukchal, expon jaju' ate'qe' junk'al q'a: _?Titi'
nkyb'inchane' tzalu q'aye? _O'kxna' tze' lu, mixi'x nk'ijtz
qune', tu'n tjax ti'j qse'mule'. _?Jatzun kxe'la'? Okxel
wi'ne' ti'j nsemule' ?Tittzun k'ajb'ela' kye'ye'?

! :|| Te tqul qjaye'. _B'anatzun _chiju', jaw' tiq'intzuntz ti'j
tsemu'1 xi'tiq'intzuntz tzmax ttzikja ju' junk'al q'a Chi
Yukchal.

! : _Atzun ja'lo kutkya'ja qk'etze' q'a. ?Ma itz'x ttxya, ex
tmana? _Minti' _chiju'. _Tenkina' ch'i'nta quk'i'le', najchi'j
kb'ajel qb'inchane' junti qtze'ye' te tqul qjaye'. _B'anatzun
_chij.

! : Tb'ajienxi'tzunju' lu e'b'aj yolin omux' q'a: _Aju q'a lu
?Titi' Ose' tu'n tkyim? Qu'n nyab'a'nju' xtb'inchane', noq
tjunil xjaw tinju' tze.

! : _Olukunku'x jun jul, ex qxoku'x toj. "kutku'xa iq'iiliktz
tx'otx' toj jul" qochiku' te, ajtzun tku'x okb'elix qxonju'
nintze tib'aj, atzuntz kkyimila' toju' jul _

! : Kmatzunju' omux' q'a, exi'tzuntz lukul jun ninjul, nimitxe.
Ex ikyx tzaj kytxko'n Yukchal. Ayo'qe' axtzu' qo'kanilaqe',
luku'nk'tza tx'otx' qu'n ayo'qe' mlayx qo'kaninge' ti'j _
xi'q'ma'n te.

! : B'a'natzun _chiju', Ku'xtzun toj jul, kux kyyolb'e'n tej
intog luku'n tx'otx'. _?matxi' txi'txe tu'na? _xigani'nte.
_Matxi' _chiju'. Akx intzyet tjetju' jul, atzunte' jul tb'inchane'
noqte kolb'ite.

! : B'intog tu'n qa kb'el b'yo'n, iktzun okx tluku'n junti jul
ttx'u'kiu' tkab'jul tu'ntzun tklet.

! : _?Matxi' b'ent? ?Matxi' kuxlq'e' tu'na? _kux kyma'n te
kyu'nju' junk'al q'a. _Inxchin lukune', okche' jawix nyoline'
naga xb'entju' jul _tmaju' Yukchal txexi' jul.

! : Ex mixti' nlukunte' q'a jun jul tu'n tkyim, noq o'kx in lukun
jun jul tu'n tklet.

! : Tzaitzun xch'intzun Yukchaltzu', matxi'tog klet toju' junti
jul tej tzaj xch'in.

! : iKukytzaje' i! Kyiq'inkxe tx'otx'i! itxeju' jul matxi'
_iKukytzaje' i! Axix' najchaq xku'xa' t-xe wune' i! ?Ma min
b'ajnlukune' i! Axix' najchaq xku'xa' t-xe wune' i! ?Ma min
kyb'ine' nchinxch'ine' ?! jatzunte' tojkw'i'ye', in q'ojq'oj
naquj in mujtz'an! iNaku'j ate'qe'ye' inxi' nb'ine' i! _Chiju'
Yukchal toju' jul. Atzu' jutzloqx, intog xch'in tzmax toj
jul.

! : Tzaj kyiq'intzun jun nintze, ex kuxkjuma'n t-xeju' jul. _Min
cheyoline'. Qayoku' aj tjaw k'ab'j toj ttzi' ajtkyim _chechij
kxolilex. Intogna' chewut'j, noq okkipu'n kwitz te'yele
junjun, tej txi' juma'n tze' t-xe jul.

⌚ || A'yl' chij. Tej tjaw k'ab'j ttzi, noq jumajx jawxch'in tej
_tku'pon jumju' tze' t-xe jul. ja! /Majxi'x/ jXb'ant xqb'incha
ti'j /Matxi'x kyim/ Atb'eyil q'unb'enju', tb'inchb'en qxol,
matxi'toq tz'okx tmo'tib' qxol, ayo'lawo' omutx' q'a_

⌚ || Inxi'x chetxalaj kmatzun. Ja'lo kb'elix tx'emset ch'in
qk'wa' q'e'n toju' oxé' q'ij lu. tik'lenxi'tzun oxé' q'ij ko'qé'
k'waltzun ajtub ta'iqja ju' qja ayo' junk'al q'a.

⌚ || Kmatzun. _Oktzun qia' najchi'j, ex okqia' kab'j, qamin
_xeb'ju'ju' snik toj tx'otx' tu'n ttzu'wal, aj tkub' q'ay.
Tzmaxi'tzun kchewixil qanmi, ajtxi' qk'wa' q'e'n
_chechi'ju'.

⌚ || Atzunju' Yukchal in b'inktz toju' jul ti'j tkyaqilju' inkma'ju'
q'a.

⌚ || Toj tkab' q'ij. E'b'aj pon kb'u'yi'n kyib'ju' snik intoq che'tij
tjaq'ju' tze'. Jun ptzoi xya'n q'i'n kyu'n toj ktzi, ex ikx
txky'aq Yuchal.

⌚ || Aye'tzunju' q'a tej kyka'yinte kmatzuntz: _iMixti' xkyej
b'a'nte' tchi' k'utz lu! Kka'yixpeye' snik, matxi' cheb'aj
chmet, inxi'x che'niq'j, jun potz wi'yi iq'i'n toj ktzi, ex ikx
xk'yab'aj iq'i'n kyu'n. iKka'yixchade' titi' xqb'inchal. _
qxolilex.

⌚ || Wichaga a te Yuchal itz'toqte' b'a'nxi'x. El tjonju'
txya'mal twi' ex tu'nju' twitzte eltk'xu'nju' txk'yaq tu'n
q'a. txi' tq'o'n kyeju' snik. Matxitoq kyim tojkwitzju' junk'al

⌚ || Tzyetzun ktx'ujitzun toj toxi'n q'ij, ex tkyaqilju' q'a eb'aj
tx'ujti. Tetzunju' tx'ujteni getoqju' omutx' q'a, mixti'te'
na'n kyu'n.

⌚ || Atzunju' Yuchal tzai ttx'uyinju' ja toj kwi', ex majx eb'aj
kyim kkyaqilx. Mix-a'lun, ni kab'e' kyxol kyaqilju'
junk'al(400) q'a, kkyaqilx majx eb'aj kyim tu'nju' Yuchal,
tk'walju' Wuq kyaqch'el.

⌚ || Iktzun eb'aj kyima' omutx' q'aju', chechi'ju': _qa ejawb'ent
te che'w'aju' atok tb'i te Wo'tz _qapelo axju' yol lu.

TB'EJOJIN YOL SE'N KUB'A' YUKCHAL

⌚ || Ja'lotzun okxel qmane' kyeye' se'n b'aja' Yuchal, kyu'n
kab'e' q'a,aju' jun Jub'tzeyil, exju' B'alan Msat.

⌚ || Ajalu tej tkub'aj, tej tkyimju' Yuchal tej tkub'ti'j kyu'nju'
kab'e' q'aaju' Jun Jub'tzeyil, exju' B'alan Msat.

⌚ || Kuxten k-txu'jil ti'j kyk'u'ju' kab'e' q'a tu'n tpaju' junk'al
q'a matxitoq cheb'aj kyim tu'nju' Yuchal.

⌚ || Kytzun n-elá ik'owb'il toj tanmi tun xi tyim omutx' q'a
tun Yuchal.

⌚ || Noq kyix' noq chop nkyjo'o'n ttziyile a', qu'n aye'jalu
o'qe'kxtzun twaju' tkyaqil q'ij.

⌚ || Te q'ijit noqtoq in b'etije jyol twa, atzun te qonik'an noqtoq
in kyej tk'ujile witz.

⌚ || Yajixitzuntelaju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.
Kub'kb'inchan tu'n t-xaqju' eky', aye'ju' nimaq tqan eky'
a te'qe' toj k'ul. Atzunju' tjaq' tku'ju' chop/chap
kub'kyb'incha'n te, kok'e eky' kub' kyb'incha'nju' tqan,
ex jaxkyq'o'n jun ab'j te t-xk'owil mo tze'iti'ju' chop.

Okx kq'ontzun t-xk'owiltzu' txeju' jyom, txetqan jun ninwitz, myab'a'n tb'i'jaju' kub'ati'j. Tib'ajixitulu' ex'ij'u' qa, okyalju' Yukchal ttzi a' kyu'n. _¿Jamata'ya q'a? _

|| Chechiju' Yukchal.

|| Mixia'x/mixialojax machinxawe', noq o'kx inchin jyon nwaye'.

|| vaiutzunkye' q'aye _chiju' Yukchal.

_¿Alk yetzunju' twaya? _Noq kyix, ex chap. Mixi'txe' matxi' tz'el yal wu'ne'. Kab'ejetxi' minxi'tl nwaye', lay wipate' we'yaj _chechi.

|| _Lu jun chap ati na'j txexi' xaq, axi'x jun nin chap. iB'a'nte' tu'n t-xi'twanal. Noq age' mago oktx'ane' tej xqo'xtoge tzyulte, qumtzun ingo' xob'e'te. Mlay qo'xtlqe' tzyukte _

Chechiju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

|| _iQ'aq'antz kyk'u'je' wi'je'! Qo'qe' ch'inkye' wuk'ile' q'a _chiju' Yukchal. _Mlay qo'xqe', Kutxi'ta, mlayna' kyej tz'petta. Tziyile a' kutxi'yiya, ajtzun tpona txeju' ninwitz, q'inche'te intxatab ti txeju' xaq. Nogo'kxte' qamapona atzu', chechiju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

|| _¿Qab'anxwe' nwitz? ¿mlatzun b'ent tu'n tokyal kyune' q'aye? Kuktajae' yek'ile weye'. Atzun che'x nyek'une' e'pich' kyeve' jayil b'a'n tu'n t-xi' kjub'tzeyinaye'. Wojtzqi'nwe' janche'knet'a' _chiju' Yukchal.

|| Yajixi'tzuntel kub'kyiju' q'a tu'n. _¿Mamitzun xi'qtzyu'ngé' toj twitza? Ja'lo noqtu'n k'anjela' q'i'je', qu'n ayode' mlay' tz'okx qnik'chantle', ma'toqpena' qo' oktx'a'ne' tej xqo'

oktz joque'. Mago xob'qeye' tej xi'toq qokxe', ex noqch'imni xtzzyeta' qu'ne'. Iktzunju' chab'a tz'okx joque' _chechiju' xi'kma'nte.

|| B'anatzun _chiju' Yulchal. Exi'tzuntz tuk'i'iju' Yukchal.

Xi'tzuntz, epon t-xeju' xaq. Txa'nxi' txakliyaju' chap, majx qchulin tka'yinxu' t-xilikyil. Txexi'ju' xaq ta'ya'ju kyxpatxab'.

|| _iB'a'nte'! jawtzun tzalaju' Yukchal. Inxixtoq tle'q'i'n ttzi ti'j, qu'n inxi'xtoq q'ad'an. Xitoq tb'inch'a'n tib' joqli tu'n tokx, atzu'nju' chap xi'toq tjatz txakan.

|| Yajixi'tzun etzel. _¿Mamin xtzzyet tu'na'? _xiq'ma'nte. Mixi'tx, qu'n majax jawl, noq ch'ixma xtzzyeta wune'. Qajlo machinx'e' jawl tzyulte _chi'.

|| Xi'tzun jumajtl jawl tuntzun tku'x, ch'intlmi kuxab'aja', noq o'qekx twi' tgan q'ancha'l, matxi'toq txi'b'aj, noqminab'en tzaj qotx'ju' ninwitz ttzi tk'u'j.

|| Ikytzun b'aja'ju' Yukchal kyu'nju' q'a aye'ju' Jun Jub'tzeyil, exju' B'alan Msat, "aju' b'inchal k'ui" B'aj'tla'i'n ti'ju' b'aj ojxi', tnejel tk'walju' Wuq Kyagch'el. Txe jun witz mya b'a'n tb'i kyima'. O'kxju' tanmi b'aj teju' tkab'i'n pi's.

|| atzunju' juntl kxel qma'nxite' kyeve'.

TLAJUJIN YOL
AYE'JU' TB'INCHB'EN, EXJU' TEJ TKUB' KAB'E' TOAN

|| u' toxin pi's atzun tkab'in tk'wal Wuq Kyagch'el, Kab'e'tqan tb'i : _jAyinwe' tx'uyil witzl Chi.

||: Aye'tzunju' Jun Jub'tzeyil, ex B'alun Msat ekanb'an ti'ju' Kab'e' tgan. Kmatzunju' Jun Tgan, Ch'ip Tq'ojq'ojel, Cha'x Tq'ojq'ojel xikma'n teju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat:

|| | Aju' tkab' tk'wajju' Wuq Kyagch'el axjuntju' tu'n tb'aj, anchag'b'i'ijuyé. Qu'n myab'a'nju' nkb'incha'n twitzju' tx'otx', injaw kynima'n kyib', inkyek'u'n ati kye, ex nelkyik'uju' xjal, mikxa'te' mya'b'a'nte' nkyb'incha'n.

|| | Kyiq'imixe', Chab'a kxoximixe' atzu' ja njawila' q'ij' _chiju' Juntgan kyeju' kab'e' q'a.

|| | B'anatzun, aya Tajawil. Myab'a'nte' tu'n qka'yn ti'j. ¿Mamixa'lotzuna on? Anata nak'b'il anata Tanmi Kyaj' _chijeju' q'a, akx intog tzaj chaq'u'n kye tu'nju' JunTgan.

|| | Akxtogtzun inxib'incha'nju' Kab'e'Tgan, wuchilte witz. Noqpe' jun tx'inu'n teju' tgan twitz tx'otx', majxtog inkub' tx'uyju' nimaq witz, ex k'ok'e witz tu'nte.

|| | Eltzunyalitz kyunju' kab'e' q'a: _¿Ja matxaya q'aye? _chechij xikyxjelu'n te Kab'e'Tgan. _mixjalojax. Ayinwe' tx'uyil witz, ex ikx tx'uyilkye akx inb'et q'ij, ex akx inb'et spik'un _chiju' tej tyolin.

|| | Ex ikx tmaju'Kab'e'Tgan teju' Jun Jub'tzeyil, B'alun Msat: _¿Titi' sultla'ya? Min ojtzi' n kwitze'. ¿Titi' kb'iyé'? _chiju' Kab'e'Tgan.

|| | Mixti'qe' qb'i. Noq o'kx jub'tzeyil qoge', noq o'kx tzuyil qoye' kyoj k'ul, qab'anx qwitzé', mixti'xqe' ati qe. Aya q'a.

||: Noq o'kx kwi' witz, ex noq o'kx kyib'aj ninwitz ingo' b'etage', aya q'a. Ma'pena' qil jun ninwitzé'. Atzu'ja inxi' kyegaxa' kya'j. axi'x nim njawa', in nik' kyib'aj kkyaqil witz. _Mijun, mikab'e' pich' matxiwit tzyet qu'ne'ja'lo, aya q'a.

||: ¿Ma axtzun qa nb'aj ttx'uyina tkyaqilju' witz, q'a? _chechiju' Jun Jub'tzeyil, B'alunMsat teju' Kab'e'Tgan.

||: Axtzun qa makyilju'ye' witz inkyma'ne'. ¿Jatzun ta'? Qama wile' kb'el ntx'u'yi'ne'. ¿Jatzun xkylaye'? chiju', atzu' tzu'lu' njawila'q'ij' _chijeju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat teju' Kab'e'Tgan.

||: B'anatzun, kyyek'untze' tb'eyil weye' _chiju' kye kab'e' q'a. _JA, lay! Ati tu'n txi'qi'na qxole', jun kxe'l toj tnayaia, atzun juntl toj tb'a'nd'ob'a, ati na'qe' qjub'tze, da ate'qe' pich' okche' b'el qjub'tzeyi'ne' _chechiju'.

||: Iktzu'n, intog chetzalaj inche jub'tzeyin; mixtoqtzunti'te tx'otx' tb'aq' kyjub'tze', noq o'kx tu'n kyxew tu'n jun xupinx inche tzaj tz'aqkye pich' aj-t-xi' kyjub'tzeyi'n. Intog lab'tiju' Kab'e'Tgan.

||: Tb'ajlensexizun jalu ku'x kyq'aq'ju' q'a. B'ajkux kytxoji'n pich' toj q'aq'. Juntzun pich' b'aj kysb'aqi'n tu'n saqkab', okkyq'o'n saqtx'otx' ti'jile:

||: Atzun txi' qq'o'n junte tu'n ttzaj q'a'q'a'n ti'j, aj tna'nte ajtpon puk'chaj toj ttxa'n aj tb'aj qk'a'sa'n. Iktzu'n se'nju' tx'otx' jpulteju' pich'lu xkub' qb'incha'n, iktzun tx'otx'ju' kjawix tib'aj naga xkux qmuqu'n.

||: ||

„Nimaq tnaq'li iju' ch'isal ex binchall: iaj qsqixl: iaj qspik'ei
_chechiju' q'a.

|| \$

„Iktzu'n se'n npon qk'u'j tu'n t-xi' qwan jun ti'xti' ati
_nik b'elte, iktzunlo tajb'il tanmi Kab'eTqan ju' _chechiju'
Jun jub'tzeyil, B'alan Msat.

|| •

Okvyxtzun txojetju' pich', b'ajtzq'aj, b'ajtx'ili'n, inxixtoq
puk'chaj t-until* ex ta'iju' pich', inxix tzaj q'aq'an q'i'
tu'nju' tk'ok'jel.

|| :

Aju' Kab'e'Tqan tajb'ilttoq tu'n t-xi' twan, intoq tzaj
chimimin a' toj ttzi, intoqxi' tb'ilq'u'n ttzub', ex intoq
tunjite' txe'ri*, e'ttzub' tu'n tpaju' kk'ok'jelju' pich'

|| :

Xitqani'n kye: _¿Titi'tzun kychi'ye'? Axi'x majx k'ok'jite'
in qna'n. kq'ontz ch'inwe' ti'j _chi.

|| :

Xitzun q'o'n jun pich'* teju' Kab'e'Tqan, tu'n taqpele
tb'aj. Tetzunj tb'aju' pich'.

|| |

Kub'tzunte' b'etzu', epontzuntz atzu' tjawitz q'ij, Jaiu'
taya' ninwitz. Matxitoqtzun tz'el kyipumal tqanju'
Kab'e'Tqan, exqe' tq'ob'. Mixtoqti'tl tipumal tu'n tpaju'
tx'otx' okykb'aku'n ti'ju' pich'aju' xitwan, mixiti'tte' b'ent
tu'n kyiju' witz, ex mixiti'x b'entl tu'n t-xittit.

|| -|

Tb'ajlenxitzunja'lu b'aj k'lo'nkyc'ob' q'a. xi'jitz'o'nju'
tq'ob' tze'lti'j, ex b'jo'k ky'lo'n tqan junx. Kub'kxontzuntz
twitz tx'otx' ex axtzu' kuuxmuqu'na'.

|| :|

Iktzun b'aja' Kab'e' Tqan. Aye'ju' Jun Jub'tzeyil, B'alan
Msat mlayx b'aj ajlet kyb'inchb'en tzalu twitz tx'otx'.

|| :|

Ja'lo okxel qmane' kyitz'jien Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.
Tnejelxi'x matxiqmane' kyb'ajlenju' Wuq cyaq h'el
tuk'i'iju' Yuk hal ex tuk'ilju' cab'e' Tqan tzalu twitzju'
tx'otx'.

TJUNLAJOJIN YOL

AJU' JUN JUB'TZEYIL, WUQ JUN JUB'TZEYIL

|| :|

Atzun ja'lo okxel qmane' tb'ij tmanju' Jun Jub'tzeyil,
B'alamsat. Ok'anietz q'i'je', okxel qma'n jumajle', tqanil,
q'malte tib'aju' kyitz'jienju' Jun Jub'tzeyil, B'alamsat. Noq
toj nik'jan okjela' ju' tqanil ti'ju' manb'aj.

|| ||

Luju' tqanil lu, ex luge' ju' kyb'i,aju' Jun Jun Jub'tzeyil
nixid'ma'n te. Aye'tzun tmanju' Xpyakok, Na'ka'yin, Toj
qxopin, ex toj qonik'an titz'jiju' Jun Jun Jub'tzeyil, wuq
Jun Jub'tzeyil tu'nju' Xpyakok, Na'ka'yin

|| -||

Etzunlu' ma che' itz'iji toj qlolj te qoniky'an na'mxtoq
tulte q'ij -tuky'il qtxu xjaw etoqu' jun jun jubtzeyil ex
wuq jun jun jub'tzeyil.

|| :|

Atzun tb'iju' ktxuaju' Xu'jb'aq qu'n iktzun tb'i qyaju'
aju' t-xujil Jun Jub'tzeyil atzunju' Wuq Jun Jub'tzeyil
mixtoqti'te' t-xu'jil, noqtoq tjunalx ati.

|| :||

Aju' tkab'i'n k'wal ka'yin. Atitoq nimknab'l, ex nim
kyojtzqib'l, ex ajnag'e' tzalu twitzja' tx'otx', b'a'n kka'yink,
ex b'a'ntoq inche' anq'ina'.

|| :||

E b'aj xng'tza'n tu'n xtoky'i'n Jun ma'x, Jun xma'x,
kk'wajiu' Jun Jub'tzeyil. E xuxil, e b'itzal, e jub'tzeyil,
ajtz'ib'alqe', exju' pa'l ab'j, eb'inchal u'wj mo xmlig'ob'j
kkyaqilju'lu e b'aj b'ent kyu'n Jun ma'x ex jun xma'x.

|| || Ja'lotzun,aju' Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil, o'kxtoqtzu inche' saqchana' kyiju' tal x'wak, ex inteq nexq'ij ti'j xpo'tz inche' xpo'tzin tkyaqil q'ij, kakab' kb'et inteq chexchan, kyaje' toq kb'et inche' xpo'tzin toju' ksaqcha b'il.

|| || Atzunju' Q'anjel/yoq'in inteq pon ka'yilkye Tsanjelal toju' Jun Tqan, Ch'ip Tq'oj q'ojel, Cha'x Tq'ojq'ojel. Atzunju' Q'anjel mya'xix najchaq inkyeja ten twitz tx'otx, ex myanaajchaq tk'etziu' Xob'ajilb'e, ex noqtoq jun kmuj qu'n lwi'y injax tk'etziu' JunTqan.

|| || Ate'xtoqtzun tzalu twitz tx'otx' tej tkyimju' ktxu Jun Max, Jun xmax.

|| || Tej tb'inte Xob'ajilb'e inteq che'xpo'tzin, tej kxi'b'i'n kyun Jun Kamik, Wuq Kamik, aye'ju' tajaw Xob'ajilb'e.

|| || _t'iti'tzun nb'ajkye twitzja' tx'otx'? noq inche' yukchi, noq inche' q'ajti. iKukxi'ye' txkolkyel iKuktzaje' x'chal, okgo' kamb'ale' ky'i'ji minti' inche' b'intl kyye', ex minti'nche' nimanatl, min inq'a'q'antl kk'u'j qije', noq inche' q'ojin toj qwi'ye' _chexhiu' xob'ajilb'eyil.

|| || Yajxi'tzuntl eb'aj yolin kykyaqijiu' eb'ajximan aye'ju' Jun Kamik, Wuq Kamik, qu'n aye'toqtzun nimaqkawijiu'. Aye'ju' Tajawil q'mantog alkyechaq taq'un junjun, kyun'ju' tajawil tu'nju' Jun Kamik, Wuq Kamik.

|| Aye'tzu'n T-xik' Tape'xk wluj chiky', (aye' kb'i tajawiljun) atogtzun kyyaq'uju' toj chik' tu'n kyab'ti xjal. Aye'tzun kab'e'tl, a kb'iju' Tpoj, Ttx'a'k. ikx ate'x txqantlu' tajawil.

|| : Atzun kyaq'unju': Inteq che'x majiu' xjal kyun, inteq nextz poq'li poj kyij kyqan xjal kyun, ex inteq netzkyun ti'j kywitzt xjal,aju' yab'il mali'n tb'i, Atoqtzun taq'un Tpoj, Ttx'a'k ju'.

|| : Aye'tzun junjuntl Tajawilju' B'axtok, Xtok tb'aqil wi'yi, ay'etzunju' kxtol, Xob'ajilb'e, b'aq qekye' kxtok. Atzun kyaq'uju' tu'n tok ti'j xjal, tzmaxi'j b'aq qe'tl, tb'aqil wi'yi, iktzun inche' kyima', te mankb'il b'uyimele kyten b'aq qe'tl aj kykyim, atzun taq'un B'aq Xtokju', Xtok Tb'aqil Wi'yi, kb'i.

|| : Junjuntl Tajawil: Teju'ttz'is, Teju'xji'ili kb'i. Atog kyaq'unju' tu'n kyk'ulb'an xjal, ti'xi' kia mo axtzu' twi' pe'n, ajtoq kyxi' ka'yi'n k'ixb'enilqe' pak'liqe' twitz tx'otx', kyimniqe'tl. Atzun kyaq'un Teju' tz'is, Teju' Xji'ili, iktogtzun kb'iju'.

|| | Ate'toqtzun jte't Tajawil: Q'anjel, Q'ob'xeky kb'i, atzun kyaq'unju' tu'n kyej kyim xjal toj b'e, noq minab'en, kamik tb'i, inteq netz chiky' toj kytzi tzmaxi' ajkyel kyim injaw chiky' kyun, teyle junjun atitog jun taq'un, inteq kub'kyitz'o'n tqul, ttzi kyk'u'j xjal, tu'ntzun kykyej kyim toj b'e, inteq kub'kyitz'o'n kyqul xjal qa incheb'et. atzun lu atzun kyaq'un Q'anjel, Q'ob'xeky ju'.

|| | Mujetzun kynab'itzu' tu'n kyyajun, ex tu'n kkub' ktz'eysa' twitz Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil. Atog kyab'il xob'ajil b'aju' atogju ksaqchb'ilaju' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil, aye' ktz'u'n, aye' kxmliq'ob', aye' ti'kq'ob', e'toj kwi', e'kk'oj, xqeju' kk'ok'sb'iju' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil.

·||:| Ja'io ok kxel qma'n qamatxi' txi' teju' Xob'ajilb'e, tej kyk'ejtenju' Jun Maḡ, ex Jun Xmaḡ. Aye' tk'wajlu' Jun kyk'ejtenju' matxi'toq kyimju' ttxu. Ex ikx tib'aju' Jun Jub'tzeyil, matxi'toq kyimju' ttxu. Ex ikx tib'aju' tb'ajenju' Jun Maḡ, ex Jun Xmaḡ. Tu'nju' Jun Jub'tzeyil, B'alan, Msat.

TKAB'LAJOUJ'N YOL

JNUJ' TCH'UXIL B'AJ IK'A' TOJ XOB'AJILB'E

·||:| Eb'ajultzun chq'onju' Sanjial tu'nju' Jun Kamik, Wuq Kamik. _Kukxi'ye Ajatol (Ajipop) q'aye, kukxi'ye 'txkolteju' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil Oktzun kxel kmane' kye ajkpone'

·||:| _"Kukytzaje' chechiju' Tajawil qeye'. Qlanqeye' ḡchal quk'i'le, tu'n ttzajaju' qwitzze' kyuk'i'l, tu'n qleb'tiye' ky'i' aj kyb'aj ḡch'in. Ikytzu'n tu'n kyul chechiju' Tajawil".

·||:| _"Kyiq'intze' kysaqchb'ile', kyxmiliq'ob'e', patzb'il kyq'ob'e', ex ikxyju' kxpo'tz chiky'tze, chechiju' tajawil" chechikuye' ajkypone' _xiq'ma'n kyeju' sanjial.

·||:| Aye'toqtzun sanjialju' tukru: Smaj tukru, Jun Tqan Tukru, kyaqch'el Tukru, Tb'aqil wi'yj Tukru, ikytzun kb'i sanjialju' Xob'ajilb'e.

·||:| Aju' Smaj tukru, ojgel inb'et nakuj jun smaj. Aju' Jun tqan Tukru, noqtoq jun tqan ati, teqe'toqju' t-xiky'. Aju' Kyaqch'el Tukru, kyaqtoqju' ttzelti'j, ate'toq t-xiky'. Atzunju' Tb'aqil wi'j Tukru noq o'kx twi'ati, mixtoqti' ch'in tqan, ate'toq t-xiky'.

·||:| Aye'ju' kyaie' sanjial atok kyoklen te xtol lchan atok. Eb'ajetzun tzuchix, toj Xob'ajil b'e. kyponeye'. Ab'ajub'tentzuntz tib'aj xpo'tzb'il. Intaq che' xchanju' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil toju' xpo'tzb'il,aju' Ninxpo'tzb'il tbi'.

·||:| Exi'yaltzun tukrutzu' tib'aju' xpo'tzb'il, b'ajtzun ktx'olb'a'ntz tkyaqilju' xiq'ma'n kye se'nxiu' t-xoli yolaju' Jun Kamik, Wuq kamik, Teju' Poj, Teju' Tx'ak, B'aq Xtok, Xtok Tb'aqilwi'i, Ch'u'x Jub'il, Wlujin Chiky', Teju' Tz'is Teju' ḡji'll, Teju' Q'anjel, Q'ob'xeky, Aye'tzun kb'i Tajawil kykyaqil. Xi' q'ma'nju' ksanjel kyunelju' tukru.

·||:| _?Axix matzaj kma'nju' Tajawilaju' Jun Kamik, Wuq Kamik? _Axix ikytzun xkymaju', Ayode' qo' okyel te kyuk'ile'. "Kyiq'intze' tzalu tkyaqilju' kysaqchb'ile' "chechiju' Tajawil. _B'anzun, qokayome', noq o'kx maqoxe' q'olb'elte qtxuye' _chechiju'.

·||:| Exi'tzuntz tu'me'l kyja, xi'kma'ntzun te kytyxu (tojetog kyimju' kman): _Maqo'xqe' nan, ja'lon qo'uie'. Mache' uju' tsanjial Tajawil k'lelqeye'. "Qlanqeye' chitzun" chechiju' sanjial qeye'.

·||:| _Okche qyiel qd'o'ne qxpo'tze' _Chechiju'. Elaxtzuntz k'ioite twi'ja qu'n atitoq jun toyajil. _Oktzun qoge' ḡchalit tojun majtl. Noqche' xuxinqeye', cheb'itane', chetz'ib'ane', chejoḡminqeye', kmoq'tzankuye' qja, kmoq'tzankuye' tanmi qnana _xiq'ma'n kye Jun Maḡ, Jun Xmaḡ

·||:| Tej kq'olb'en tu'n kyanj. Tzajtzun tb'is txub'ajtzu' aq'witizuntz oq'ilaju' Qtxu Na'ḡ. _Maqoxe', mlay

qokymge', mlalun cheb'isune' _chechiju' Jun Jun
jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil.

Exi'tzun Jun JunJub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil, exi'
k'ientzuntz kyunju' sanjelal. Ikytzu'n eb'aku'xa' toj tb'eyil
Xob'ajilb'e, twitz jun peti'n wa'ltwitz.

Exu'xtzuntz, ex'e' kyku'pun kanun ttzi jun tñimal a', xaq
Tk'u'jub'xaq tb'iju' najb'il jaju' eb'jik'a. jiajintzuntz toju'
tñimal a' inxi'x tolaq'in, ch'ut, mya'xix nimate' tx'i'x jaju'
eb'jik'a, ex mixit' eb'aj ky'ixb'i.

O'kyx kpon kanun ttzijuntl a' chiky' twitz, mixa'loxt'e' xi'
k'wante, epontzuntz ttzi juntl tal a' noq a'xi'. Min ekub',
noq eb'jik'x toj. Epontzuntz toj kyaib'e, atzuntzu' ekub'a',
tojxi'xju' kyaib'e.

Jun b'e kyaqile, juntl q'eqile, jutl saqile, atzun jutl q'anile,
kyaie' b'e. Tzaj yolintzu'n q'eq b'e: chelpet'e'
wi'je',ayinwe' Tajawil b'e _chiju'b'e.

Atzuntzu' kub'a' ky'ij. Exi'ipe tiju' tb'eyil Xob'ilb'e,
epontzuntz toj kynaib'iju tajawil Xob'ilb'e, atzuntz
ekub'a'.

Aye'tzunju' q'uqlige'toq noq a'la's qekeye', noq joxme'n
tzege' b'incha'nge' kyun'ju' xob'ilb'eyil. Atzunj txi'
kyka'yi'n exiq'olb'en kye: _stunynos Jun Kamik _xikma'n
kyeju' a'la's. _stunynos, Wuq Kamik _xikma'n teju' a'll's
joxme'ntze.

Aye'tzunkye mixit'x e tzaq'wi. E jaw paq'ejetzun, aye'ju'
tajawil Xob'ilb'e oje' eb'aj tze'n kykyaqijiu' Tajawil, tu'n

tpaju' matxi'toq kyne' toj kyanmi, qa matog kub'ky'iju'
JunJun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil, inxtoq che'tzen
yajxi'tl.

Etzaj yolin jumajitu' Jun Kamik, Wuq Kamik: _B'anatzun,
qamache' ule'. Kyiyonkie' kyxmild'ob'e, patzb'il kyq'ob'e'
te najchi'j _chechiju.

Qlanqeye' cheqekuye' tib'aj kq'ajitze' _xiq'ma'n kye.
_Atzunte' kyq'ajitz inxiq'ma'naju' ab'j inxi'x swoye', eb'aj
tz'ey tib'aju' kyq'ajitz. Axi'x ojexi'x eb'aj meltz'a, mixit'
ejawe', axi'x e'yaiti, b'ajtz'eyju' toj kyxo'p.

Aq'wi jumajitu' Xob'il b'eyil tze'l, ex majx elkym tu'n
ktzeb'in, maxpe' tzaj kan toj kyk'u'j, toj kyck'lex, ex toj
kyb'aqil Eb'aj tze'n tkyaqijiu' tajawil Xob'ilb'e.

_Kukyxi'ye toju' ja chix, atzuntz kxel q'ina' kytzaje', exju'
kysich'e', atzuntz chewtalaye' _Xiq'ma' kye.

Exi'tzuntz tojun Qxopinja. Noqtzun o'kx majx qxopinte'
tuja. Aye'tzunkye' xob'ilb'eyil intoq cheb'etinje ex intoq
kyma'n: _Cheq'ok te chojb'il najchi'j, ajtzun kyim okche
kyielju' kysaqchb'il qe tu'n qxhchan ti'j _chechiju'
xob'ilb'eyil kyxolx.

Atzunju' ttzaj, jun tx'e'j tolin, "Saqch'ut" tb'iju' tx'e'j,
aju' kytzaju' xob'ilb'eyil. Majx ch'utte' ju' kytzaj, inxi'
qoptz'aj naku'j b'aq, majx we'jte' kytzaju' xob'ilb'eyil.

B'ajo'kxtzunju' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil
tojxi'ju' Qxopinja. Atzuntz xiq'ona' kytzaj, junx te'kyzaj
tzajq'o'n tu'nju' Jun Kamik, Wuq Kamik, ex tyele junjun

xid'o'n jun tsich', txq'o'ntl ttxa'n, tzaj q'o'n kyunju'
Tajawil. Aye'kye'lu exi' q'onte kyeju' Jun Jun Jub'tzeyil.
Wuq Jun Jub'tzeyil.

|| Aye'tzunkye' lu k'ojide'toq toj qxopin tej tpon q'ob'aju'
kytzaj ex ju'kysich', inxix tilinte' tzaj toj qxopin:
"kytxqonkye' ttxa'n kytzaje' tuk'i'iju' kysich'e', ajtzun
qsqix mlantz ju' kub'kyb'ajsa'ne' ajqsqix ktzajil kyq'o'n
jumajtle', kytenxu' ajttzaj kyq'o'n jumajtle' " chechiju'
Tajawil kyeje'.

|| Iktzun ekub'aju', tu'nju' b'ajq'ma'n kye. Kub'ajte' kytzaj,
exkub'aju' kysich' xid'o'n kye. Nimte' kyil matxi'toq chmet
qu'n a te' Xob'ilb'e, k'weltoq ttz'eysa'n kywitz:

|| Tnejilaju' jun Oxopinja, qloj toj. Atzunju' tkab' Qtx'ilin ja
tb'i, noq che'w ati toj. Jun che'wu' in jumin tuja.

|| Atzunju' toxi'n Tja B'alan tb'i, noq b'alan qekye'inche'
b'etije toj, junxtod kch'uqinkxa' kyib', intoqche' tzanun,
intoqche' iplaj, jpungekxtod toj kja.

|| Tja Sotz' tb'iju' tkyajin ja te tz'e'ysb'il witzb'aj. Noq
sotz'te' ateqe'kx inxixche' witz'f' toju' ja, inxixche' oq,
inche' purin toju' ja. Jpungekxtod, mixti' tu'me'l tu'n
kyetz.

|| Atzunju' tiwe'yi'n jun ja ab'jile tb'i, noq qesch'ut, tzayunte'
twitzte qesch'ut, junjun in tzinin junjunti min q'ajt tuja.

|| Aye' tnejel ja te tz'eysb'il witzj, kyun'aju' Xob'ilb'e minti'
okkkye' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil toj. Noq
o'kx kub'yolinju' kyb'iju' ja lu.

|| Yajixizuntel b'jo'kx tuja aye'ju' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq
Jun Jub'tzeyil kywitzju' Jun Kamik, WuqKamik: _jJata'qe'
nsich'e'? jJata'ju' ntzaje' xid'o'n kyeje' te qonik'an?
_xid'ma'n kyeje' jek'ax. _Mab'ajqune' aya Tajawil
_chechij.

|| B'anatzun. Ja'lo majapun kyq'ije', chekyimile', chek'wel
_najsete', ex cheb'el pxete', atz knajilte' kyajile' tzalu.
Che'okyle' te chojb'il _chechiju' Jun Kamik, Wuq Kamik.

|| Yajixizuntel ekub'yo'n, ex b'ajku'x muqu'n, toju' Chojb'il
xpo'tzb'il tb'i jaju' b'ajkux muquna'. Elk'uxpi'n tqulju' Jun
Jun Jub'tzeyil,aju' tzikb'aj kuxmuqu'n tk'etzu' titz'in.

|| Kyxi'ye' kyq'onkxiuye' twi' tib'aj tq'obtze'aju' wa'l toj
b'e _chiju' Jun Kamik, Wuq Kamik. Exi'tzuntz q'olte twi'
tib'aj tq'ob'tze'. Taq'tzun tze twitz tej tkub' qonju' twi'
Jun JunJub'tzeyil tib'aj, atzunte' tnejel mixtoqti'x nwitzan.
Aju' "tzu" qochijte ja'lo, "A twi'Jun JunJub'tzeyil"
chechijte.

|| Atzun nlab'ti/lab'j Jun Kamik, Wuq Kamik tiju' twitz tze'
lu. Qu'n toj tkyaqilu' najb'il tolin ti'j, mixtoqti'x netniktzil
jatzun taya' twi' Jun JunJub'tzeyil, ikxyte' tka'yinku'
se'ngeju' tzu toj kywitzju' xob'ilb'eyil ajkypun ka'yilte.

|| Nim toklenju' tze' lu toj kyanmi. _qu'n minab'en jawb'ent
tej tjax q'o'n twi'ju' Jun JunJub'tzeyil txol tq'ob'tze'
_chechiju' xob'ilb'eyil kyxolx. _jMix-a'loxt'e' tu'n tul
nelte'twitzl jEx mix-alo'x tu'n tulwe' txeju' tze' lu!
_chechijul. Kyejb'ent ti'j kyun' nkykyaqix ex kub' kymyo'n
kyib' ti'j aye'ju' xob'ilb'eyil kykyaqix.

|| | Mixitoqi' nel tniky' ti'j twi' Jun JunJub'tzeyil, majx junehi kyuk'i'ju' twitzu' tze' "tzu" tb'i ok. Tb'anilixi' xju' yolb' ente tb'inte jun qpoj. Ja'lotzun kxel qma'ne' ttzajien.

TOXLAJI'N YOL JUN NIN Q'POJ NA'XCHIKY'

|| | Atzun yojiu' tma jun q'poj, tmyal jun Tajawil, Wluji'n Chiky' tb'i

|| | Ikyltzun oktb'i' jun qpoju', tmyal jun Tajawil, Wluji'n Chiky' b'iltman. Na'xchiky' atzun tb'i qpoju', ikyltzun b'ajtb'i' na' yol tb'aj jun wi' tze ati twitz, tzaj la'ji'nte tu'n tman, intoqtzun lab'ti aitxi' la'jinte.

|| | -¿Tiqu'ntzun min tzaj kyyek'ine' tze' inkyla'jine' weye'? Itz'qelokye' twitz se'n nkymane', nb'ine', twitz_chiju.

|| || Xi'tjo'ntzun tb'e'tjunax, ponx txeju' tze' awa'n toj Chojb'il Xpo'tzb'il. _!O! iTb'anilixi'xte' twitzju' tze' lu! B'ajaxa' qila' junte' se'n tze' lu. Mlay chin kyime', mlay chintzpete', tojnwitze', gama kutz nk'uxpine _chiju' qpoj.

|| | Jawyolintzun tb'aqil wiyi atitoq txoltq'ob' tze: -¿Tajb'ilqetzuna lu noqna' b'aqqekye', tolin ky'i'j, min q'inchalqe' tu'n txaqtze'? _chiju' twiju' Jun Jun Jub'tzeyil tej tyolin te qpoj.

|| || -¿Min tajb'ila? _xiq'ma'nte. _Wajb'ile' _chiju' q'poi. _B'anatzun, nuqpiintza tb'a'n q'ob'a, okxel nka'yine' _chiju' tb'aqilwi'yi. _oki_chiju' qpoj. Jax tnuqpi'ntzun tb'an' q'ob'tzu' twitzju' tb'aqilwi'yi.

|| || O'kx ttzaj ttzub'e'n tb'aqilwi'yi, majx yalx toj tq'ob' qpoj. Xi'tka'yintzuntz toj tq'ob', chab'axi'x/ kub' tka'yi'n, mixitoqi'tte' ttzub'ju' tb'aqilwi'yi toj tq'ob.

|| || _Nyajilwe' matxi'nq'o'n teya toju' ntzub'e', nxerije'/ nxjew. Jalotzun mlay tz'ajb'entle' nwi'ye', noq b'aqtte', mixit'tl tchib'jil.

|| || Ikyltzun se'nlu aju' kywi'ju' Nimaq Tajawil, noq a te' kyxb'jil in q'onte tume'l tb'anil kyka'yink, noqtzun aj kyyim nchexob' xjal tu'nju' kyb'aqil.

|| -|| -Ikqetzun kyk'wajiu', ikyqe' nakuj tzub'j, kxeriju' kywinqil b'a'ntzun qa kyk'wal tajawil, mo kyk'wal ajnab'ilil, mantxuwi(aj yol). Minti' ntzaqun ajkani, noq inkyej te etzb'il. Minti'nkub'aj, minti' nkub'naj twitzju' tajawil, q'a, nab'ilil, mantxuwi, noq inkyej tq'o'n kye tal, kye tk'wal naga sok tiqi'n kwi'. Atzun xb'inchajiy'e' tuk'i'la.

|| || -Tjaxa, na'tz, twitz tx'otx', mlay kyimta. Qektk'u'ja tiyu' nyole', ikyltzun kb'antela _chiju' twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil. Ikyltzun b'ajkyej q'mana'ju' tu'n t-xi' kyb'inch'a'n, ikyltzun tyol Jun Tqan, ch'ip Tq'ojq'ojel, Cha'x tq'ojq'ojel ju'kye.

|| || Anjtzunte' q'poj tja. Nimte' tume'l b'akyej q'ma'nte. B'ajultzun itz'jite' taltzu' kok'sqi'nge' noqtu'nju' tzub'j. Ikyltzu'n oka' tiqina' twi'ju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

|| || Iktzun pona' apaju' qpoju'. Matxitoq japun qaq xjaw tej tok ka'yi'n tu'n tman Aju' Wluji'n Chiky'tb'i.

|| | Ellyaltzun qpoj tu'nju' tman tej tq'inch'a'lix qa ch'onwi'tl. Mujetzun kynab'ltzu' kykyaqilju' Tajawil: aju' Jun Kamik, Wuq Kamik tuk'i'ju' Wluji'n Chiky'.

||

A te' nmyajlye' atillite' tne'x' aye'ye' Tajawil, noq sel
tch'ixiv' chiju' wluji'n Chiky' tej tpon kyk'etzu' Tajawil.
B'anatzun. Xjelinxate tu'n tjaw tma'n, qatzun minxtma
qesinkutzuntza, najchaq kyiq'inxixe' tu'n tqesit.
B'anatzun, aye'ye' Tajawil _chiju'.

||

Xi'tzuntz xjelilte tej' tmyali: _?Alkyetzun tmanju' tala
nmyal? _tmatzuntz _mixti'we' wal, aya ta'w, na'mx
wolontawe' twitz ichan/xinaq _chiju'.

||

B'ana tzun. Axi'x matxi' tz'el ttxutx'yanta. _Kyiq'inx'e'
te chojb'il aye'ye' xtolq'a, atzun qyiq'intze tanmi tzalu toj
k'o'x, kukanjkyije' tk'etzu' Tajawil ja'loxi'x _xiq'ma'n
kyeju' tukru.

||

Exi'tzuntz kkyajil, xi'kyiq'inju' k'o'x toj kq'ob' tej kxi',
xikyiq'inju' qpoj toj kq'ob', ex xi'kq'inju' saqch'utl b'iyb'ilte.

||

Myab'a'nte' tu'n nkub' kyb'yone' aye'ye' Sanjelal, qu'n
mya' nch'ixaw we' iq'i'n wune', noqsok iq'i'nte' twi'tej
xinxe' ka'yilte twi'ju' Jun Jun Jub'tzeyil ati jata' Chojb'en
Xpo'tzb'il, atzun tume'ju', min chin b'aj kqesune', aye'ye'
Sanjelal _chiju' qpoj tej tyolin.

||

_?Titi'tzun k'wel qd'o'ne' te txelju' tanmiya? Tmaju'
ttatiya: "kyiq'intze' tanmi tzalu, exkux tankyije' kyk'etzu'
Tajawil, japunx kyune'aju' xiq'ma'n kye'ye', kb'inchanxe'
kyaq'une' junx, wixi'x kyiq'intze tzala toju' k'o'x.
kq'onkuxiye' tamni txe k'o'x" tzajq'ma'n qeye'. _?Titi'
k'wel qd'o'ne' toj k'o'x? Ayoge' min qajb'ilqe' ch'inqe'
tu'n tkyima _chechiju' Sanjelal.

||

B'anatzun, mya'na' kye'ye' wanmiye', ex mya'na' atzu'
ta'kye' kja tzalu, myaye'nakye' xjal so'jge' cheb'el b'yel.

||

Ex ikxyju' wanmiye' mlay kub'tz'eyset kwitz, ikxywitiu',
Iq'inkta twitz tze _chiju' qpoj. Kyaq ta'ju' tze' tzaj b'ijl,
k'mo'njtzuntz toj jun tal k'o'x, o'kx tkub' wluji'x, toli'chte'
txelju' tanmi,aju' tami tze etz sb'et kyaq b'a'nxi'x.

||

Ikxyxixu' se'n chiky' ela' tanmi tze'aju' txel chiky'. O'kx
tjaw wluji'xju' chiky' tojxi', a tanmiju' kyaq tze', qu'n
chik'na' tka'yinku' ttxk'owil b'ent, kyaq pon qopt'aj kyej
wluji'n toju' k'o' toj tik' ik'sa'nju' tze tu'nju' qpoj.

||

Noktoj twitz Kyagtze chechijte, yajixizutl Chiky' ju' tb'i
ok qu'n "chiky'te' ta'1" chechiju'.

||

_Atzuntz che'nimanjtzilaye', twitzju' tx'otx'ju' ati kye'ye'
_chiju', kyeju' tukru. _B'anatzun, aya qpoj, ayo'qe'
magd'xqe', kutxita'ljonx tb'eya, magd'xqe'jalo'xi'x q'olte
txelju' tanmiya kywitzju' Tajawil _chechiju' Sanjelal.

||

Epontzuntz kywitzju' Tajawil, intog che' ayon kykyaqilx.
_?Je'k majapunb'aj? _chiju' Jun Kamik. _Majapun aye'ye'
Tajawil. _?Mixtzunt'ju' tanmi txeju' k'o'x? _B'anatzun,
qka'yixchaq, chiju' Jun Kamik.

||

Jawti'ntzuntz tu'n tq'ob', el laqu' ttxk'owil, tzaj b'iljitzun
kyaqtzu' tib'ilajju' ttxk'owilju' chiky'. _B'a'n kpichk'ankxe'
ch'intliye' ttxa'nq'aq', kq'o'nkxe' tib'aj q'aq' _chiju' Jun
Kamik.

||| Jaxq'o'tzuntz tib'aj q'aq', knatzuntz inxi'x k'ok'b'ix
kna'ju' xob'ilb'eyil. Jumkjawe'tzuntz kykyaqilix, e'
okla'etzuntz ti'j q'aq', axi'x b'a'nte' npuk'chaj kna' ju'
tb'akaxilu' chiky'.

||| Ekvej ximantzun tej kxi' lik'ik'inkye' tukru, aye'ju' ewalte
qpoj. Noqkvej kq'o'n toj jun jyom, twitz tx'otx', anjtzun
ky'jtz twitz kub'l aye'ju' jputwitz.

||| Iktzu'n ekub'aju' tajawil'ju' xob'ilb'e tu'nju' qpoj, kykyaqilix
ekub'sb'u'n.

TKYAJLAJI'N YOL CH'INTL TIB'AJU' QPOJ QYACHIKY'

||| Jaloitzun, ate'toq tk'etz kytxu Jun Maḡ, Jun xmaḡ tej
tponju' qya Qyachiky' tb'i. Pontzun qyatz Qyachiky' twitz
kytxuju' Jun Maḡ, Jun xmaḡ. Ch'onwitoq ch'intog kyitz ji'
aju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat kyb'i.

||| Pontzun qyatz, tk'etzju' yab'aj. Xitma'ntzun qya tej
yab'aj: _matxi' chinule' na'n, ayinwe' tlib'a, ex ikyx
talqina, aya nan _chiju' tej tpon tk'etzju' yab'aj.

||| _ɛ'latzun sajiya? ɛ'latzun tage' wale'? ɛ'Mamixtzunti' xe
kyim atzu' Xob'ilb'e? minti' makvej kab'e'te' kxel, aye'
kyechil,aju' Jun Maḡ, Jun xmaḡ kb'i. jJaloja sajaloya!
iKutexa tzalu! _xiq'ma'nteju' qpoj tu'nju' yab'aj.

||| Laylo tokslaya, axi'x ayine' tlib'a, ojtxi'ku' ayinwe' te
Jun Jun Jub'tzeyil. Tu'nju' iq'in wune' itz'xte', na'mx
tkyim Jun JunJub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil, ape'tila,
aya nlib', aj titz ji' wale'maix akuya _xiq'ma'n teju' yab'aj.

||| Ikytzunju',aju' txokb'enkeyeju' Jun Maḡ, Jun xmaḡ:
Noqtoq nchexuxin, noqtoq ncheb'izan. O'kxte' tz'ib'ju'j,
ex o'kxiu' tu'n kyjoxmen tze atzun kyaq'unju' tkyaqil q'ij
. Atoqtzun nqeya' tk'u'ju' yab'aj.

||| Jumajtl yolnju' yab'aj: _minwajb'ile' tu'n toka te nlib'e',
qu'n tch'ixawta' iq'i'n tu'na. Majx intzaj chi'iwe' ti'j nku'j
ajkytzajtna'na wale' qu'n kyimnige'tiwe' wal'inche' tma'na

||| Jawtma'n tzunju' yab'aj. _Maqatzunj axte' tyola,
qajnatzulo ikxu', b'angatulo, anatzunloya nlib'e',
china'tonima. Kutxi'ya iq'il jal. Iq'intz jun nimpaya, wixtzun
tzula, anatzuna nlib'e', oninatuna _xiq'ma'n teju' qpoj.

||| B'angatun _chitzuntz. Xi'tzuntz toj kjo'n, jatoka' tkojonju'
Jun Xmaḡ, Jun maḡ. Ojetog b'ent jun kybe', axtzunb'eju'
tiq'ju' qpoj, ikytzun'pona' toj kjo'n.

||| Noqtoq junwi'te' tkojon ati, mixti' kab'e' mo ox'e' wi',
tiltzuntz qa noq junwi'te' jal, majx tzaj b'is toj tanmi qpoj.

||| iAy, b'inchal ilqine'i! Qab'anx nwitz'e'i! ɛ'latzun ktzajila'
junpa jal sajq'ma'n weye'? _chitzuntz. Xi'tzuntz k'uul
kywitzju' Xq'uqil kjo'n: iKutzaja tzalu! iKutzaja tzalu

||| Na'xjb'ali! iNa'x unti! iNa'xpeq! iNa'xttx'yan a'i! iAya
Xq'uqil twa Jun Xmaḡ, Jun maḡ! _chiju' qpoj. Ejawtzun
ttzyu'nju' txhch'ume'xil jal, eb'ajel tzuqi'n, ex b'aj
tb'incha'n tejal, b'ajkux tnuk'u'tzuntz toju' pa, jawnojtzun
jun xyub'

||| Anjizti'ju' qpoj, aye'tzuke'e' txkup iqalte xyub', tetzunj
kypon kvej kyq'o'nju' iqtz ttx'u'kja, aj witzunlo t-xi'

tka'yinjü' yab'aj nakuxwitloj a saj iqinte, xi'tzun tka'yn
yab'aju' jal, jun xyub'.

||| :|| Se'ntzun sajti'naya jal? Tkyaqiltzunju' qkojon sajti'na?
Machine' ka'yilte _chiju' yab'aj. Xi'tzuntz ka'yilte kjo'n.

||| :|| Axtotzuntz ta'te jun wi'kjo'n, ex atite' tiky'len tqanb'en
jakub'atena' xyub'. Tetzunj tka'yinte xjo'q yab'aj antiz
tzinintzuntz tja, tmatzuntz teju' qpo: _Matxitzun
tzik'nwitze' ti'j ex axi'x aya b'a'n te nilb'e'. Atzun
txi'qka'yintl te' taq'una, qu'naju' matxi'b'ent tu'na,
mab'ent tu'na tuk'i'l nab'l _chiju' xitma'n te qpo.

T-O'LAJI'N YOL KYITZ'JLEN YUX' JUN JUB'TZEYIL, B'ALAN MSAT

||| :|| Ja'lo kxel qyoline' kyeye' tej kyitz'jiju' Jun Jub'tzeyil,
B'alan Msat.

||| :|| Oktzun kxel qyoline' kyeye' se'n tu'me'l tej kyitz'ji.
Pontzun tq'ijilall tu'n kyitz'ji, ulte' qpoj tne'x, Na'xchily'
tb'i.

||| :|| Mixtzun jun til yab'aj tej kyitz'ji, noqjun kmujx/paqx
matxitoq che'itz'ji, Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat kyb'i. Toj
k'ul e itz'ja'.

||| :|| Eb'jokxtzuntz tuja, noqtzunaju' mixti' che' wtan.
_Kutx'iya xolkye pe'ni axi'x inix che'paline _chiju' yab'aj.
Exiq'ob ajtzuntz toj kja snik, chab'aje'wtan b'a'nxi'x.
Elkyi'n na'tz exi' q'olte tib'aj ch'i'x.

||| :|| Ataq kyajb'il, Jun Xmax, Jun Max ju' tu'n kykyim axtzu'
na'tz toj tja snik, mujqa toj tx'i'x tu'n tpaju' kq'oj, ex
tx'altij k'u'jb'aj kyunju' Jun Xmax, Jun Max.

||| :|| Exminti' ek'monjtz tu'nju' tnejel k'wal, qu'n minti'
ojtzqi'nqe' kyun, noqna' toj k'ul ech'iva'.

||| :|| Intaq b'ent kyachumb'an, ex nb'ent kb'itzan Jun Xmax,
Jun Max. Mache' ch'iy toj meb'ayil, ch'uxixil, ex qab'anx
kwitz. Nim knab'l ten, inb'ent kxuxin, nche' b'itzan, ex
nb'ent kioxmen tze. Tkyaqilix b'ajb'ent kyun.

||| :|| B'intaq kyun se'n b'ajitz'ja, ex ikx alkya kman, aye'ju'exi'
Xob'ilb'e (qtzan kymen). Nimkynab'l ju' Jun Xmax, Jun
Max, b'inte' kyun noqaju' minti' in kma'n se'n b'ajitz'ja'
kyitz'in.

||| :|| Mixtoqti' inkye'k'u'n qa ati knab'l, tu'n tpaju' tx'a'l ti'j
k'u'jb'aj kyij, nojni kyanmi tu'n taq'wix, mixtite'
sokb'incha'n kyij kyuju'n Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

||| :|| Noq' o'kx inche jub'tzeyin tkyaqil atijunjun q'ij, mixtoqti'
inche' k'ujianjtz tunju' kyua Jun Xmax, Jun Max. Mixtoqti'
nxiq'o'n kwa, notaq jun jun pixkwa qa matxitoq
cheb'ajwanju' Jun Xmax, Jun Max. inche' pontzuntz.

||| :|| Mixtoqti' inche' q'oien, mo nche tx'u'jin, noqtoq kjunilx
ncheyajti, qu'n intaq xikka'yinjü' kyten, toj spik'u'n
q'incha'la', intaq che'x jyon kchi' atijunjun q'ij intaq
che ka'yin alkywa'nju' Jun Xmax, Jun Max atzunkye'
mixalox junkye inxi'q'o'n te ye Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

III : Noq o'kxte' xux, ex tu'n kyb'itzin nexa' kyq'ju' Jun Xma, Jun Ma. E ponju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat mixit' xie jun pich' q'i'n kyv'n, tzejtun ktx'u' jil yab'aj ky'i'.

III : Titqu'n mixit'e jun pich' sul kyune'? _xiq'ma'n kyeju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. Minajun nan, noq a te' mache kyej q'ejju' pich' twi' tze'. Mixalo' junge' inb'ent txwe'tzin tu'n tb'ent tyku'tz nan. Noqwit b'ent tu'n kyxi' qtzikye' quk'i'e, tu'n tyku'tz kyiq'inju' pich' _chechiju'.

III : B'anzun, qo'xelge' kyuk'ile' ajqsqix chechiju', e yolintzunju' iz'inb'aj kxolx ex muje kynab'i se'n tune'i tu'n kykub'ju' Jun Xma, Jun Ma: Noq o'kx ktx'eb'etiju' kchwingqal, iktzun tune'i kyolju'. Ikytznlo' tu'n tpaju' txqan yajb'il matxi' matzik'x kyv'n. Noqwit qo kyim, noqwit qo kub'naj toj kwitzju' qttzik. Ja'lo xqotzajalo toj kwitz, noq junxte' techlal kyxel qq'o'n kye _

III I Chechiju' kxolx. Epon yalxtzuntz txeju' q'antze' tb'i. Juntog kyel kyuk'ilju' kytzik lojontog kyb'e, aq'witztuntz jub'tzeyil, mlayxtoq b'ent kyajietju' pich' a te' kwi' tze' tzontog che' b'itzan, ojexi'x leb'tiju' tzikb'aj tej k-xi' kka'yinju' txqan pich'.

III I Mixtun ti'xte'jun pich' inkutz tz'aq txe tze. _aye'kye' qpich'e minti' iche tzaj tz'aqi, kukyjaxe' kyiq'inkutze _chechiju' kye ktzik. B'a'natzun _chitzun.

III I Ejaxtun twi' tze, ch'iytznun tk'etju' tze, eku'tz toqtzun ex mixit'x b'ant kyku'tztl twi'tze aye'ju' Jun Xma, Jun Ma.

III I Kmatzun atzu' twi'tze: _?Tit' x'b'ajkyeye' witz'in' iQo'kyonitze'i inqo'xob'e teju' tze lu, ayeve' qitz'inate'qib'i _chechij kutz kyma'n.

III I Xi'tzun ktzaq'we'nju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. Kyiq'imile kywexe' kq'onkye' te kmaxtate' kyq'onkie' t-txa'n kk'alb'ile tze'lk'yije', oktznun kb'entel kb'etziye' _chechiju' xiq'ma'n kye kyv'nju' kyitz'in.

III I B'anzun _chechiju'. Okkyk'lonznun kyk'alb'il, ex kyej kyq'o'n ttxa'n tzelkyi'j o'kx minab'en tjaw b'ent te kye, e-oktznun te xma.

III I Exi'tzuntz twiyile tze', toj k'oky'e' k'ul ex toj nimaq k'ul, exi' twitzile witz inche b'aj xchan, intog b'aj kb'incha'n kywitz tzeb'ajil, ex ikx intog chextunin kyijile tq'ob' tze'. Ikytznun b'aju' ky'i' Jun Xma, Jun Ma kyv'nju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat, noq tu'nju' tipumal kyxew b'enta' kyv'n.

III I Epontzun kja. E yolin tej kypon tuk'ilju' yab'aj, ex tuk'i'iju kytxu: _Yaya ?Tit'znunlo saiky'i'j qtzikye'? majx xi'cha'xixju' kwitz, tetznunj xe'x nakuj txkup qetk'ye' _chechiju'.

III I _?Tit'znun x'b'ajkyeye' kyv'ju' kytzikye'? matzaj il kyune' wi'je', matxi' tz'oknb'ise' kyv'ne'. Mixwitlo'ti' xkb'inchajye' lu te ktzikye', aye'ye' nchman _chiju' yab'aj kyeju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

III I Ja'lo chechij, teju' kya: Min b'isuna naye, okpetznun tla'ya kwitz qytzikye' aj kmeltz'aj, noq o'kx a tka'yixa mixit' tu'n ttze'na qu'n juna' joyb'il ti'jta lu naye, maqoxe' ka'yilte _chechiju'.

III I Eaq'witztuzt xuxil, aye'ju' Jun Jub'tzeyil Xma xi'kxuxi'n.

III I Tzyettznun kb'itzin, xuxil, inche' tunjen kub'tzun qe kyatzu' kyk'etz. Intog chexuxin, tej ktxokli tu'n xux, tu'n b'it.

Oktzun kyq'o'n tb'iju'kb'itz Jun Jub'tzeyil Xmañ ajur
xi'kb'inch'a'n tu'n xux.

Atzun kyul yalju' Jun Xmañ, Jun Max, tzuntoq cheb'ixan
teikpon, o'kx kxi'ka'yin tu'nju' yab'aj, aq'witztuntz tze'l
mixit' b'ent tu'n tkub' tipa'n yab'aju' tze'. Noqtzun nb'aj
jun kb'itz kub'najtzuntz, mixtzun ilwi kwitz.

Matxi'che'x toj nink'ul. ¿Titi' xb'ajteya na'n? Noqkyajmaj
tu'n qb'inchante'ye' lu, ex noq oxmajtl tu'n tb'ent.

Tu'n kytxket jumajtl tu'n xux, tu'n b'itz, mlalun
jawitz'entia. K'ik'il jumajtl twitzlalil _chechiju', kma Jun
Jub'tzeyil, B'alan Msat.

Tzyetzun kxuxin jumajtl. o'kx t-xi'kyka'yin kyul jumajtl
nche' b'ixan, e'pon yal twi' pe'n, noqtoq nche'xia'yin,
intzuntaq nokq'o'nju' tze'ju' yab'aj, oje'xi'x jaw paq'ej
yab'aj tu'n tpaj. Axi'x majxtoq tzeb'ajlte' kwitzu' mañ,
nim kxo'p, ex tzeb'ajixte' tzikxo'p. Tetzunj kpon majx
jawtze'nte' yab'aj.

Exitzun jumajtl toj k'ul. _¿Titi'tzun qse' nan? atzun
toxmajin' ju' tu'n tiky' twitzlalil _chiju' Jun Jub'tzeyil,
B'alan Msat.

B'aj xuxintl, o'kx kyul jumajtl. Kub'tipa'n yab'aj tze'.
Eb'ajax tib'aju' nintapi. Majx xkyeqchaq kye'kwitz,
tzqijite' kizi, matxtoq tzaj nuqj te' kizi, ex junxi'kute'
kywitz.

Tiltzun yab'a jni'ju' lu, Jun elxtzun tzaj tze' yab'aj tu'n
tpaj. Mixtzun kyila' kwitztu' tu'n tpaj tze' yab'aj. _Natzun
jumatl naye, chexel qtxko'ne' tzalu toj tkyajmajin'.

Aq'wi jumajtl xuxil, toj tkyajmajin' ex mixit' tl anitzky'i,j,
noqpe' exi'naj tojele k'ul. Xi'kma'ntzuntz teju' kya: Tnejel
eb'ajulkye' xi'qb'inch'a'n jumajtle' tu'n kyul. Lalintzun tzaj
kyb'ise', ato'nade' chmanb'ajdoye', achag kyile' nan, ex
aya xyey', nakutzunj ayo'ye' kyxel qtzan qtzikye', Jun
Xmañ, Jun Max kyb'i. _chechiju' Jun Jub'tzeyil, B'alan
Msat.

Bajzaj na'n kyu'nju' xuxil, aye'ju' b'itzal, aye' ojtxi' xjal.
Intog nche' nimanjtz kyu'nju' ajtz'ib'al, aye'ju' ojtxi'
tzqub'il*. Noqtzun ajur' ejawb'ent te txkup. Max b'ajo'ka'
tu'ntpaju' kub' kpi'sa'n kyib', b'ajkyilinju' kyitz'in.

Iklytzun yajtiya' kyanmi, tej kykub', Jun Xmax, Jun Max.
Ejawpena' b'ent te txkup, o'ktoqte' kyaq'unju' kja, xuxil,
ajb'itzalqe'. Nim txqan ti'xti' b'aj b'enti kyu'n tej kten
twitz tx'otx' tk'etzu kyya, tuk'i'iju' kytxu.

TOAQLAJIN YOL AYE' YUX JUN JUB'TZEYIL, B'ALAN MSAT

Aq'witztuntz aq'unal, tu'n kyye'k'unte twitzju' yab'aj ex
ikx twitzju' txub'aj. Atzu'n tnejel xi'kyb'inch'a'n ajur' tu'n
tok kykojin. _Mago'xqe' awal kjo'n nan, ikyxta na. Mlalun
cheb'isunkye', ato'nade', chmanb'aj, ayo'qe' kyxel
qtzikye' _chechiju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

Noqtzun ninkutz jaw kyiqinju' kyk'uxb'il, ktz'utz', teyele
junjun xi'tiq'in tjub'tzeyil ti'j tsemu'l tej kyex ttzija. Kyej
kma'tzuntz tu'n t-xi'q'ob'aj kwa, _wand'ij, matxtoq ponju'
qwaye' nan _chehiju. _B'anatzun wal _chiju' yab'aj.

Noqtzun ch'inte kb'eti tej kpon ttziju' kytx'otx'. Kux kyjo'n
tnejel tz'utz'in, intog kionte tz'utz', tjunaixte' tz'utz' nkjon.

Extzunju' kyk'uxb'il noktoq ktx'e'mi'nju' txmial tze', toj t-xyatil, pa'j nchekub' tz'aq, majx inche' k'ul jumj twitz tx'otx'. Tkyaqilju' tze' ex tkyaqilju' aq'. Jumb'aj kub' tz'aqte' tze' noq tu'n jun tx'e'mun.

Nimte' matxi'toq jatz txb'oqin tz'utz'. Mlayxtog b'ent kyojiet kye' tx'i'x, mortx'ix b'ajaw tu'n junx tz'utz'inx, mlaytoq b'ent tajietju' jawt t-xb'oqin kyoj ky'oke' k'ul ex toj nimaq k'ul.

Xi' kyjyo'n jun tskuptzu' Na'äka'yil tb'i, kub'kyq'ub'a'ntzuntz tib'aj jun äwank. Kymatzun Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat: _qama tila xi'toq ttzaju' qyave' q'olte qwaye, wixtzun tzaj t-xch'ina, jumtzun qo kjoltzuy'e ex qo'si'wile'. _B'a'natzun _chiju' Na'äka'yil.

Noq exi'tzun jub'tzeyil, mixtoqti'x nchekjon. Noqtzun ninku'x o'kx tjaw xch'inju' Na'äka'yil, lwiypetzun b'ajul, jun xi' tzyul tz'utz' atzun junti ti'j k'uxb'il.

Jax kxpo'n kywi', noqxkyak'u'n b'aj kyb'akyi'n txotx' ti'j tq'ob, b'aj kytz'ilse'n kywitz naku'j axi'x aq'unalqe'. Atzunte' jutl noqxtak'u'n jax tchto'n t-txa tze' toj twi' nakujtzun axi'x jun si'wil.

llonitz tzuntz tu'nju' yab'aj. E'wantzuntz, noqxkyak'u'n qa matxitoq che' aq'unan. Noqtzun kykotzikye' k'wa, b'ajantzuntz kja. _iAxi'x mago siktige' naye! _chechiju' tej kpon. Noqtzun knuqi'n kyib', kyak'u'n nel knuqi'n kqan exju' kq'ob' twitzju' yab'aj.

Tojtzun jun q'ijtl exi'tl kjol, e'pontzuntz toju' kytx'otx', matxitoq b'aj we' jumajtlu' tze', aq', matxitoq b'aj kyaq'u'n kyib' tkyaqilju' mortx'ix, tuk'ilju' tx'i'x tej kypoon.

Alkye xb'inchante jalú? _chechiju' kma. Aye' kye' _xeb'inchanteju' aye'ju' txkup, nimaq txkup, b'alan, b'alun, msat, xiky, wech, xo'j, b'och, tx'yan, e' pich'. Aye'kye' xe' b'inchante tixti' lu, noqjun qonik'anx xb'enta' kyu'n.

Aq'witzun jumajtl kjolte kyawb'il, okxju' tx'otx' ex b'aj ksiwi'nju' tze'. Mujetzun knab'l tze'n tu'n tjaw ksi'winaju' tze', ex kyaqilj xku'tztib'.

O'kx qka'yixju' kawb'il, atzun qil alkyeju' nb'inchante ja'lu. Qaj selyal qu'n _chechiju', kma, tetzunj kymuje knab'l b'ajanitzun kyja.

Titit' chechikye'? maqob'olje' kyu'n nan. Txqan ch'um, moyin k'ul matzaj b'ent toju' qawb'ile' tej xqo'pone'may, nana _chechiju' kma, teju' kyja ex teju' kytxu. _Matz'anqije' atzu', qoxq'ugile' qu'n myab'a'nju' nb'b'inch'a'n qeye' _chechiju'.

Eb'ajx tx'ixpuntzuntz. Xi'tzuntz toju' ksi'wb'en, kub' jutze ewil ttziyile.

B'ajizun kb'uyi'n kyib' tkyaqilju' txkup, junjun tejjunjun tyajajil kyuk'ilju' k'ok'e txkup, nimaq txkup. Texi'x tk'u'j aq'b'il tej kpon, inche' b'aj yolín tej kpon, intoq kma'n: _ichewe'qektze' tze'i jchewe'qektze aq'mo qu'il _

Chechiju' tej kpon. B'aj kyb'uyi'n kyib' txe tze', ex kxeju' aq', tetzunj kytzaj lqe', tej kyq'inchalix toj kywitz.

Nejlige' b'alan, xwilix, kyaib'iltoqtzun tu'n kxi' tzyulte, mix aq'a' tzyu' kyib'. Exi' lq'etzuntz tk'etziu' msat, ex äiky noq o'xte' kyie tzyet kyu'n, noq eb'aje'l t'uqj. Tje msat, tje äiky toj kq'ob' (iktzun kyeja' xkute kie msatu' tuk'i'lju' äiky, tej kyel laqi)

Ex ikx minti' kyaq' tzyu' kyib'ju' wech, xo'j, b'och, tx'yan, Eb'jik' kyaqilju' txkup ktwitzju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. Ex noq ekub' xkyeqax tu'n kytx'u'jil qu'n minti' b'enl kytzet.

O'kx tpon juntl inxi'x t'ikpoj, tzyettzuntz kyu'n, ex kuxkq'o'n tojun pa, jawkxyiq'intzuntz ex kub' kypch'u'n twi'. Kub'toq kyjstz'o'n tqul, kub' ktz'eysa'n tje toj q'aq' (atxix tzunj tñaju' tje ich', kyejten mixti' ttzmal), kyajb'ilttoq tu'n tok kb'yo'n twitz aye q'a Jun Jub'tzeyil, B'alan, Msat.

Mixti' tu'n nkyimwe' toj kyq'ob'e', ex myakye' kyaq'u'n awal kjo'n, junxitnate' _chiju' ich'. _¿Titipe' sajtma'na? _chechiju' q'a te ich'. _chinchag ktzaqpitx ch'i'ne' atzun txima'n kyeje' k'u'nte' wune', kq'ontz ch'inwe' nwa kyuk'ile' _chite' ich' tma.

Atzun txiqq'o'nqe' twaya, q'mantznia nej _xiq'ma'nte. B'anatzun. A te' lu tekymane' aye' Jun Jun Jub'tzeyil, Wuq Jun Jub'tzeyil kb'i, aye'ju' b'ajkyim atzu' Xob'ilb'e. B'ajkyej kysaqch'il, atzu' taya' tqulja, aye'ju' kxmiliq'ob', patzb'il kq'ob', exju' xpo'tz chik'tze. Atzunte' kyyaye' minti' nxi'tye'k'u'n kyeje' qu'n tu'n tpaju' lu kyima' qtzan kymane'.

¿Axix b'i'n tu'na qa iku'j? _chechiju' q'a te ich'. Ojexix tzalaj kk'u'j tej kyb'inte tqanilju' xpo'tz, tej tmante ich'. Xiq'o'ntzunte' ich' twa.

Atzunte' twa xi'q'o'n: ixim, xchil, ich, chnaq', peq, kukuw, exju' txkyejb'len, ayetzunja'lu, teya iWantzunai. _xiq'ma'n teju' ich' tu'n Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

B'anatzun, aye'ye' q'a. ¿Tititzun kb'ajil gama chinlonjize' tu'n kyyaye'? _chiju'. _Malun b'isuna, atonage', atzunlo jawqximine' titi' kxel qmane' te. Matzun goxe' q'olteya ttx'u'k ja, ajtzun tpona jaju' yo'iqeya', atzun qka'yinxatqulja, o'kx twitz jawl kxel qka'yina _chechiju' te ich'.

Iktzun b'aj q'ma'n. Tojunx aq'b'il b'aja' kyximi'n Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. Wanaq'ijlte' kypoon. Min q'incha'lte ich' tej kypoon. Junte' xi'yal tuja, atzun juntl axtzu' t-xkyinja, xi'yaltzuntz q'olte ich' twi'ja.

Epontzuntz qanil kywa teju' kywa: B'inchakuya qwaye', qajb'ile' tu'n tkub' ttx'u'na qiche' nan _chechiju'. Kub' b'incha'ntzun kywatzu', kub' q'o'nte' junlaq kyta'l kywitz.

Noq tu'n kykub' kysb'u'nju' kywa exju' kytxu. Xi'kk'wanju'a' tku'x toj xoxq': _Axix inxi'x tzqijixqe' qdzi, kyiq'intz ch'intlqe' qk'wa' _chechiju' teju' kywa. _b'anatzun _chiju', tlaitzun tb'etzu' b'inchalte.

Ekub'tentzuntz wal, mixtoqtite' nche'q'aq'an, noqtoq kyak'a'n, kyiltzun ich'tzu' toju' tx'u'n kyich, xi'toq tik'x kalalan tqul ja tu'n tpon tk'etzu' chik'tze yo'l tqulja.

Tetzunjttxi'ka'yi'n toju' tx'u'n kyich, xikchq'o'n jun xena'l, jun txkup,aju' xena'l nakuj us pon toja'. Okx t-xopq'a'nju' twitz t-xoxq' naye, etzqojiltzun a'tz twitzju' xoxq'. Tajb'ilttoqte' naye tu'n tjet mixti'x b'ent.

¿Titit' xb'ajteya naye? Qajb'il ch'i'n qaye', inxi'x tzqijix qdziye' _chechiju' te ktxu, ex klajaintzuntz twi'pe'n. Tzaj xontzun chik'tzetz, ku'tz tz'aq twi'ja junx kyuk'i'l xmiq'ob'j, patzb'il q'ob'aj, tz'u'n. Jaw kyid'intzuntz exi' ewilte tb'eyil xpo'tzb'il.

||| || _¿Tamasul, Jamatxa'ya q'a? _xi'qani'n teju' xtx'o
 _Saqik'as. _Sanjelal qinwe', k'u'n jun tqanil wu'ne' tu'n
 xtx'o teju' kan. Min xi tk'u'ja teya wil. _noqwit ayinwe'
 ojgelwito xinxwe' _chiju' kan teju' xtx'o _qlaniya tzala
 _xiq'ma'nte.

||| || Xib'ilq'u'ntzun xtx'otzu' tu'nju' **Saqik'as**(xitwantzun,
 qumtzun inche x wanju' xtx'o kyunju' kan toju' tq'ijall
 ja'lo) ojgel xi'ju' kan. O'kx tokyalju' kan tu'nju' Wak,
 ninpich'. Xib'ilq'u'n kan tu'nju' **Wak**.

||| || Pontzak tzun tib'aj xpo'tzb'il.(b'ajtwantzun, tkyejientzun
 aye'ju' q'anjel toj kojbo'il inche'wan kan) Pontzun Wak'tz
 kub'ilpan t-txa'n xpo'tzb'il, inxi'x che'tzalai Jun Jub'tzejl.
B'alam Msat tzun toq che'xchan.

||| || Pontzun we'ju' **Wak**. Aq'witztun xch'il aju'**Wak**: _ilugine
 la! ilugine' la! _chitoq inxq'unub'en **Wak** _¿Alkyeju' xjav'
 xch'in? ilq'intzju' qjub'tzeyb'ile'! _chechiju'.

||| || Xi'xontzun **Wak** tzu', xi'knik'i'inju' wakaj kxob'li ti'jix
 tb'aq'twitz, patz tku'tz twitz tx'otx', axxi'x jaks'o'n
 Xi'kqanintzuntz te: _¿Titi' sajla'ya? _xiq'ma'n te **Wak**.

||| || _Ati junch'i'n nsajele'. Kq'aninkye' nwitz'e' nejl atzun
 txi'ma'ntz kyeve' _xi'ttzaq'we'n **Wak**. _B'anzun
 chechije, eltzun ktz'o'li'n ch'i'n xpo'tz b'ajtzun kq'anin
 twitzju' **Wak**, Lotz Kik' tb'i ok kq'o'n. kyej b'anixtuntz
 kyu'n, b'antle' twitz **Wak** kyej.

||| || _Yolinatguna _xiq'ma'n teju' **Wak**, jawtztzun t-xa'n jun
 ninkan. _Yolina _xiq'ma'n teju' kan. _B'anzun _chij, jaw'
 t-xa'ntzun jun xtx'o. _¿Alkyetzun tsanjela? Q'mantza

_xiq'ma'nteju' xtx'o. _Ati ch'in nsajele' tku'x toj nk'u'je'
 _chiju' xtx'o.

||| || Jatztogtzun t-xa'n, mixti'xte' jatzt, noq o'kx noj toj ttzi
 tu'n txeri, mixtoqti'x nb'ent tu'n t-xa'n. oktoq b'yo'n
 kyu'nju' q'a.

||| || _tchi' k'witz _xiq'ma'nte. O'xtok q'o'n jun tojcho'p, majx
 kutz lq'ejju' tb'aqil ch'op twi' tkux. Aq'wi jumajtl tuk'i'l
 tkyaqil tipumal, ex noq txqan t-xeri tzaj b'ent toj ttzi.

• • • • • Majx xi'xiliu'n toj ttzi xtx'o kyunju' q'a, xi'kiyo'ntzun toj
 ttzi. Matxitoq kyej ye' txe twitzteju' xtx'o, kye axtzu' toj
 ttzi ta'toqte', mixti' b'ent tb'ilq'et tu'n noqkub' sb'u'n,
 iktzun kub'a, mixti' eltnik'tzili titi' twaju' xtx'o qumtzun
 noqte kwa kan kyejaten.

• • • • • _iYolinal Chechiju', te squk'. Tmatzun sanjeltzu': _matzaj
 tma'ju' kyaye', aye'ye' q'aye: "Kutxi'ya txkolkye,mache'
 uju' **Xob'ilb'e Tsanjelal Jun kamik, wuq kamik**, toj wuq
 q'ijit tu'n kyul tzalu', qo'xchal, tu'n ttzaj kyiniju' ksaqch'il,
 chik'tze, xmiq'ob'j, patzb'il q'ob'aj, e'tz'u'n. Oktzun
 qo'tzalaiel ch'i'n tzalu' chechiju' **Tajawil**".

• • • • • "Ponju' tqanil kyun' chiju' kyaye'. Qumtzun xintzajije'.
 Axi'x tmaju' qywaye', noq', ex nlab'iti naye, xinule'.
 _noqxyante' _chechiju' q'a toj kanmi, tej kyb'inte. Jum
 kxi'tzuntz, e'pontzuntz tk'etzju' yab'aj, noq k'olb'elte
 yab'aj e'pona' qu'n xi'toq kyxi'.

• • • • • Mago'xqe' naye, noqxqo' ule' q'olb'elkyeye'. Atzun techlal
 qyoljuye' kyeye' teyejunjunge' kiel tawa'n jun wi'ajaj toj
 nik'eichaq tuja, qatzun makub' tzqij atzun techlalju' "matxi'
 che'kyim kye' " chechikuye'. Qatzun matxulin,

"it'z qexkye' " chechikuye' naye, ikxta nan. Mlalun che
og'e', qu'n okna' kjeite' techlal qyole' kyeve' _chechij'
kma.

• 1: Namxtoqtzun kxi', junte' kyej tawa'n Jun Jub'tzeyil, atzun
juntl kuxtawa'n B'alan Msat. Noq o'kx jakux tawana',
mya' toj awb'il mo toj tcha'xil tx'otx', mājx tzqijte' tx'otx'
tonik ejchaq tuja b'ajkyeja' kyawana'.

TWAJXAQLAJOU YOL TB'EYIL XOB'ILB'E

• 1: Ex tzuntz teyelejunjun, xiti'n jun tjub'tzeyil, exi' tb'eyil
Xob'ilb'e. Junpaqx b'ajku'x twitzile xaq, jlajin b'a'njun
a', xaq, kxol nim pich' pijij tb'i.

• 1: Ikx b'jik' tib'aj poj a', chik' a' b'iyb'ilkye toj kwitz xob'il
b'eyil, noqtzun aju' minti' kub' kwab'a'n noq ti'jile
jub'tzeyil b'jik'xa'. B'jexile kyxol, kpronx toj kyajb'e.

• 1: Ojitzqi'ntoqte' kyū'n alkyeju' kb'ejū' xob'ilb'eyil: Aju'
q'eqb'e, saqb'e, kyabq'b'e, cha'xb'e. Noqtzun xi'kchq'o'n
jun txkup xeni'l tb'i. Atzunte kytzajil q'inte' tqanijū'.

• 1: Teyelejunjūn ch'yonka mo tx'anaka, tnejel ch'yonka q'udli
tnejelxi'x. Tzmaxi' aj kyelpun b'aj, qu'n q'o'nkinate' tēja
tu'n ttzu'b'a'n chik'a ky'i'j xjal tojb'e _xiq'ma'nteju' xeni'l.
_B'anatzun chite' xeni'l.

• 1: Okxtzuntz toj tb'eyil q'eqb'e, tnejelxi'x xi'yal kyiju' ala's
joxmi'n tze, q'udlige' tnejel, nojni tu'n tilb'ilal, atzun
tnejelju' oktx'a'n, mixti' yolin, o'kx tt'x'a'ntiju' tkab'i'n
q'udli, ex ikx minti' yolin.

• 0 || Oktx'a'ntiju' toxij'n,aju' tox'i'n q'udliaju' Jun Kamik. _ja'yi
chij tejtok tx'a'n. _ēTitit' xb'ajteya Jun Kamik? _chiju'
tkaji'n q'udlok tk'etz. Titit'lo sokch'yonweye', minxwile'
o'kxtok tx'a'njuntl. iA'yi _chiju' tkaji'n q'udlitoq. Titit'
xb'ajteya Wuq Kamik? ēTitit' sokch'yonteya? _chiju'
tiwe'yi'n q'udlitoq.

• 0 || iA'yi iA'yi _chiju' tiwe'yi'n q'udlitoq. _ēTitit' xb'ajteya
Jub'Tanb'il? _chiju' Wuq Kamik te. _alokyelo
sokch'yo'nwelo _chij. Tokch'yo'n tqaq'i'n q'udli. iA'yi
_chij. ēTitit' xb'ajteya Wlujin Chik'? _chiju' Jub'Tanb'il
te. Alkyelo sokch'yon weye' _chtzunj. Oktx'anatzu'n
twuqintzu' q'udlitoq. iA'yi _tmatzintz.

• 0 || _ēTitit' xb'ajteya, Tpoj? _chiju' Wlujin chik' te. Alkyelo
sokch'yon weye' _chtzuntz. Toklen tx'a'nju' twajxaq'in
q'udlitoq. iA'yi _chij ikxte. _ēTritzun, Ttx'a'k? _chiju'
Tpoj te. _Alkyelo sokch'yonwelo _Tejtok ch'anju'
tb'eljoji'n q'udlitoq.

• 0 || iA'yi _chij. _ēTitit' Xtok B'aq? _chiju' Ttx'a'k te. _Alokyelo
sok ch'on welo _chij, tma. O'kx tok txa'nju' tlejoji'n
q'udlitoq. iA'yi _chij, tma. Titit'zun, Xtok Tb'aqil wi'yi?
_chiju' XtokB'aq. _Alkyelo sokch'yonweye' _chiju'.
O'kxtok tx'a'nju' junlaji'n q'udlitoq. iA'yi Chiju'.

• 0 || _ēTitit' xb'aj, Q'anjel? _chiju'. Xtok Tb'aqil Wi'yi te.
_Alkyelo sokch'yon weye' _chiju'. Oktzun tx'an tkab'laji'n
q'udli. iA'yi _chiju' tma. ēTitit' xb'aj Q'ob'xek? _chiju'
Q'anjel te.

• 0 || _Alkyelo sokch'yon weye' _chiju'. Toklentzun tx'a'n toxlaji'n
q'udli. iA'yi _chiju'. _ēTitit' xb'aj, Chik' Twitzte? _chiju'
Q'ob'xek te. _Alokyelo sok tx'a'n weye' _chiju'. Oktzun

tx'a'n tkyajajij'n q'uqli. _iA'y! _chiju' . _¿T'itizun
xb'ajkyeye', Chik' T-xk'yaq? _chiju' Chik'Twitzte. _Alkyelb
sokch'yon weloye' _chiju', tma.

§ III Iktzu'n kmaya kb'iju' kyaqilix teyele junjun, toklentun
goitzq'i'n kb'itzu', teyele junjun q'mante, axtzu' jaq'uqli
toj tq'ajatz txeja.

§ III Mixa' te' jun kyej mixwit tzaj tma'n tb'i, b'ajtzajele kma'n
kye' kb'i kyaqilix tej kyok ch'yo'n tu'n t-xya'mal wi'yi mo
ttzmal tkuxju' Jun Jub'tzeyil aju' el ttzudq'i'n, mya'xix
xeni'te' okch'yonkye, b'ijntzju' kb'i kyaqilix tu'nju' Jun
Jub'tzeyil, B'alan Msat.

§ III Xi'klojo'nkye' kb'e, b'ajpontzuntz kk'etzu' xob'ilb'eyil.
_cheq'olbenkye'te Tajawil _chiju' q'uqli, tmaju' jun sb'ul.
Mya'te Tajawil ju', noq ala'sqekye', joxme'n tze'
_chechiju' kpon.

§ III B'ajq'olb'entzuntz, ex kma: _iSinyos, Jun Kamik! iSinyos,
Wuq Kamik! iSinyos, Jub'Tanb'il! iSinyos, Wluji'n chik!
iSinyos, Tpoji iSinyos, Ttxa'kl! Sinyos, Xtok B'ad! iSinyos.
Tb'aqil wi'yi! iSinyos, Chik' Q'anjeli iSinyos, Q'ob'xeli
iSinyos, Chik' Twitztel iSinyos, T-xk'yaq! _

§ Chechiju' kpon. Kyaqilix' matz'ilwi kwitze', ex makyb'ive'
kyaqilix', mixa'loxtex jun xkyej mixwiti' xtmaju' tb'i.

... A toq kyaib'ilju' tu'n mlalun b'ijntzu' kb'i. _cheqekyue'
tzala _xiq'ma'n kye, atok kyaib'ilju' tu'n kykub'qe' tib'aju'
q'ajtz kub' kk'o'n, noqtzun aju' minti' kyaj. _myade'
qq'ajitz, noqna'ab'ite' q'ajtz inxix jayun. _chechiju' Jun
Jub'tzeyil, B'alan Msat. Minti' e'kub' kyu'n.

... B'anatzun, kokniye' tuja _xiq'ma'nkye. Eb'jokxtzuntz toj
jun Qioj ja. Ex minti' ekub' atzu'.

TB'E'LUOJI'N YOL JOYB'IL KYI'J TU'NJU' XOB'ILB'E

... Atzun tnejel joyb'il ky'i'ju' tu'n Xob'ilb'e. Noqpe'
gamache'oktz, ktzyetiltzun kkub'tzu' chechiju' xob'ilb'eyil,
toj kk'u'j. Tnejelxi'x eb'jokx q'o'n toju' Qioj Ja, yajixizuntel
eb'ajpon q'olte ktzaj txqo'ntl ttxa'n, ex xiq'o'n junjun
ksich' kyu'nju' Tsanjelal ju' Jun Kamik.

... "Ayetzun'n ktzajiy'e' lu" chiju' Tajawil. "Atzun tzaj
kjanjsane' aj qsqix, junx tuk'i'ju' sich', kukxktenxu'"
chiju' Tajawil _kmaju' Sanjelal tej kpon. B'anatzun:
_chechiju'.

... Mixitzunti' okkxqo'n ttxa'n ktzaj, noq tx'xel ajb'en kyu'n
aju' tje pich' kyaq ti'j, Aju'tje Kyaqch'el, nokutej kyaq
tzaj xikka'yinju' xq'uqli. Atzunju' te ksich' noq xkux ok
kq'o'n ttxa'n sich'.

... Tb'aj aq'b'il txqo'nte kyu'n, _iMatxi' chekub'i _chechiju'
xq'uqli. Mixitzunti'te' oktzet ti'j kyu'n, axte' tka'yink,
atzunte' sich' minti' oktxqet ttxa'n, axte' tume'ju'.

... Eb'ajixtzuntz q'malte kyeju' Tajawi': _¿T'itiqu'n sik'aju' lu?
Jatzunlo xetzaja'? ¿Alkyetzulo kran, exju' ttux? Axix
majx inq'ad'lix ti'j qk'u'je' tu'n tpaju' xkb'incha qeye'.
Junxi'kute' kywitz, ex junxi'kute' kyka'yink _chechiju'
kxylillex.

... Etxolitzuntz kykyaqilju' Tajawil: _iQode' q'avei _xiq'ma'n
kye. Majxb'aj xielu'n kyu'nju' Jun Kamik, Wuq Kamik:

—џа'тзун хетзайе? !Kмаме' junmajx q'a ye! —chechijū' kma, aye'ju' xob'ilb'eyil kyeju' q'a.

...: || Jalo xqotzajaloye', mixti'qe' b'ingu'n O'kxizunigē kmaju', mixti'tite' e'yolin. B'a'nte' qo'qeye' xpo'tz chik'tze, aye'ye' q'a —chechijū' xob'ilb'eyil kye.

... || B'a'natzun —chechijū'. Noq o'kx ak'ajb'elju' qxpo'tze —xob'ilb'eyil. May, a te' k'ajb'elju' qeye' —chechijū' q'a —a te' mlay, ate' k'ajb'elju'aju' qeye' —chechijū', kma aye'ju' xob'ilb'eyil.

... || B'anatzunlo —chechijū' q'a. —Xchuq'qexe' —chechijū' xob'ilb'eyil. Myate', noq o'kx twi' b'alanqoge' —chechijū' q'a. Mikxa'te' —chechijū' xob'ilb'eyil. —B'a'nte' —chijū' Jun Jub'tzeyil.

...: || Xi'kxontzun xob'ilb'eyiltzu', yalx toju' txmiliq'ob' Jun Jub'tzeyil. Akx inche' ka'yinju' xob'ilb'eyil, junqesb'il etz toju' chik'tze, xitzun tululunte' xpo'tz tojile saqchab'il.

...: || —џiti'tzunja'lu? —chechijū' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. —A te' kyalb'iljuye' tu'n qkyime'. Mixti'wittzunlo xqo'kytxokye'. Mixwitloti' xexu' Kysanjelale'. Axi'x qoknajsamxixe' mago' anjge' —chechijū' q'a kye,

...: || Axixnatzun tajb'iltroq tu'n tb'aj kyiju' q'a, axwitū' chekyma' akx inche'xchan. Ex minti' kub' ky'i. Aye'tipekye' xob'ilb'eyil b'ajkub' kyu'nju' q'a.

...: || —Mlalun che anje' aye'ye' q'a, qoge' xpo'tzin jumaitl' ja'lo a k'ajb'elju' kxpo'tze' —echijū' xikma'n kyej q'a. B'ante' —chechijū'. Ajb'entzuntz kchik'tzetzu', tuk'iltzunju' eb'ajb' xchana'.

...: || Yajixizuntel kjoju' kyanb'ab'l, —џiti'tzun qkanb'aye'? —chijū' xob'ilb'eyil. Noq alxkye' —chechijū' q'a. —Kyaje' xar b'ech qkanb'ab'le' —chechijū' xob'ilb'eyil.

...: || B'a'nte'. Noqtzunaju' џiti' b'echil? —chechijū' q'a kyeju' xob'ilb'eyil. Jun pchoj xkyaqb'ech, jun pchoj saqb'ech, jun pchoj q'anb'ech, jun pchoj txa'xb'ech —chechijū' xob'b'eyil. —B'a'nte' —chechijū', q'a.

...: || Itzun b'aja' xchan, junx b'ajela'kye' mixa'loxe' kanb'an. Nimtoj exchanju' q'a ex minti' e'kub' sikti, aye'kye q'a jonte tu'n kyanb'anjtz.

...: || Inxi'xtoq che'tzalaju' xob'ilb'eyil tej kkyub'ju' q'a. B'a'nte xqb'incha tnejelxi'x machekub' qu'n —chechijū' xob'ilb'eyil. —џatzunlo chexe'la' nelte' b'ech? —chechijū' toj kk'u'j. —Axi'x ajqsqix kytzajil kq'o'ne' qb'ech'e', ikxu' qkanb'able' —ikx xikma'n kyeju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat kyu'nju' xob'ilb'eyil.

...: || —B'a'nte', ajqsqix qoge' xpo'tzil —chechijū' tej kpa'nte kyib'. B'jokxtzun q'atz toj Kja Qesb'il. A ju'tkab'i'n najb'il te tx'iw'b'il toj xob'ilb'e. A toqte' kyajb'ilju' tu'nwito kb'aj pixi'n tu'nju' qesb'il, majxwito b'ajkyim chiwito kk'u'j, ex minti' b'ajkyim. Exi'yolintzuntz kyeju' qesb'il, xi'kma'n kpa'nb'al: —Tkyaqilixkye' txkup k'okyel te kchi'ye' —chechijū' kye qexb'il. Qumtzun mix e'yukcha'tl, noqtzun b'ajkub' yut'e kkyaqilix.

...: || Itzun e'tena'toju' Ja qesb'il tb'ajaq'b'il, b'ajizun kytzko'n k'kyaqiliju' snik: —jsnik k'upb'il! !Sompopl !kutzun kyzaje' wikb'uyim kyib'e'i kukxi'ye' iq'ilte kkyaqiliju' tyajajil b'ech awa'n kyu'nju' Tajawil!

..: B'a'natzun _chechiju', kma. Eb'ajxtzuntz kkyaqilju' snik
igal b'ech, toju' tawal Jun Kamik, Wuq Kamik.
Ojetoqtzun txi' ab'tzi'n kyeju' xquqil b'ech kyu'nju'
xob'ilb'eyil: Aka'yinxye' qb'ech, noqtxi' elq'a'n kyu'nju'
q'a. Jatzunlo ktzajila' qkanb'ab'l kyu'n? cheqx'ugine'
tb'aj qonik'an. B'anatzun chechiju'.

..: Mixiti'xte' kna'ju' xq'uqil awal. Noqxyante' ink'ab'j toj
ktzi tzol tq'ob'tze', ikx toj awb'il.

Intogche'ilpan ex inxi'x chech'in, axtoqte' kb'tzju'.
_Xporpowi'tx'i! iXporpowi'tx'i _chiju' Xpowitx' toju'
tsich'. _iPujuyu'! iPujuyu'! _chiju', yajiyab'i'n intog xch'in.

..: | Tukru kb'i, kab'e' kb'aju' xq'uqil tiju'tb'ech, tawalun
Kamik, Wuq Kamik. Mixtunti'x knake' snik, aye'ju'
elq'ante' kyawal. Noqtoq nche'sutyan, inche' yukchij'
jolb'ech, intog che'jax jolkye b'ech kwi' tze', intog
jawks'o'n txetqan tze' tkyaqilju' b'ech.

..: | Inxtoq k'ab'j toj ktziju' xq'uqil. Mixtoqti' nkna'n qe
ineltx'a'nju' kyxik', qa intog neljon ju' kyxik' tunju' kwitzie.
Intogche' igan b'ech, intog kub' kq'o'n, ajtzun tjawkyid'in
inxi' kyiqintzuntz.

..: | Jumpsaxix, b'aj, nojsa'n kyaje' xar b'ech, akxtog xla'ju'
teprim, yajixitzuntl e'ponju' Sanjelal, exi'chq'o'n.
qlanqeye' "chiju' Tajawil. "wixtzaj q'i'nju' qkanb'ab'le
_xiq'ma'nt, kyeju' q'a.

..: | B'anatzun _chechiju', kma. Iq'intogte, b'echkyu'n toj
kyaje' xar tej kxi'. O'kx kpontzuntz, twitzju' Tajawil.
Aye'ju' Tajawil. Xikyk'mo'nju' b'ech tb'anilixi'x ajt-xi'
qka'yi'n. Iktzunju', tej, kykub'ju' xob'ilb'eyil:

..: | Noq o'qke'kx kye' snik b'ajx kchqo'nju' q'a, noqjun
gonik'anx b'uyita' kyu'n snik. Ex b'ajkuxkq'o'n toj xar.
Máix eb'aj sq'anaxju' xob'ilb'eyil. Saqtl b'ajb'entiya' tu'n
tpaju' kb'ech.

..: | Junrat, xixtzun. b'ajtzaj ktoko'nju' xq'uqil b'ech -
chechitzun kye. _¿Titiqu'n noq x'e ka'yine' xb'ajx elq'a'nju'
qb'ech? A te' lu a te' qb'echiye' wile' _xiq'ma'n kyeju'
xq'uqil. _mit'xqe xqna', aya Tajawil. Titi'xb'inchanjtz ti'j
qjeve' _chechi, kyama. Lwiyxixtzun, b'ajel kyskatul kytzi,
tu'n tpaju' elq'a'n xb'aj toj kyq'ob'.

..: | Iktzun tume'ju' eb'aja'ju' Jun Kamiky, Wuq Kamik
kyu'nju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat, iktzuntzyeta'
kyaq'unanju'. Maxpena' kyeju' tzed'ub' tzi. Okxni yatx'j
ttziju' tukru tkyejlentex ja'la.

..: | Tb'ajlenxitzun lu, b'ajku'x xpo'tzil, junx nchekyeja'.
B'ajtzun kysaqx chantzu', b'ajtzun kpa'ntzun kyib'tzu':
_ajqsqix chechiju' xob'ilb'eyil. B'anatzun _chechi tej
kyb'aj xpo'tzin.

JUN KA'LIN YOL JUNJUNTL JOYB'ILTI'J TOJ XOB'ILB'E

..: | Eb'jokxtzuntz toj Che'w Ja. Mlayxtog tzikxju' che'w
kyu'n, nim saqb'agun atitog toju' ja,aju' che'wja.
tu'nnpetzun lwiy elju'che'w kyu'nx, ch'i'naq kykub'b'aju'
che'w kyu'nju' q'a.

..: | Mixiti' ikyim, e' tej qsqix. Attoqte' kyaib'il xob'ilb'eyilju'
tu'n kyim, mixiti'xb'ajikju', b'a'ngake' q'a tej qsqix, intog
che'ayontiju' ajtxokol kye, eyetzun xobilb'eyil.

..: ||| ¿Tiqu'ntzunlo min xekyima? _chiju' nejenel Xob'ib' e yil
inxitoq leb't tu'nju' kb'inchb'aj q'a, Jun Jub'tzeyil, B'alan
Msat.

..: ||| Eb'jokxtzun, toju' Kja B'alan. Nimtoqte' txqan b'alan
ateqe'kx toj kyja. _iMalun qo' ok kytx'a ne'i atzun b'alan
junkte' _chechiju' kye b'alan. Xi'n kxontzun txqan kyb'ag
tzu'.

..: ||| B'ajxtzun kyxonkyib'tzu' tib'aj kyb'ag. _¿Inxi' xib
chewitz'jkye? ¿matxilo b'ajwante' toj kk'u'j? Matxixzun
che'kub'ja'lo, inxi'x tzmuk'injizu' kyb'agil _chechiju'
xq'uqil. Kyagil intoq che'tzalaj tu'n tpaj.

..: ||| Extzun minti' b'ajkyim, b'a'nge' jumaitkye' tej kyetz toju'
Tja B'alan. _¿Titi' xjalige'lu? ¿Jatzun xetzaia? _chechiju'
xob'ilb'eyil kykyagilix.

..: ||| Eb'jokxtzun q'ontz jun Ja Q'aq, q'agile' tokx toju' ja. Mixitx
b'ajtz'ekye' tu'n noqtxalq'ag'ilete'. Noq site' ink'ant. Y
lkxju' b'a'ngekye' qsqix. Attoqtzunte' kyab'ijlu' tu'ntoq
kyb'aj tz'ey texju' paqlu tej kykokx toj. Extzun minti' b'aj
ikju', maxtzun tzaj ttzik'u'jju' xob'ilb'eyil tu'n kypaj.

..: | B'jokxtzun q'o'ntzun tzaj jun majtl toju' ky ja Sotz'. Noq
sotz'ile teqe'kx toju' ja, junja b'iyol sotz', nimaq txkup'e'.
Aju' kch'ut atzun kb'iyb'ilju', junpaqx inche' kyimju'
tkyaquju' inche' okyal kyu'n.

..: | Eb'ajtentzun tzaj, atzu' tojxi', noqaju' tojxi'ju' ky jub'tzeyil
e'wtana'. Tu'ntzun tpaju' minti' b'aj ch'yona' teqetog'ne'
tuja. Noqxtzunaju' xi'kq'o'n kyib' lwiw tu'naju' junl sotz'
junxi'tl b'iyolx saj tz'ag toj kya'j, noqtu'naju' ul b'ajate'
lu tu'n.

..: | Oktzun kychemo'n kyib' tx aq'ib'il qu'n aye'kye' sotz'
inxi'x cheb'aj lipankye': _ikilitz'i' ikilitz'i' _chechiju'.
Iklytzun exa' qonik'an kyu'n. We'jun kmuj, mixit' e'yukch'
sotz'. Kub'we' toj twijun jub'tze.

..: | Xi'tzun tma'n, ju' B'alan Msat te Jun Jub'tzeyil: _¿Ma
namxtzun qsqix? Ka'yinx. _Min q'inchal qamati' _chiju',
tma. Attoqtzun tajb'ilju' tu'n texka'yin ttziju' jub'tze',
tajb'ilitoq tu'n texka'yin pe'n qamatxi' qsqix. Jum
elk'uxpi'nju' twi' tu'nju' b'iyol sotz', tx'em'u'n kyejate' t-
xmial Jun Jub'tzeyil tma juntel ma qo sqix:

..: | _¿Na'mxtzunlo qsqix? _chiju' B'alan Msat. Mixitzun ti'x
nyukchite' Jun Jub'tzeyil. _¿Titi'tzun xb'aj? ¿Jatzunlo
xaya' Jun Jub'tzeyil? ¿Titi'tzun xb'ajeya. Mixit'ogtite'
nyukchi. Noq talchi

..: | B'ajtzun xob' B'alan Msat. _iA'y! imatxitzun qokub'e'i
_chiju', tma. Atzun tzaj, exaya' qol toj muqb'il kyimni iktzu'n
tchaq'ju' Jun Kamiky, Wuq Kamiky. B'aj tzalajtzuntz.
B'a'nxi'x, aye'ju' xob'ilb'eyil tu'neju' twi' Jun Jub'tzeyil.

TKAJEL TTOJ TKAB'K'ALIN YOL
KANB'AB'L TOJ XPO'TZB'IL

..: | O'kx b'aj t-txko'nju' txkup:aju' xpchaq' esboch, b'och,
ex kyagilju' k'ok'e txkup, nimaq txkup te qonik'an, tej
qsqix xityma'n.

..: | Xitqanintzun tzaj alkyeju' kwa. _¿Alkyetzun kye' kwa teyele
junjunkte' ye? Machex ntxkone' tu'n tzaj kyid'ine' tzalu
aju' kwaye' _chiju' B'alan Msat kye. _B'a'natzun,
chechiju', kma.

Eb'ajxtuntz iq' ilte. Y'ajxizunt b'ajul kyaqil junx. ^{Junjine} Junjine
noq q'aynaq ti' xit' tzej ti' n, junjuntl noq itzaj tzej ti' n, ^{Junjine} Junjine
noq a' b' j tzej tiq' i' n, ex junjuntl noq tx' ot' x' tzej k' yid' i' n.
chukchaj u' kwaju' k' ok' e txkup, nimaq txkup.

Toj mankb'il tzaia tololon jun petz qil twa. Atzun txei
 Jun Jub 'tzeyilju'. Jum b'ajokx b'incha 'nju' twitz. Nimga
 nab'ili b'aj tzej toj kya'ji.

Aju Tanmi Kya'j, Jun tgan ul toju' kyia sutz'. Iwiy b'a
twitz, b'a'n elate' tka'yink, o'x tyolintuntz.

O'kx xitox qsqix, b'aj kyeqaxju' txekeya'j. -iqxopsanlu
jumatla ta'x'i _xiq'ma'n teju' K'utz. lku' _chiju' ta'z
kub'q'eqaxtzuntz, kub'qxope'tzuntz jumatl, kya'je' mo'
kub'q'eqax tu'nju' ta'x' k'utz.

“Kub’ q’xope’ tu’nju’ **K’utz**” ikytzun q’umji ja’lo.

Yajixitun asqix. Majx sq'uainte' tej aspik'e'. ʔb'a'nizun
k'ellia' chechi aj tku b'nchet ajü' Jun Jub'tzeyil? _ku'
b'e'n _chiju', tma. Xi' tyucha'nju' twi', nakuxi' xrej ax'
b'enta'.

B'a' yolintzun kxolx, ex mije' kynab'l: mlalun txi' t-x'oj¹
xpo'tz, b'inchanxa nakutzunjin xinchana, noqtzun oqinkw¹
chin b'inchalte _chiju' B'alan Msat te.

Lwixizun b'aj tma'n tejun xiky xi tma'n. kutzun tja³
tib'aju' muqb'il kyimni, atzuntz jawl tkyeja kxol tpe³
xkaya' _xiq'ma'n teju' xiky tu'nju' B'alan Msat. Ajipon³
chik'ytze tk'etza oktzun kxelzuntza, atzuntlu' jni'ti atz³
nka'yixwe' _chiju' xiq'ma'n te xiky tej tb'aj tx'olb'a'n tpe³
qonik'an

Atzun qsqix b'age kyka b'il. Eku'xtzuntz xchaj, matxinog jaw yob'i'nte', twi' ju' Jun Jub'tzeyil toj muqb'il kyimni.

!Matxi' qo' kanb'a'n! !Matxi' che'kub' qu'm! !Matxi' tzaj
kyq'o'n kyib'el_ chechi kye. Inxi' xch'i'n ju' Jun Jub' tzeyil:
!Byonka ti' j' twi' tuk'ilju' chik' tzel_ xiq'ma' n'kye, mixitne'
tzaj ktx'u'jil. Intaq kyon'i'n kyib' kyxolx.

Atzunju' b'aj xi'kyxonju' chik'tze' aye'ju' tzyul kawb'il
kxolju' Xob'ilb'e, Okyal tu'nju' B'alant Msat. Majntoq
xi'yale' chik'tze' toju' tul. Noqtzunaju' elt'ikpoj, lwt'ix
ik'xu' chik'tze toj Muqb'il anmi. junx najb'il tene', toj
xkoya'.

Xi'tzun xiklytzu', inxix t'likpoj tej txi', lepche'xtog t'ij xilpeju' xob'ilb'eyil. Ojeltog kyel inxix cheq'ajt. kynox'x che'xch'in lepche'x tiju' xiky, majx ex'i'pe kyaq'ijur' xob'ilb'eyil.

Yajxi'tzun, Iwixtzun xi' iq'ilte' twi'ju' Jun Jub'tzeyil.
Iwixixtzun kub'tq'o'nju' B'alan Msat. Kub'kq'o'n petz
tib'aju' muqb'il kyimni. Iksi'xte' ka'yinju' se'n twi'ju' Jun
Jub'tzeyil. B'aj tzalajtzun kykab'ilix.

Exi'tzun oigelantzuntz jyote chik'tze aye'ju' xob'ab'eyil
yajixitzuntz jum elyalju' chik'tze kyu'n txol tngaxkoya'
Ejlaw xch'intzuntz: _jqlangeye' tzalai: lujju' chik'tze matxo'
tz'elyall _chechiju' tzentox che'tzalaj.

Yajixitzuntl anjitzky'i' xob'ilib'e'yii. —¿Tio'tzun nka'yi'ni? —chechij'u', kma.

O'kx kyaq'wiztun xchalumajt. junxtod mechi'ela kye' kykab'il tnej. Juntzun xi'xonju'xpoz'q'oq' tu'ñu' S'alan

Msat, atzunj tkub'tz'aju' petz toj xpo'tzb'il majx kub
b'uchi, junipon tb'aq'tz kywitz kykyaqilx.

¿Alkietzun kxe'l nelte? ¿Jataju' iq'ilte? _chechijü'
xob'ilb'eyil. Iktzun b'ajkub'a tzyul kawilju' kxolju' Xob'ilb'e
tu'nju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. Nimxi' xte' Yajb'il
b'ajik'a, ex minti' b'aj kyim, noqpetzun tu'nte'yajb'il.

TKAB'IN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU' KYIME'N TU'NX TB'IS KYK'U'J

· · ·
Lutzunju' nab'ab'iteju' kykyimlenju' Jun Jub'tzeyil, B'alan
Msat. Atzunju' nab'ab'lkyeju' kxel qq'mane' kyeve'.

· · ·
Matxi'toq b'aj tx'olb'a'nte' kye titi'ju' kb'ajil, tkyaqilju'
tx'iw'b'il kb'ajil kyij. Mixiti' b'aj kyimk'ye' tu'nju' kytx'iw'b'il
Xob'ilb'e, mixiti' eb'aj kub' kyu'n kykyaqilju' txkup in chi
tx'a'n ate'toq toj Xob'ilb'e.

· · ·
Xi'tzun kma'tz tu'n kytzaj sma'nr kab'e ajnabel qe',
aye'tzun kb'iju': K'atz, Ti'anmi ajnagetog. Qamatza
qani'n kyeve' kyu'nju' tzyul kawb'il toj Xob'ilb'e tib'aju'
qkamikye' qu'n ichheb'aj yolin tu'ntpaju' mixiti' xqo' kyime'
kyu'n, ex na'mx qkub'e' kyu'n, exna'mx qb'aje' toju'
kyajb'il, ni aye'qe' txkup mixiti' nche'ok toq qi'je'.

· · ·
_Matxi' qnaye' toj qanmiye' qa nimaq a'b'j inxi'x jaytz'aj
inchek'ant qi'je' nakuj xkyeq plux, matxi' kub' jyo'n qi'je'
tu'n qkyime', aye'tzun kyaq'unb'ilju' qi'je'. Matxi' b'aj
kb'uyi'n kyib' xob'ilb'eyil, noqtzunaju' mlay qokymeq.
Kb'inxpeye' kjel qmane' kyeve':

· · ·
_Qamache' ul qanite kyeve' tib'aju' qkyimlene', tu'n qkub'
kpxu'ne' ¿Titi'tzun kxel kmane' aya K'atz, aya Ti'anmi?

Qamatza tma'n kyeve': "Mya'tzunlo b'a'n tu'n t-xi' qxon
kyb'akil toj xaq?", "Qajlo mya'b'a'nte', qu'n yajixi'tl jaku'
che' jaw anq'in" chechikuye'.

· · ·
"¿B'a'n lote' tu'n k'jaw tunb'a'n ti'j tze'?" qa chechijü'
kyeve', "Qajlo mya' b'a'nte' kuk'che' okyel kyka'yin
kwitzju' " chechikuye'. Qama tzaj kma'n toxmajin " ¿Qaj
b'a'nte' tu'n t-xi'qxo'nju' kyb'akil toj a'?", qatzun ik
sajq'ma'n kyeve' kyu'n:

· · ·
_B'a'nte' qamache' kyim i'ju', ikxqa makub' quqixju'
kyb'akil tib'aj a'b'j. Iku se'n ajtkub' cheyiti' qkyaj te
ixi'n, junjunaichaq b'aj chevit, che'xel xoyitzuntz junjuna
toj a' tu'n kyxi' iqa'n toj k'ok'e k'ul ex toj nimaq k'ul
chechikuye' aj b'ajb'ent kyu'ne' se'n xiqmane' kyeve'.
_Chechijü' Jun Jub'tzeyil, B'alan. Msat. Tej b'ajkyej
kyma'n qu'n b'inttoqte' kykamik kyu'n.

· · ·
B'ajb'inche'ntzunte txqan a'b'j tzunxix che'jaytz'aj, nakuj
chuj b'enti kyu'nju' xob'ilb'eyil, qu'n tq'ob' lantoj ajb'en
kye. Yajixitzuntl eb'ajponju' Sanjelal, exqejü' kyu'k'ilju'
Kysanjelal Jun Kamik, Wuq Kamik.

· · ·
_iKyiq'intze'i Kukxi'ye' jyolk'ye q'a, kukxi'ye' na'tz
tu'ntzun kyb'inte qa che' b'el tz'eyset" chechijü' Tajawil
aye'qeye' q'a _Xiq'ma'n kye. _B'a'nte', chechi.

· · ·
Jum exikye', eb'aj pontzuntz ttziju' chuj q'aq, atzuntz
oka'chq'o'na' xchal kyuk'i'l. _iQk'wax jun qk'wa', kyaje'
mlon teyele junjun q'aye' _xiq'ma'n kye tu'n Jun Kamiky.

· · ·
Mlalun qokub' kysb'u'ne'. ¿Mamitzunju' b'inqune' qa
qo'b'el b'yone', Ayeve' Tajawil? Kyka'yintzchag'e'
_chechijü', kyima. Okykmujb'a'ntzun kwitztzu', ex

elknudi'n kq'ob' kykab'ilx, ekub'pitze jum kyokxtuntz
toj chuj q'ad', atzuntzu' b'aj kyima' kykab'ilx.

· · · · · Ojexixtun e'tzalaj, kykyaqilju' xob'ilb'eyil, b'ajtzaj txdan
kxsub', aye'ju' wich' xub'. _iMatxi' chekub'qu'ni iAye'x
xe ulq'ol kyib'i _chechi.

· · · · · Yajixtuntl b'ajtzaj kytxko'nju' K'atz, Ti'anmi jaju' b'ajkyej
q'manju' yol tib'aju' kyb'aqil. Japuntzun kyolju'
xob'ilb'eyil. B'aj che'nte' kyb'aqil. Xi'xon toj a', axtzu'
nagaku' exaya', xolkye tu'n kyxi' txe'a' b'ajkuxten txe
a', o'kx kiawb'ent te kab'e q'a tb'anil che'ka'yin, axie'
kwitzju', jawb'ent jumajtl.

TOXIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU' ANQ'B'IL

· · · · · Toj tije'yi'n q'ij, ul kyve'k'un kyib', e'ilonitz kyun' xjal
toj a'. Kykab'il xjal kyex che'ka'yin. Ilonitzu' kwitz
kyu'nju' xob'ilb'eyil tej kyb'aj kiyo'n toj a'.

· · · · · Tojizun jun q'ijtl, b'aj pon kab'e', qab'anx kwitz, xtx'ayte'
ky'i, q'ab'inx kwitz. Nimitzu'n ilonitza' kyun' xob'ilb'eyil.
Junxittoqte' kyaq'un: noq o'kx b'ixi'n Xitx', b'ixi'n
Saqb'in, nogo'kx b'ixin lb'oö, in kyb'ixi'n, o'kx kyb'ix
Xk'alk'as ex noq o'kx tb'ixin Tapeök inxi'kb'incha'n.

· · · · · Nimqte' b'a'ng'ob'aj intod b'ent kyun'. Ex ikx intodche'
jaw jamu'nju' ja kyun', nakutej axi'x, noq o'kx aj
txi'qka'yi'n injaw b'ent jumajtl, nimqkye' xob'ilb'eyil
b'ajlonte' ex inxi'x chelab't ti'j.

· · · · · O'kx b'aj kytzaqu'kyib', ex majx kyim junkye kyxol, o'kx
aj t-xi'qka'yi'n aj tjaw anq'in jumajtl. Tzunxixtoq
leb'tikye' xob'ilb'eyil tu'n tpaj.

· · · · · Yajixtuntl ponju' tqanil toj kwi'ju' Tajawil Jun Kamiky,
Wuq Kamiky. Kymatzuntz tej kb'int: _¿Alkyeqetzun
kab'e' yaj xjal? ¿Axixtunlo qa inche' tze'n xjal kyun'?

· · · · · Axté' qu'n majx tb'anilqkye' che'b'ixan, tkyaqil inb'et
kyun' chige' xjal. Atzun tqanil pon toj kwi'ju' tajawil, ex
b'a'n ela' toj kwitz tu'n kb'int. Atzuntzu' b'aja kyma'n
kyeju' Ksanjelal, aye'ju' iq'ilkye. _"Qlandeye', tzalá tu'n
kb'inchante tu'n qtzalaje', tu'n tok qka'yine', ex tu'n
qlab'tiye' ky'i'j, chechiju' tajawil" chechiju' kye _xiq'ma'n
kyeju' Sanjelal.

· · · · · E'pontzuntz, kwitzju' ajb'ixul. Xikma'ntzunaju' kyol
Tajawil kye. _Mixti'x qajb'ile' qu'n axi'x ingo' xob'e', mlay,
qu'n axi'x ingo' ch'ixwiye' tu'n qxi'ye' kwitzu' Tajawja
qu'naju' qwitzé' taq'wix. Mya'tzun tuq'li junjun tb'aq'
qwitzé'tu'n tpaju' meb'ayil. Mitzun jun kka'yine' noq
ajb'ixalqode'. ¿Titi'tzun kxelqmane' kyeju' qxjalile' mache'
ul kuk'ile' ex kyajb'il tu'n kyka'yinte qb'ixine', ex tu'n
ktzalaj kuk'i'le'. Mya'b'a'nte' tu'n qb'ixine' kwitzu' tajawil.
Iktzunju' minti' qajb'ile' aye'ye' Sanjelal. _Chechiju, kma.
Aju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat.

· · · · · Jaw quchinju' kwitz, tu'n tk'ayil, ex tu'n k'ixk'oj. Toj b'is
exi'ya'. Mixtoqti'x kyajb'il tu'n kyb'et, b'anpun maj noq
okchq'o'n ti'j. Noq kub'ktx'a'n txe kwitzte aye'ju' Sanjelal,
aye'ju' iq'ilkye. O'kx kxi'tzuntz, jaju' taq'e Tajawil.

· · · · · Eb'ajpontzuntz kwitzu' Tajawil kub'kk'oyi'ntzun kyib'tzu',
b'ajkub' pitze tej kpon. Yajxi'tzuti, b'ajkub'meje, intod
kub'kme'sa'nyib'. Nakuj ttx'aqin xb'uy b'aj b'enta'
qab'anxte' kwitz aj yajqe'.

· · · · · B'ajx qanintzun kye ti'ju' witz mo k'ul jatume'l xetzaia',
alkyeju' ktanam, alkye kman exju' kytxu. _¿Jatzun

ǵetzaǵiye' ? xiq'ma'n kye. Mixtiqe' b'ingu'n aya Tajawil, mixtiqe' xqil twitz qtxuye', ex qmane' k'oke' qoge' tejixib' aj kyim _o'kxtzunte kymaju' mixti'tite' e'yolin.

· | || B'a'nte'. Che' xi'ti'iyinqeye' tu'ntzun qtzalaje' ?Titi'tzun kyaib'ile' ? okna' chexe'l qchjone' _xiq'ma'n kye. Mixti' qe' qajb'il, axi'x ngo'xob'e' _xikma'n toju' majlu' teju' Tajawil.

· | || Minti', mlalun chexob'kye', mlalun chech'ixwiye', che b'ixan qeye', tnejel cheb'ixanqeye', aye'qexe' kya'punku' kyib'e', yajixitzuntl ktz'aysankuye' njaye', kb'inchame tkyaqilju' inb'ent kyune', aqe' qajb'il tu'n qka'yinte, atzun tb'is qk'u'jiye', qunpenatzun ǵetzaia qtxko'niye', tu'nju' yajdeye' okche' xel qchjo'ne' _xiq'ma'n, kye.

· | || O'kx tzyettzun kyu'n,aju' kb'itz tuk'ilju' kyb'ixb'il. Yajixitzuntl, b'ajkb'uyi'n kyib' kkyaqilju' xob'ilb'eyil. B'ajkb'uyi'n kyib'u' ka'yil. B'ajtzun kb'ixi'n tkyaqilx, eb'ixin ti'ju' Saqb'in. eb'ixin ti'ju' Xitx', eb'ixin ti'ju' lb'ox.

· | || Xitma'nju' Tajawil kye: _kxilinkuye' ntx'yané', atzun jai' anq'intl kyune' _xiq'ma'n kye. _lku' _chechiju'. lktzun b'aja kxili'n tx'yanju'. Jawtz anq'in jumajtl. Majx jawtzalaje' tx'yan tej tjaw anq'in jumajtl, ojexi'x xi'tyukcha'nte' tje tej tjaw anq'in.

· | || Xitma'nju' Tajawil kye: _ikytz'eysa'nkuye' njaye' ja'lo: _xiq'ma'n kye. B'ajtzun kytz'eysa'n tjaju' Tajawil. ate'toqtzunkye' Tajawil junx kkyaqilx toju'ja, minti' eb'aj tz'ey. Jawb'entjumajtl ikxju' se'n tnejil nakuj mixti'xié xb'aj, mijun kmuj kub'naite' tjaju' Jun Kamik.

· | || Eb'aj lab'titzunkye' tkyaqilju' Tajawil, aye' kyb'ixb'il matz'ok te kytze'b'l. Xiq'ma'ntzuntz kye tu'nju' Tajawil. _Kb'yonku' jun xjale' ja'lo kgesinkuye', noq o'kx mlalun kyim _xiq'ma'n kye. _

· | || B'a'natzun, _chechiju'. lktzu'n jawa' kyiq'ina' jun xjal, ex b'aj kpuxi'n, jawtz kyiq'in kye' tanmi xjal kywitz, ex b'ajx kyek'u'n kwitzju' Tajawil, b'jawleb'ti jumajtl ajju' Jun Kamik, Wuq Kamik. O'kx jaw anq'inte' xjal kyu'n, ojexi'x tzalaje' xjal tej tjaw anq'intl.

· | || B'ajtzun lab'tiju' Tajawil, _ikpuxi'inku'kyib'e' ja'lo, atzun txi'qka'yine' ! Axix inxix qo'laqqe' kyiju' kb'ixine' ! _chechiju' Tajawil. _B'angatzun aya Tajawil _chechi.

· | || Yajixitzuntl b'aj kyqesi'n kyib' kxolilex, b'aj qesi'inte' Jun Jub'tzeyil tu'nju' B'alan Msat. Junjunal b'ajel t'ugpinju' kyq'ob', e'kykux. B'aje'l te kwi', xi'kyq'o'n najchaq. B'ajatzu kyanmi, xi'xon toj k'ul. B'aj tx'ujitike' tzyul kawb'il toj Xob'ilb'e. Atzunj txi' kyka'yin noq tjunaixte' B'alan Msat. _iWe'ktzal _chiju', tma. Yaqpun tjawe'.

· | || Tej tjaw anq'in, ojexi'x b'aj tzalaj ikx b'aj tzalaju' Tajawil. Tkyaqilju' in kb'inch'a'n tzeb'ajil n-e-la' kyeju' Jun Kamik, Wuq Kamik. Nakutzunj aye'tlkye inche' b'ixan.

· | || Yajixitzuntel b'aj noju' kyanmi tu'n tzalajb'il ex majx e'ok laju' Tajawil, tiju' kyb'ixb'enju' Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat. lktzun kmaya' kyol aye'ju' Jun Kamik, Wuq Kamik: _ikyb'inchame' qeye' ja'lo! qo' kgesinkuye' ! junjunal qo' kyqesinkuye' ! _chechiju' Jun Kamik, Wuq Kamik. Kyeju' Jun jub'tzeyil, B'alan Msat.

· | || B'angatzun, chejawil anq'intlkye'. ?Mamitzun jun xqo' tzaj kyine' tu'n ktzalaje' xikma'n, kyeju' Tajawil.

· | || lktzu'n, tnejel elq'i'nju' twi' Jun Kamik tb'iju' tzyul kawb'il toju' Xob'ilb'e. Tetzunj tkyimju' Jun Kamik xi'tzyub'ajiju' Wuq Kamik. Mixtizunt'x jaw anq'intl te'.

· 1 · B'ajxtzun oqu' xob'ilb'eyil tu'n kyqan. Y'ajxi'tl ok'yajil' Tajawil matxitoq kyim, matxitoq che'x saqax kykab'ik. B'ajil' lu tu'n ttz'eyu' kyit. Lwiytzun kyimte' juntl Tajawil ex mixti'x jaw anq'intle'.

· 1 · Ultzun jun Tajawil aju' xi'ni oq, kywitzju' ajb'ixil. Mixtoqil' inkub'kyk'mo'n ex mixti' nik'x kyu'n. _iq'aq'antz kyk'uje' wije'! _chiju' kye matxitoq tzaj tb'is.

· 1 · B'ajx oqu', kyuk'ilju' xjal toju' ninxaq, junx b'ajkub'a kyb'uyina kyib', junx b'aj kuxa' kytilina kyib' txe jun ninxaq. B'aj pontzun kyb'uyi'n kyib' txqan sniktz myaix b'ent kyajiet, majx b'jetz oq toj xaq.

· 1 · Iktzun b'jetza' iq'ina', tetzun kypon b'aj kq'o'n kyib' kyagilx, b'aj kub'meje, Majx me'sqe' mo molinkyib'. Iktzun kub'a' tzyul kawb'ilu' te Xob'ilb'e. Tu'n tipumajlu' kxew, b'ajb'entiya jumajiet kyu'n.

TKYAJIN TOJ TTKAB'K'ALIN YOL TEJ KYXI' TOJ KYA'J

· 1 · _Kyb'intze' kxel qmane' qb'iy'e' kyeye', ex ikx kxel qmane'kyb'i qmane' kyeye'.

· 1 · Ayo'qe' tzalu Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat iktzunge' b'tzeyil, B'alan Msat.

· 1 · Atzunte' yab'aj inxi'x noq', inxi'x nex toj tk'u'j yab'aj twitzju' ptz'en xini kyawa'n. Matxitoq tzaj txulju' ptz'en, yajxi'tzuntel kub' tzqil, iktzun b'ajil' toj tkykub' tz'ej'sa'n toj q'aq'chuj, o'kx ttzaj jumajiet txul ju' ptz'en.

· 1 · Yajxi'tel, iktzunte' b'aj tpatin yab'aju' ponb'ech twitzju' ptz'en, te nab'ab'lkyeju' tchman. Ojexixtzun jaw tzalajl'

yab'aj tej t-xi' tka'yi'n toj tkamajin txulinte' ptz'en. Ojexixtzun tz'ok laqu' yab'aj ky'i'j.

· 1 · Oktzun tq'o'n tb'itzu' Nky'ejchaq Tuja, aju' Nk'ejchaq te' tb'i ok. Jawtzn anq'in toj chik'itxotx' axjuntl kyb'ijiu' ok. Ex ikx okkyb'i te Nky'ejchaq Tuja, aju' Nky'ejchaq qu'n tojna' tnk'ejchaqal ja awana' ju' ptz'en. Ex ikx Jawtzn anq'in ptz'en toj chik'li tx'otx' qu'n tojna' chik'li tx'otx' awana'ju' ptz'en.

· 1 · Okte' kb'i te Jawtz anq'in ptz'en qu'n tzajna' txul tkamajin. Ajb'entzun tb'i tu'n Na'ka'yi'n kyeju'kyab'aj Jun Jub'tzeyil, B'alan Msat, noqtzun inche' kub' na'n tu'nju' yab'aj kye.

· 1 · Atzun ja'lo, ayekye' qtzan kman, oitxi' kyimnige'tl, aju' Jun Jub'tzeyil, Wug Jun Jub'tzeyil. Okyaka'yinkye' kywitzju' kman atzu' toj Xob'ilb'e, e'yoli'nkukye' jumajiet kyuk'il kman tb'ajienxi' toj kwi'ju' xob'ilb'eyil.

· 1 · Kub' kb'inchankye' nimb'il te kyman, jaw knima'uju' Wug Jun Jub'tzeyil. Atzu' exa'ya' b'inchalte toju' Chojb'il. Ex kub'toq kxk'ojinju' twitz, xi'ktxko'uju' tb'i. aju' ttzi, exju' ttxa'n, tuk'ilju' tb'aq'twitz.

· 1 · Jawtma'nte' tb'i, noqtzun aju' naq kab'exte' tyol, noq o'kxte' jun jub'tzeyil etz toj ttzi, ex mixti'tte' tma. Jawtzn knima'nye' tanmi kyman, qu'n atzu' kyeja' toj Chojb'il. _tzalu Okche' tzajil na'yitkye',

· 1 · Okb'inchetil xi' q'ma'n te kyu'uju' tk'wal tej t-xi' kq'ub'a'n tk'u'j. Tnejelxi'x kyeye', ex aye'kye' chejawi' ajwalit kyu'uju' kmayale' tb'anilqe', exqejju' tb'anil kyk'wale'. Mlaytzn najitite' kb'iy'e', iktzu'n k'okyla' _chechiju' te kman tu'n tge tk'u'j. _ayo'qe' qo'q'ote tu'me'l t-xelju' kykamiky'e', aju' kyexleng'i'ne', aju' kb'ise'

exju' k'ixk'oj'e' qunele'. Ikytzun kyo'eju', tej kb'aj kub' kykyaqijju' xob'ilb'eyil. Yajixitzuntei bjawxtzuntz, txix tzala, nik'jante' spik'u'n. noqminab'en jawx toj kya'i.

- ||| oktzunte' juntz te q'ij, atzunju' juntl te xjaw. Jawtzun tilk'aj tojxi' kya'i, twitz tx'otx'. Kyejtenxtzunj toj kya'i, Atzuntz b'ajpone' kye' omux' q'a aye'ju' b'aj kym tu'nju' Yukchal, iktzun, t-tenju', aye'kyuk'i'iju' b'aj kym toj kya'j ex te che'w jawb'enta'.

TJWE'YIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL TOJ PA'XIL, TOJ NIN A'

- | | Iktzu'n tzajaqe, tnejelxi'x tej kykub' xima'nju' tnejel xjal, tej tb'incheju' kyxmial xjal.

- | · Q'manjtz teju' Alal, K'walal, aju' B'inchal, Nuk'ul aju' nimaqkawil, Q'ug'Kan kybi: Matxi' qosqix'e', tu'n tb'aj b'ent aq'untl b'a'nxi'x, tu'n kyulk'ye' kykuwil exju' k'achal, tb'anilqe', exqejju' tb'anil q'a, tu'n k'jawb'entju' wnaq, exqejju' najal twitz tx'otx' _chechiju'.

- | : B'ajkb'uyi'n kyib', kub'kychmo'n kyib', xi'kma'nju' tqaanil kyxim toj qxopin, tb'aj aq'b'il. B'ajkjkchmo'ntzun kyib'tz, baj kyvali'n ex bisun, b'ajkub'takye, e'ximan tib'aj tzalu.

- | : Tb'ajlenxitzunju' lu, kmaju' kyejb'ent ti'j kyu'n, chik'ele toj kwitz, kanetzuntz titi' k'ajb'el te txmilalju' xjal. Noqch'inxtoq tka'yinte' q'ij, tuk'i'ju' xjaw ex ikxju' che'w kyib'aju' B'inchal, Nuk'ul.

- | : Toj Pa'xil, Toj nin a' kyb'iju' najb'il jaju' tzajna'jal q'antwitz, sqaltwitz.

- | | Atzun kb'i txkupju', aye'ju' b'ajtzaj q'inte wabj: wech, xo'j, ch'el ex joj. Kyaje' kb'etju' txkup tzaj q'inte tqanijju'

jal q'antwitz, exju' jal sqaltwitz qe'. Atzu' tzaja' Toj Pa'xil, tzaj kye'k'u'n tb'eyiju' Pa'xil.

- | | Iktzun kneta' wab'ju', atzunte' ajb'enju' te tchib'ijiju' xjal, aju' b'inchb'ente wnaq, wnaq nuk'b'ente, atzun tch'elju', kch'el xjal b'enta'. Atzunte' ajb'enju' tu'n Alal, K'walal aye'ju' jal.

- | | Ojexi'xtzun eb'aj tzalaj, tu'n tpaju' elyal kyu'n toj k'ul tb'anilxi'x, nojni axi'x tu'n txqan jal, q'antwitz, sqaltwitz ex txqan, peq, kukuw, ex mlayx b'ent tajleju' chul, ch'wix, q'inun, chapa'l, jatze, ta'ikab'. Nojni tu'n txqan wabj toju' tnam Twitz Pa'xil, Toj Nin a' atzun kyb'iju'.

- | | Nimtoq wab'j ati, tkyaqilixju' ch'inaq wab'j, ex nimaq wab'j, kok'e awal ex nimaq awal. Tzaj yek'u'n tb'eyil kyu'nju' txkup. Kub'chentzun jal q'an twitz, sqaltwitz. B'eljoj tzun ptij b'ent tu'n Na'ka'yan, aju' q'otj tuk'i'l (tq'un) a' ajb'en tu'n tb'incheju' kb'agil, exju' tchib'ijil xjal b'enti. Atzunju' lu b'aj kb'inchanju' Alal exju' K'walil, aju' Nimaqkawil, Q'ug'Kan iktzun tb'iju' q'umil.

- | | Eb'ajtzun yolintzuntz tib'aju' b'inchb'ente, aju' nuk'b'ente tnejel qtxu, qman. Noqte jal q'antwitz ex jal sqaltwitz b'entiyate' kchib'ijil, noq q'otju' kykux, ex kq'ob' xjal aye'ju' tnejel qchman. Kyaje' wnaq b'ajb'enti, noqtzun q'otj ajb'en te kychib'ijil.

TOAQIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL B'ALAN TZE'TZE, B'ALAN OONIK'AN, KYITXWI', XJAW B'ALAN

- | | Ayetzun kyb'i tnejel xjalju' aye' b'aj b'incha'n, b'aj nuk'u'n: atzun tnejel xjal aju' B'alan, Xtze'tze'. Atzunju' tkab' aju' B'alan Oonik'an. Atzunju' toxi'n Kyitxwi'. Atzunju' tkyaji'n aju' B'alan Xjaw. Atzun kybi tnejelxi'x, qmanju'.

• 1:11 Noq "b'inchb'aj", noq "nuk'b'en" nxiq'ma'n kye, mixi' kytxu, ex mixi' kyman. Noq "kjunalex ichan" qochij. Mya' ti'j qya itz'ja, ex mya' k'walb'ajge' Aj B'inchal, aj Nuk'ul, aj Alal ex K'walal. Noq jun b'a'nq'ob'aj, noq tu'nju' xewb'aj b'enti, ajuk' nuk'b'ente tu'nju' Binchal, Nuk'ul, ajuk' Alal, K'walal, ajuk' Nimaqkawil, Q'ug' Kan.

• 1:11 O'kxtzun wnaqixtuntz, xjalqekye', jaw yolin, eb'aj yolinkye', intog che'ka'yin ex ikx intog cheb'et, intog che'tzuyun, b'a'n wnaqekye', majx tb'anilqekye' q'a che' ka'yin. Tenju' t-xew, jaw ka'yintuntz.

• 1:11 Juntzun lq'eju' tka'yin, tkyaqilx b'aj kyka'yin, kyotzqi jini'ju' ati tjaq' kya'j. Qa incheka'yin, jumb'aj kka'yikye' kyijile, b'aj kyxpich'i'n jini' tojxi' kya'j, tojxi' tx'otx'.

• 1:11 Mixtoqtite' maqb'il tu'n kyka'yinte kyaqilx, mixtoqi' nojgelan. Kynejel qxe'chil tun kykayin twutz kya'j naq toj toq jun wigt ale'ye kyka'yin kykyaqilx.

• 1:11 Nimte' knab'l ten. Maxtoq nexlaji'n twitz kyotzqe, ab'j, njab', ninjab', kyoku' k'ul, mlaj, axi'x majx xiangexi'x ju' wnaq lu Xtze'tze', B'alán Qonik'an, Kyitxwi', B'alán Xjau.

• 1:11 Xi qanintzuntz kye, kyu'nju' B'inchal, Nuk'ul: ¿Titi' nkmane' tiju' kxmiale'¿? ¿Ma inkmane'¿? ¿Minche' ka'yine'¿? ¿Minche' b'ine'¿? ¿Mya' b'a'ntzun kyvole' tuk'i' ju' cheb'ete'?

• 1:11 iCheka'yin qenatzune'i! iKka'yinpekye' jini'ju' twitz tx'otx'! ¿Mitzunjun q'inchajiu' toj k'ul, ex toj mlaj? iKka'yine'! iKxotkyinx chage'i! mxix'ma'n kye. B'aitzun kka'yin tkyaqilju' ati twitz tx'otx'.

• 1:11 Xitzun kyq'o'nchjonte teju' B'inchal, Nuk'ul: ¿Axix b'anpon maj chjontexi'x kye'e! Matxi' qo' b'ente, matxi'

q'o'n qziye', qwitzé', ingo' yoline', inqb'ine', ex ingnane', ingo' yukchiye', b'a'nte' ngnane', maqotzqijuye' najchaq, exju' ngaku'. Ex ingka'yinjuye' nimaq, exju' k'ok'e tojxi' kya'j, ex twutz tx'otx'. Chjontetzun kye'e', tu'nju' qanq'ib'le' ayogoye' b'inchb'ajqoye', ex nuk'b'ajqoye'. Tu'ntzunju' maqokub' kb'inchane' qyaya aya, aya qchmane _chechi intog cheq'on chjonte tu'nju' b'inchb'enkye, nuk'b'enkye.

• 1:11 Nimte' matxi' kyotzqi, matxi' b'aj kyka'yinju' kya'je' ttenb'il, kya'je' txe, tojxi' kya'j ex tojxi' tx'otx'.

• 1:11 Noq o'kx myab'a'n ela'toj kwitz ajuk' kb'i Ajb'inchal, Ajnuk'ul: _myab'a'nte'aju' inkma'nju' qb'inchb'en, qnuk'b'en, matxi' kyotzqiju' timal, exju' tk'ok'al _chechi. Iktzu'n b'aja' yolina' ex mujeju' knab'iju' Alal, tuk'ijiu' K'walli: _¿Titi'tzulo qb'inchka ky'i'¿? iNoq o'kx tu'n tpon kaniju' kwitz ngayin, iExnaq jini'xju' twitz tx'otx' ok kyka'yin. _¿Myab'ante' inkma'n, mya'tzun noq ch'ixb'enge', exnaq nuk'b'enju' kyb'i? ¿ma oktzun che' okyel te Tyux.

• 1:11 ¿Mlaytzunlo chek'walan, ex tu'n kchmet, aj qsqix? ¿qaminti' xkyejb'inchet jumajx? _chechiju'. _Cheqxitinkuch'in, mya'xix nimju' tb'iskyk'u'j ja'lo, myab'an selate' qwutz.

• 1:11 ¿Ponwitzunju' kb'inchb'ajkse'nge qu'n najchaq imponaq qojtzqib'l, ex ingka'yin tkyaqilx? Q'umli tu'nju', Tanmi kya'j, Jun Tqan, ajuk' Ch'ip Tq'oq'ojel, Cha'x Tqojq'ojel, ajuk' Nimaqkawil Q'ug' Kan, ajuk' Alal, K'walal, ajuk' Xpyakok, Na'xka'yin ajuk' B'inchal, Nuk'ul se'nxju' kyb'i inxiq'ma'n. Kub' kb'inchb'a'n jumajti kyaq'und'en, ex b'aj kynuk'u'n.

· ||| Naqtzun kub'mujixu' qwitz tu'nju' Tanmi Kya'j Kub'sijunijx naku'j se'n twitz jun ka'yb'il qwitz. Kub'moxixte' kwitz, noq o'kxte' ngaku' inka'yit kyu'n, noq o'kx xtilinju' kyjille.

· || Iktzunte' b'ajiju' tej ttzaqinju' kynab'l ex ikxju' kyojtzqib'l kyeju' kyaje' xjal tej atxix txetnejel. Iktzun b'ajb'incha'ne knejel qchman, aye'ju' qman kyu'nju' Tanmi Kya'j, Tanmi Tx'otx'.

TWUQIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU' KYA'J SPUNPUJ A', XCHEW A', TZ'UNUN A', KYAQCH'EL A'

· || Iktzu'n b'aja' tenaju' kymo'j kyxxq'ab' mo kyxu'jil baj ku bincha'n kyqani junti xtalb'il.

· || Nakuj toj witzik'tegetoq. Axi'x junjun qya tb'anilqe' b'aju'lyal ky'etzu' B'alan Xtze'tze', B'alan Qonik'an, Kyixwi', B'alan Xjau.

· || Tiyllette' kxu'jil tej ttzaj kna'n kyib', ojexi'x eb'aj tzalaju' kyanmi tu'nju' kxq'lab'.

· || Aye'tzu'n kb'iju' kxu'jil ikjalju: Aju' Kya'j Spunpuj a', tb'iju' t-xu'jil B'alan Xtze'tze'. Aju' Xchew a' tb'iju' t-xu'jil B'alan Qonik'an. Aju' Tz'unun a' tb'iju' t-xu'jil Kyixwi'. Aju' Kyaqch'el a' tb'iju' t-xu'jil B'alan Xjau.

· || Aye'tzun kyb'i xujilb'aju' maxb'ajo'k te Tajawil tej kynajan. Ojexixtzun b'aj puqinju' wnaq, nimaq k'loj ex k'ok'e k'loj. Aye'tzunkye qlok'ilju' k'txeqnaq.

· || Yajixitzuntel b'atenju' Ajq'ij, ajpkab'. Myatzun naq oqe'kxtzunkye kya'je' b'ajten, noqtzun aye'ju' kyaje'lu aye'tzun tnejel manb'aju' qe awo ktxewnaq.

Chukchaqtzunte' kb'i b'ajo'k tej kb'aj chmet atzu Tjawitz Q'ij. Nimte' txqan kb'i xjal b'ajo'k.

· || Junjun "Nimaqkawil" "Olomam" "K'ojaj" "Kenech" "Tajawil" lkttoqtzun kb'iju' xjalju'. Atzu Tjawitz Q'ij b'aja' chmeta'. Iktzu'n etzaja' kyvajil "Tamub'", ikqexu' "llokab'". Junx b'ajtzaja' atzu Tjawitz Q'ij.

· || Atzunju' B'alan Xtze'tze' atoqtzun chmanb'aju', kyman b'eljoj Nimaq Ja kyeju' kawekib'. B'alan Qonik'an atoqtzun chmanb'aju', a Kymanju' kyaje' Nimaq Ja kyeju' nija'ib'ab'. Aju' Kyix wi' atoqtzun chmanb'aju',aju' kyman kyaje' Nimaq Ja kyeju' kyajawil ktxewnaq.

· || Oxe' tnejju' qyajib'en b'aten, miltzun jun xtz'aqi kyb'iju' chmanb'aj, manb'aj, aye'ju' chmetsankye, tej kab'ajaj chmanb'aju', a Kymanju' kyaje' Nimaq Ja kyeju' nija'ib'ab'. Ilokab' kyuk'i'iju' "oxlaj tq'ob' tnej qyajib'en" ex "oxlaj qyajib'en" kyuk'i'iju' "Rab'inal", "Kyaqkych'el" ayeju' "tpich'a' ex ikx kyuk'i'iju' "Saq a'", kyuk'i'iju' "lamagib'", ayeju' "kan", ayeju' tchujil a' exqejju' "t-xoq'illa" exqejju' "tche'w" kyuk'i'tzunju' nim, exju' "spukyl a'", ayeju' "Kq'ub'ill Wnaq", ayeju' "b'alan a'", aye' kanhajeleb', ex ikxqejju' "b'alan k'olob'".

· || Aye'etzun, tnimaqal tnej qyajib'en, "tq'ob' qyajib'en" se'nju' inxiqma'n kye, aye'ju' tnimaqal xiqmane' kye'ye'.

· || Nimtzu'ntte' xib'aje'l ky'i'j junjun tnej, mixit' xkub' qtz'ib'ine' kyb'i noq o'kx atzu' xeb'aja' chmeta' atzu' Tjawitz Q'ij.

· || Nimte' xjal xeb'ent toj qloj, tetzunj kychemet. Namxtoq titz'jite' q'ij, spik'un tej ky'ch'iy. Noqtzun tojunx najb'il xib'ajtena' kykyaqil, nimtoqte' kytzajen, tok kb'i atzu' Tjawitz q'ij.

· 1 1 1
Aye'tzunkye' lu mya'toq kyojtzqi'n chewan, mya'toq, noq o'kx inche' jawx ka' yin toj kya'j. Mib'a'n che' elb'et axtu e juna kyib' toj tchivial, qe txqan xjaltz xq'eq cheka' yin, saq kywinqil.

· 1 1 1
Junxintl chi yolin ex te kab'e kxkyin. Eb'ajtentzun twitz tx'otx', toj'ul xjal, mitojun ojtzqi'nju' kywitz, noqpe' ch'inkia mixti', noq toj nimaq k'ul. Ex k'oke' k'ul inche' b'eta. "Nakuj noktoj kywi'".

· 1 1 1
Chechiju' noq te xmayb'ikye "toj xjal" Chechij kye. Atzu' kyila' tjawitz q'ij.

· 1 1 1
Noqtoq junx te kyol. Ex mixtoqti' inche' k'ulun kye tze ex ikx kye ab'j: "Na'nxu' kyrol B'inchal, Nuk'ul, Tanmi Kya'j ex Tanmi Tx'otx'". Chechiju'. Noq o'kx nche' ayon tu'n ttzaj t-xe kya'j.

· 1 1 1
Noqtoq nche' k'ulun kye' yolil tb'anil, te tk'ujlali, ex ikx nche'okslan, ex iche niman, tzmatoq chijaxka' yin toj kya'j aj kqaninte jun kyk'wal mo jun kyymal: _i tej intqoq nxi'q'olb'ena aya B'inchal, aya Nuk'ul! iQo tka'yinta, ex qo tb'intzal iMalun tziky' nale' kyune', ex mlalun qokvej kleb'ine' iAya Tyux' toj kya'j, ex Aya Tyux' twitz tx'otx' iAya Tanmi kya'j, Tanmi tx'otx' iTzaq'wentza qkub'sb'ile akx nb'et q'ij, ex akx ingo'sqixl iTun tzaj tq'ona qk'wale.

· 1 1 1
iTojwit xq'itun b'e ex tojwit xq'itun ninb'e qo txaqlu'yal iTojwit tb'anil, tb'anil nak'bil Tojwit spik'umal, toj tnej xjali iTojwitz b'anil, ex atiwitju' qchwinqlale' kyune' iAya Jun Tqan, Chi'p Tq'ojq'ojel, cha'x Tq'ojq'ojel iAya Ch'p Q'anjell iAya Q'anjel, Jun Jub'tzeyil iAya nimaqkawil, Q'uq'kan! iAya Alal, K'walil iAya Xpiakok, Na'xka'yini iAya Tya Q'ij, Tya Spik'un! iTz'and' inwit, sqixinwital. Chechiju' tej nche' k'ulun, intqo che' niman. Noqtoq nche' ayon tu'n qsqix. O'kxtzuntz inche' ayon xij tjawitz q'ij.

· 1 1 1
Intqoche' ka' yin tiju' Xjaw Q'ij,aju' ninspi'kun ttxuyal q'ij, spik'un tojxi' kya'j, ntma tun tkant q'ij tojxi' mo ka'yilkye wnaq b'inchb'enge'.

TWAJXAQIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL KYB'E TULAN XAO, TANJZLEN KYI'J

· 1 1 1
Chechiju' B'alan Xtze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw: Qyonku tu'n qsqix _chechiju' "Nimaq nab'ilil, ayeju' at kynab'l, ayeju' ajq'ij, ex ayeju' ajpkab'" iktqotzun kyb'iju' nxiq'ma'n oitxi'. Mixtoqti'te' ktze, ex kyab'aj tu'n txq'ugit ayeju' tnejel txub'aj, ex manb'aj.

· 1 1 1
Matxitoqtzun sikyitkye' kyanmi tu'n ayob'ente' q'ij. Matxirotzun che' chmet tnej xjal tuk'il Yakvi xjal, ayeju' Ajq'ij, exqeju' ajnab'el ex nima'nque'.

· 1 1 1
_iNoq o'kx qode qijyox, qkayyix kaj techil! Aj Xqma naqtunx otoq tzalu mix a'lo kolol qijj.

· 1 1 1
Noq o'kx tume'iju' okqo' tzajela' na'n kyun _chechiju' aye'ju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Tetzunj kyb'inte tqanil ti'jun nintnam ma che'x tzuntzu.

· 1 1 1
Atzun tb'i witzju' jaju' exa'ya' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, kyitxwi', B'alan Xjaw, kyuk'i'iju' tamub', ilokab':aju' Tulan Xaq, Wuq Jyom, Wuq Xaq atzun kyb'i nintnamju' jaju' b'ajpona' ka'yilte Tyux'.

· 1 1 1
Eb'aj pontzuntz, atzu' Tulan Xaq kykyaqilix, mlay eb'ent kyaile'ju' xjal b'ajpon, nimate' b'ajpon b'et txolil kyib'.

· 1 1 1
Iktzun etza' Tyux'ju', tnej etzju' B'alan Tze'tze', yajxitelaju' B'alan Qonik'an, kyitxwi', B'alan Xjaw. Inche' tzalaj: _iMatxi' tz'ok yaljo tzuntq qijyone' i chechi.

· || Tnejelxi'x etzju' Chojil. Tb'iju' Tyuḡ, tanliju' kax twiriz tu'nju' B'alan Tze'tze'. Yajixizuntl etzu' Awilix, tb'iju' Tyuḡ ajju' B'alan Qonik'an ajju' Jakab'ix, tb'iju' Tyuḡ ajju' ttzuyju' Kyitxwi'. Ajju' Tk'u'j Q'usin tb'i ju' Tyuḡ ajju' ttzuy B'alan Xjaw.

· || Junx kyuk'il kyib', aye'ju' ktex'e'wnaq, b'jaw kyinkye' tamub'. Ikxtzun Chojil tb'iju' Tyuḡ axtzun kk'amju' kychman, exqejju' kmanju' tamub' Tajawil, atzunte' tqanilju' b'i'n qu'n ja'lo.

· || Ayetzunkye toxi'n, aye'ju' ilokab', extzun ajju' Chojil tb'iju' Tyuḡ okk'o'n kychman, exju' kychmanju' Tajawil, atzun b'i'nju' qu'n ja'lo.

· || Ikxtzun kyb'i oxe' tnej ktex'e'wnaq. Mixtzunti' ktzaqpil kyib' qu'n axte' tb'i Tyuḡ:

· || Ajju' Chojil kyeju' ktex'e'wnaq, ajju' Chojil kxolju' tamub' exju' Chojil kxolju' ilokab'. Noq junte' tb'iju' Tyuḡ, qumtzun minti' kpa'kyib' ayeju' oxe' tnej xjal ktex'e'wnaq qe'. Kyoxil axi'x nimaqte' kyyajilb'en mo ktzajen, ajju' Chojil, Awilix, ex ikxju' Q'aq' Witz.

· || Ikztu'n b'aja' kb'uyina' kyib' kyaqilju' tnej xjal, ayeju' aj Rab'inal, aj Kyaq kychk'el, exqejju' aj ttzichin a' kyuk'ijju' yaqi xjal, axtzun kb'iju' ja'lo.

· || Atzuntzu' xb'aj ch'ixpuja' kyyolju' tnej wnaq, b'aj ch'expujte' kyyol, ex mixtoqti' nqb'inxixlte' kypomlenxi' Tulan Xaq.

· || Atzuntzu' b'aj kypana' kyib', junjunte' eb'ajx Tjawitz Q'ij. Atzun txqantl, eb'aj tzaj tzala. Naqtzun juntal piḡ tz'u'ne'

· || Eb'aj pontzun atzu' Tulan Xaq, Wuq Jyom, Wuq Xaq, Ikxtzun nkyman'uju' ojtxi' yol. Ojexi'x tzun che' b'et nim tu'n kypom tzmextzu' Tulan Xaq.

TB'ELAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL Q'AO' EX IPUMALJ

· || Mixtoqtzun ti'te' k'Y'q'aq', noq o'kxte' Chojil qu'n anate' Tyuḡ kyeju' tnej tnomo, nejna' tente' tq'aq', min b'inxixte' se'n tzajlena', qu'n otaq k'antlte' tq'aq'.

· || Tei tilwiju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an: _iA'y! iMi ch'inqe' qq'aq' atil Okqo' kyimilqe' tu'n che'w _chechi, kyma. O'kxtzun tyolinte' Chojil, _iMialuna' che' b'isunkye'! Atinakye' ajju' ajju' q'aq' ok najel ex ok b'ajel a inkmane' _chiju' Chojil kye.

· || ?Axi'x? iAya Tyuḡ ata k'achalqeye', ci kyman' chionte aj xkymaye', ex aya Tyuḡ _chechijte inteq che' q'o'n chionte. Atzunte' chojil tma.

· || _B'anatzun. iAxi'x ayinatzone' Tyuḡ kye'ye' i jkknatzu'ni iAyine' kyajawe' i jkxixu' i _xiq'ma'n kyeju' nejehel tu'nju' Chojil. O'kxtzun tnej, b'aj tzalajtzun ti'ju' kyq'aq'. Kmeq'tel tnomo.

· || O'kx tej ttzaj txqan jb'al tej inteq jayun kyq'aq' tnej tnomo. Nimtzu'nte' txqan saqb'aqun ttzaj toj kwi' kkyaqilju' tnej tnomo, majx b'aj yupjite' kq'aq' tu'n saqb'aqun, B'alan kuxb'ajte' kyq'aq'. Exi' kyqanin jumajit kye' B'alan

Tze'tze', B'alan Qonik'an qanilte kq'aq' "Xikma'n te: _!Aya Chojil, Axi'x ngo' t'imjeyte tu'n che'wl _chechiju' teju' Chojil.

B'a'nte' m'alun che' b'isune' _chiju' Chojil. lktzun jatze' t'ikuna' toj txajab'.

Ojexitzun e'tzalaju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an. Kyitxwi', B'alan Xjau, b'ixix emod'ti.

Atzun kyeju' tnej'n xjal matxitoq kub'yupju' kyq'aq', intod che' lu'jun tu'n che'w. Eb'ajpon tzuntz qanilte kyq'aq' kwitzju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan, Xja'w. Mixtoqt'x nik'xte' tche'wil saqb'aqun ky'u'n, noqtoq inche' lewlon, matxitoq tz'el skan nakuj mixti' kychwlnal, intod lu'lunte kyqan, e'kyq'ob' mixtoqt' ntzuyintl tej kypn.

Mitzun qo q'o jin ky'u kile maqotzaje' qanil ch'in qd'aq'e _chechi tej kypn, nontzunaju' minti' exi' oksla'n. Mitzun tzaj kyitzaq'wen.

Matzun che'ik'on tnorn junxitle kyol B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xja'w.

_!A'yi' jatzun xkyeja' qyole'? j titi'tzun xb'ajqey'e. jMixtzuntit' xqo'tzpete'! jatzun xqo' kub'a' sb'u'ne'? nagna' junte' qyole' tej xqo pone' atzu' Tulan Xaq, ex noq junge' qtzajlen, junge' ch'isb'enge'.

Mya' b'ante' xqb'incha _chechiju' tnej tnammkjaq' tze ex kjaq' ch'e'ch'j.

Yajixitzuntel ul tye'k'u'n tib' jun xjal kwitzu' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an. Kyitxwi', B'alan, Xja'w

yollintzunte' xjal. _Axi'x a te' lu atzunte' Tyux. A te tch'xel, a te' tilb'ilal, ex a te' nab'ab'teju' B'inchal ex Nuk'ul kyeje'.

Laluntzun, txi'kq'o'ne' kyq'ade' kyeju' tnej tnarn, tzmari'j aj t-xi'kyqanin teju' Chojil,aju' tzyul oklenj kxole'. Naqch'inte' tu'n ttzaj kq'o'n kyeje'. Kqanixchage' nej teju' Chojil titi'ju' tu'n kq'o'nteju' nel q'ad' _chiju' xjal attoq t-xik' nakuj t-xik' sotz'.

_Ayine' tSanjelal B'inchal kyeje', Nuk'ul kyeje' _chiju' xjal b'ajma'n. B'aitzalajitzuntz, ex majx qete' kyk'u'j Chojil, Awiliix, Q'ad' Witz tej tyolinju' xjal. Kub'najtzuntz kwitz, ex mixti'x elyalt.

B'aj pontzunt kyetzut' tnej tnarn intod che' lewlon tu'n che'w.

Qu'n tzajte' txqan saqb'aqin, ex q'eqab', ex ikx tzun che'w, mlayx tzik'xqu'n jni'lo tajjal che'wlo Naqxe'wntzun nkyk'oylankyib', tzunxixtoq che' lu'lu'n tu'n che'w tkyaqilju' tnej xjal. Exi' yaltzuntz kyk'etzi' B'alan Tzetze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', Balun Xja'w.

Matxitoq tzajb'ent te' b'is toj kyanmi, intod xi'kyxupi'nye' toj kqob' ex intod xi'kmoko'n/mo ksun kwitz.

Yajixitzuntel eb'ajponju' ejed' ky'i'j B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjau. _!Maytznun tzaj q'a'q'in ch'in kyku'je' q'i'je'? maqotzaje' qanil ch'in qd'aq'e' kyeje'. Ma mya'tzun junx xqo'tena, b'uvi'n qib'? Ma mya'tzun junxju' qja, ex junxju' witz ja xqob'aja' b'incha'n, tej ch'isanjtz? !Q'ad'an natzun kyk'u'je' q'i'je'! _chechiju' kms.

· 1: Tit'zun kitzajil kyq'o'ne' qeye' gama tzej q'aq'an qk'uje' kyje' xiq'ma'n kye. b'a'nlo txi' q'q'o'nge' kypwage' chechiju' tnej tnam. Min qajb'ilqe' kypwage' -

· 2: chechitzun kye B'alan Tze'tze', B'alan qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. - Tit'zun kyaib'ile'?

· 3: B'a'natzun, chechiju' tnej tnam okna' kxel qxjeline' twitzju' Chojil, atzun qma'xile' kyeve' - majx xiq'ma'nkye.

· 4: Yajixizuntl xi'kqani'n teju' Chojil: - Tit' tu'n kyq'o'nte tnej tnam aya Chojil? Mache' ul qanilteju' tq'aq'a chechiju' B'alan Tze'tze', B'alan qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw.

· 5: B'a'natzun, "zimizunlo jun kyaib'il tu'n ttzaj kq'o'n ttziky' u'j, exju' twi' kysemu'1? imyatzunlo tb'iskyk' u'ju' tu'n kyoknchle'ne' ayine' Tajawil? Qatzun min kyaib'il, ex ikxwe' mlay txi'nq'o'ne' kyq'aq' chiju' Chojil". Chechikuye' kye. "Yajixizunte' lu, mya' jaloxi'x tu'n tzej kyq'o'nju' tzi kyk' u'j exju' twi' kysemu'1 chitzun kyeve' che'chikuye' xiq'matzuntz kye B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw.

· 6: Xikma'tzun tyolju' Chojil. B'anatzun, okqo' okyiltenge' tk'etz ex k'okyel qchle'ne' chechiju', kma. Atzun kyk'monteju' tej ktzaj weju' tyol Chojil. Ex mixti' yajwi' ul: - b'a'n qa jaloxi'xi - chechiju'. Kyk'amtzun q'aq'tzu' ex eb'aj moq'titzuntz.

TLAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU' NIMB'IL

· 1: Noqtzun aju' attoq jun tnej xjal noqtaq nche' alq'an ti'ju' q'aq' toj sib', aye'ju' Tja Sotz'il, Chamalkan atzun tb' Ktyux: aye' kyaqkychk'el, qu'n aju' tilb'ilal sotz' atzun

najb'enju' te Ktyux. Tetzun kyik' toj sib', chab'a eb'jik', tu'n t-xi kyid'inju' kyq'aq'. Mixti' kqanikye' kyaqkychk'el kyq'aq', qu'n minti' kyaj tu'n kykub' ky'ij.

· 1: Iktzun kub'a ky'iju' txqantl tnej TNAM, qu'n xi'kyq'o'n ttzi kyk' u'j exju' twi' kysemu'1 tu'n tptx'onjtz.

· 2: Te chojb'il, aju' ojetog tmaju' Chojil. Qumtzun eb'aj p'xuna' nej tnamtwitz, tu'ntzun ju' b'ajetz q'inju' toj kyk' u'j ex inju' tjaq' kysemu'1. Nanxtoqtzun tb'ajiju' lu tej tmante Chojil qa okb'ajel, tu'nejju' k'okyel toj oklenj, ex kawb'il aye'ju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', exju' B'alan Xjaw.

· 3: Atzu'ja etzajna', Toj Tulan Xaq. Mintogjun nchewan, majtoq nche' mewoyi'n b'a'nxix. Noqtoq nka'yo'n aj qsqix, imb'aj kyka'yi'n aj tjawil q'ij. Intog kch'eb'in kyib' tu'n kyka'yiti'u' ninche'w Xjawq'ij tb'i, aju' nejli ajtjawi' q'ij, tej titz'jiku' q'ij, aju' ntik'aj Xjawq'ij.

· 4: Iktzun m'ajx tx'iklige'x Tjawitz Q'ij tej kyren atzu' Tulan Xaq atogtzun tb'iju', jaju' tzajna' Ktyux.

· 5: Mya'tzun tzma tzalu xtente' kypumal, ex ikxju' kyoklen, axpelo tej xe'b'aj kyvajinju' nimaq tnej ex k'ok'e' tnej, tnam tej b'aj kypixu'n twitzju' Chojil, qu'n tena' xa' kyq'o'na chojb'il tu'nju' kyck'el, exju' kyanmi, e'ttzi kyk' u'j, ex ikx ktx'uku' kykyaqil xjal.

· 6: Jumtzun tzej toj Tulan Xaq aju' kypumal. Nimte' nab'i ati kyk'etz. Tzmaxtzuntz toj qxopin, ex qonik'an b'enta' kyu'n.

· 7: B'ajantzuntz vajix'itl, max b'ajtzab'aj atzu' kyejente' Tjawitz q'ij. - Mya'te' qajju' lu.

· || || Co'qekye', dka'yix tnejel ja qok'wela tena' _chiju' Chojil tma. Axi'x ntoq nokyolin kyeju' B'alan Tze'tze',

B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw: _kyq'onx chionteye' tnejelxi'x, kymaxe' na'mxku' tch'k'enju' kxyine', ex namxku' tz'ok kxyuniye' tch'ek kyq'ob'e' kyb'inchame kyk'ulb'ile', atzunte' aq'b'il chionteju' twitzju' Tyux

· || || B'anatzun _chechi, ex b'ajtzun kyxopq'i'nju' kyxyin, eb'aj oq'tzun tej kb'aje'tz Tulan Xaq. Ojexitzun ex ch'yon toj kyanmikyaj kyq'o'nju' Tulan Xaq.

· || || _iAy! Mlaxtzunlo qitle' tzala aj qsqix exju' tjawitz q'ij. Aj tspiky'e' twitz tx'otx' _chechiju', kyma. Tejtzun kyul.

· || || B'ajkyeitzun junjun toj b'e'ajju' b'ajik'a xjal, b'aj kyejatzu' tu'n kywtan. Teyele junjun tnej tnam q che' jawe' ka'yilte ninche'w,aju' techal q'ij.

· || || Atzun techlaju' tej qsqi q'intog kyu'n toj kyanmi tej kyul atzu', toj Tjawitz q'ij. Juneinite' kywitz tej kyetz atzu', "aju'aj Nim t-xol", iku' tzen qb'in ja'lo.

TJUNLAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU' OYB'IL

· || || Qumtzun eb'ajpona' atzu' twi'witz, atzuntzu' eb'aj kyb'uyina' kyib' kykyaqilju' ktxewnaq, kyuk'ilju' txqanti tnej tnan. Atzuntzu' eb'aj pon'a kykyaqilix, ex eb'aj ximintzuntz kxolilex atzun. Tb'iju' witz ja'lo: Toj techil tb'i. B'ajtzun kb'uyi'n kyib'tz atzu', ex aye'x okh'o'nte kyb'i:

· || || _lLugine' lu, ayine' "ktxe'wnaq" i Atzunta, aya "tamub" ta tb'i k'okye! xiq'ma'n kyeju' kxol tja tamub'. Yajixitzi' xiq'ma'n kyeju' kxol tja ilokab': _ilkx aya "ilokab' ", tzunta

tb'i k'okye! Mlaytzun kub'naite' oxe' ktxe'wnaqlu, atzunte' qyoliju' _chechiju', kma, tej tb'ajoku' kyb'i.

· || Ex ikx b'ajok kyq'o'n kb'iju'kyaqkych'el: "Kakchikel" Ex ikqexju' Ajrab'inal atzunte' tb'iju' kyej, kyb'i kyejten. Ex ikqexju' Ajrab'inal atzunte' tb'iju' kyej, ex namx tna' kyu'n ja'lo. Iktzu'n qeja' tzunin a' iktzun kb'iju' ja'lo. Aye'tzun kb'iju' b'ajo'k kyq'o'n kxolx.

· || Atzu' b'aj kb'uyina kyib' tnejelxi'x, noqtoq inkayo'n tu'n qsqix, intog che' ka'yinx tiju' che'waju' nejli twitz q'ij. Aj tjawul.

· || Atzu' xqotzajade' noqtzunaju' ma qokub' aq'poje'. Maxitzun tzejte' b'is toj kyanmi tu'nju' txqan yajb'il nik' kyij, mixtoqti'te', kwa, noq o'kxte' twi' kxtok inxi' ksqo'n, intzun kna'n nakuj kwa. Mixtoqti' nche' wan aj kyktzaj.

· || Mintzun, b'inx'xte' se'n eb'jik'tza' tzala toju' ninjab', nakuj mixti'te' ninjab' tej kyik'tz tzala, noq tb'aj a'b'j eb'jik'tza' tzala wakajekye' a'b'j tib'aj tz'awun, Iktzun oka' kq'o'n tb'i te Txoli'n a'b'j. Jto'n tz'awin, tb'i kyu'n tej kyik'tz tzala tojix' ninjab', pa'ntoqte' a' tej kyik'tz tzalu.

· || Nimtzuntoqte' b'is toj kyanmi, qumtzun eb'aj ok toj xim, tu'nju' mixti'te' wab'j, noqtoq jun tz'ut k'wabj ex noq jun jot ix'i'n. Atzuntztzu' teqetog tib'aju' witz Toj Techil.

· || Tb'i okyq'o'n jaju' xiq'ina' kwitz ju' Chojil, Awilix, Q'aq'witz. Nin mewoyi'n te'qetog B'alan Tze'tze' tuk'ilju', t-xu'jilaju' Kyaj Spumpuj a' iktogtzun tb'i t-xu'jil Xchew a' iktzunte' B'alan Qonik'an tuk'ilju' t-xu'jil Xchew a' atogtzun tb'iju'. Ex ikxju' Kyitxwi' Nin mewoyi'n teqetog tuk'ilju' t-xu'jilaju' Tzunun a' tb'i. ex ikxju' B'alan Xjaw tuk'ilju' Kyaqch'el a' iktzun tb'i t-xu'jilaju'.

· A'yetzunkye' mewoyilju' toj qxopin, te qonik'an. Nimte' k'ib'is tej xe' kub'ten twi' witz'aju' Toj Techil atzun tb'iju' ja'lo. Yolim jumajtu'aju' Tyux' atzu'.

TKAB'LAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL

TWI' CHOJB'EN, TOJ AWILIX, TWI' Q'AD'AYI'X

· Tu'ntzunju' lu b'aj yolina' Chojil, Awilix, Q'ad'aXi'x kyeju' B'alan Tze'tze'. B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. _iNoq o'kx qode'kye', qode' we'ktz, myaxtzu' qokye'atenate', kukxi'ye' ewilqeye'. _Ch'inx qsqix. ?Mamin nche'ximane' qatzun nqoxq'i'nkuye' ky'u'n ajq'oj twi'ju' tapi jatodoktaze' kyune' ajq'ij ex ajpkab'? Teyeletzun junjunqe' qokk'u'xe' _chechiju', kma, tej kyolin.

· B'anatzun, noq aj ktzaqpoje', qoxe'le' jvolte jun nink'ul _chechiju', kma, kkyaqilx.

· B'ajaw kyidintzuntz teyele junjunaju' Ktyux'. Iktzun okxa'kq'o'na Awilix toj xaq atzunte' tb'iju' E'wb'il Xaq chechij te, toju' ninxaq atzu' toj nink'ul Toj Awilix te' tb'i ja'lo, atzuntzu' kyeja' kyq'o'na. A kyej q'onteu' toj xaqaju' B'alan Qonik'an.

· B'ajkyej nuk'u'te', atzunte' nejxi'x kyejaju' Q'ad'ay'i'x tib'ajjun wutz xekxyeq a, Q'ad'ay'i'x te' tb'iju' witz'ja'lo. Aju' tja atzu' kub'aten, atzuntz kyeja' Ktyux'aju' Q'ad'ay'i'x tb'i.

· Ex ikx kyej Kyitxwi' tuk'ilju' Tyux', atzun tkab' Tyux'ul xi' kyewa'n. Mya' toj nink'ul kyejate' Q'ad'i'x, qu'n toj spik'un kyejate' Q'ad'i'x.

· Jajixizuntel ulju', B'alan Tze'tze', pon atzu' toj nink'ul jaju' xi'ewana' Chojil tu'nju' B'alan Tze'tze', kyejtenxtzun tb'iju' k'ul twi' Chojb'en. Kub'tzun ktzalajsa'n tunju' tewb'il toj xaq,aju' tewb'ilju' Chojil. Nim txqan kan, ex ikx nin txqan b'alan, wotz, q'antin ate'toq toj nink'ul ja eb'ajtena'. Jaju' xi' kyewina', ju' neje nel.

· Junxtzun najb'il b'aj kyeja' ju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Juntzun kub'a' kayona'tu'n qsqix atzu' twi' witz Q'ad'ay'i'x tb'i.

· Naqtzun ch'in kxol kyajten aye'ju' kab'e' Tyux'ayeju' kye tamub' exikju' kye ilokab'. Tnej xjal Tam, iktzun tb'ijaju' kyejatena' ktyux' tamub', atzuntzu e'sqixina'. Tnej xjal Ukink'at atzun tb'iju' jaju' b'ajsqixina' ilokab'.

· Atzuntzu' kyeja' Ktyux' ju' ilokab'. Naqaku' tk'etziu' nink'ul. O'kxtzuntz atzu' ate'toq kyaqil: ayeju' ajrab'inal, kyaqkych'el, tz'unun a', tkyaliju' k'ok'e' tnej xjal, ex nimaq tnej xjal. Juntzun eb'ajkub'ten ayolte tu'n qsqix, junx eb'aj ayo'n tjawitzju' ninche'w'aju' Xjaw q'ij tb'i,aju' "injawi'l nej twitz q'ij, aj qsqix".

· Naqtzun o'kx, junx najb'il b'ajkyeja' tena' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Mixit kywat, mixtoqt'i' ojab'ikye, inxix toq kub' koq'je'n. toj kyanmi, toj ky'u'j aj qsqix,aju' tul yal o'kxtzu' atzu' intod b'aj kychixaw, ul txqan kyb'is, ex intod che' r'injine tu'nju' k'ixk'oj.

· Noq o'qekxkye matxitoq chepon. _iMixit'xtoq xqotzaje' iA'y! inaqwit qilju' tjawitz q'ij! ?Titi' qse'? junqoxnaga' twi'ju' jun tnej witzj, noq o'kx maqox lq'e'jun te jutl _chechij inche' yolim kxolx, tuk'il b'is, tuk'i'l yajje'n, ikx oq'e'n.

· 111 Intoq che' yolin, mixiun qete' kyk'u'j tu'nju' sqixe'n, q'uqligetzunkye' kab'e' ktyux' toj xaq, toj nink'ul. Noq kyxol tztob', ex o'kx kxol q'ux teqeya', k'ixwit twi' tz'len b'ajkyeja' _chechiu'.

· 112 Tnejelxi' x aju' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x, nimxi' xte' kajwalil, ex nimte' kypumal, exju' kb'a'nq'ob' kyib'aj tkyaqilju' txqantl Tyux' kyeju' tnej xjal, nimte' tb'a'nq'ob', ex nimte' tb'e, ikx tu'n t-xi' k'ulul toj che'w, m'axtzun xob'ob'onqekye' tnej xjal Tnom.

· 113 Q'uqloktzun te' kyk'u'j kyumelju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Mixite' tk'ayil toj kyanmi kyju' Kytyux' aju' tzaj kyid'i'n, iqintoq kyuu'n tej kyul atzu', Tulan Xaq, atzu' Tjawitz Q'ij.

· 114 Axtzuntz eb'ajtena' atzu' toj nink'ul, toju' najb'il tu'n qsqix qu'n, "Twi' chojb'en, Toj Awilix, ex Twi' q'aq'ayix" tb'i ja'lo.

· 115 Tu'ntzaju' jaw itz'ji, qsqixin, kyeju' qchman, ex kyeju' qman. Lutzun lu, kxelqmane' teju' qsqix, ex tej tjawil yajlu' q'ij, xjaw, e'che'w.

TOXLAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL AJU'TITZ'JLEN Q'ij

· 116 Lutzun, lu maqosqix, aju' tjatz anq'inq'ij ikx, xjaw, e'che'w.

· 117 Nimitzun e'tzalajkye', B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw tej t-xi' kka'yiniu' Xjaw q'ij qu'n a te etzneju', inxix qoptz'aj te' twitz tej tetz, twitz q'ij.

· 118 Yajxitzuntl, exi' pjulte' pon tuk'il k'ok'sb'il, tzajni kyin atzu', jaju' Njawila' q'ij, aju' toyaj kyanmi, xi'tzun kq'o'nju' oxe' toyaj kyanmi.

· 119 Toj kya'j K'ok'sb'il tb'iju' k'ok'sb'il aju' q'intoq tu'nju' B'alan Tze'tze', Xjan K'ok'sb'il tb'i k'ok'sb'il q'intoq tu'n B'alan Qonik'an. Tyux' K'ok'sb'il chizun q'intoq tu'n Kyitxwi'. Kyoxil attog kyk'ok'sb'il. Atzunte' lu okx kq'o'n toj q'aq', qumtzun ejaw b'ixal tume'l tjawitz q'ij.

· 120 Naqmi ejaw oq'a' tej kjaw b'ixan, tej tkub' kytz'eysa'n kypun b'ech, xjan k'ok'sb'il. Yajxitzun b'aj oq' qu'n mixti' xte' nxi' kyka'yi'n, mixti' q'inchal tu'n tjawilte' q'ij.

· 121 B'exix jawilte' q'ij, ojexi'x eb'aj tzalaj k'ok'e' txkup/jil, nimaq txkup, kykyaqilx b'ja we' toj nin a', toj xaq, b'ajkyej ten twi'yile witz. Juntzun b'ajxa' ka'yinakye', atzu' tjawitz q'ij.

· 122 B'ajtzun tzanintzu b'alun, b'alan. Tnejelxi'x oq'ju' pich' K'eletzu tb'i. axi'x b'aj tzalaj tkyaqilju' txkup, xi'tlik'i'n toj kxik'ju' t'iw, Joj saq'utz. Ayeju' k'ok'e' txkup, nimaq txkup.

· 123 Mejliqetogtzunkye' kyxol, exqejju' e xjal inxi'xtoq che'tzalaju' kxol, aye'ju' nejenel TAMUB', ILOKAB' ex ikxqejju' aj Rab'inal, aj Tyadkych'el, exqejju' tz'chin a' exqejju' chuj a', ayeju' xod'l a', kab'e' a', ayeju' b'aten a', ikygexu' yaki nimaqkawil, ex kyaqilju' tnej xjal teqe' ja'lo, mlay b'en kyajletju' xjal. Junx ultlik'aju' spik'un kyib'aj kyaqilju' tnej tnam.

· 124 O'kx tkub' tzajite' twitz tx'otx' tu'n q'ij. Ikxixte' ka'yiniu', se'n jun xjal tej tul tye'k'u'n tib' inxi'x loqlonte' twitz, tu'ntzun kub' tzajite' twitz tx'otx'. Ak'te' tyaqil na'mxtog tjawil q'ij

· 333 Ikx loqte' twitz tx'otx', namxtoq tetz q'ij. O'kx txi' twitz ex jawl nakuxitej jun xjal.

· 333 Minxtun ti'x nik'xte' tkqal, noq o'kxte' tulku' mujqa tej tjawilku'. O'ktzunte' tspik'umal kyejten. "Mya'xixtunte' q'iju' nqlo'n ja'lo" chechiju' el toj kyanq'ib'il.

· 333 Jum kyku' a'b'jix ju' Chojil, Awiliix Q'aq'iyi'x kyuk'iju' tyuxqe' b'alun, b'alan, aju' kan wotz, q'antin, tajaw aq'ib'il b'ajok lak'e ti'j tze tej tjawil q'ij, xjaw, exqe'che'w. ikxkye b'jaw b'ent te a'b'j kykyaqilix.

· 333 Noqwit min, mikxa'witlo qten ja'lo, kyu'nju' xal txkup: aju' koj, b'alan, wotzkan, qantin, Tajaw aq'b'il. Mikxa'witlo qkawin mo qnimante q'ij noqwit min ekub' ab'ji tnejel txkup tu'n q'ij.

· 333 Atzunj tjawi'l, nimte' tzalajb'il tzaj toj kyanmi B'alan Tzetze', B'alan qxopin. Kyitxwi'. B'alan Xjaw. Oje'xi'x e'tzalaij tej kysqix. Mya' nimte' xjal ate'toq. Noq jte'xte' teqetog atzu' twi' Q'aq'ayi'x.

· 333 Atzuntz sqixina', atzuntz b'aj kpatina' b'ech, exi' q'olb'en Tjawitz q'ij, jaju' etzajna' atzuntzu' tate' tnejil'n witz, e'xqejju' kyb'ya' jaju' etzajna' B'alan Tze'tze', B'alan Qxopin, Kyitxwi', B'alan Xjaw ayeletzun kyb'iju'.

· 333 Atzuntzu' na'tz, b'aj chmeta' tib'aj witz, atzunte' kyanamju' ok, atzu' natz teqeya' tej tjawil q'ij, xjaw, exqe'che'w, sqixtuntz, spik'e' twitz tx'otx', ex tkyaqiju' attoq twitz.

· 333 Atzuntzu', tzyeta' tb'itizina' Qilb'il tb'iju' kyb'itz, o'kxte' tb'is kyanmi ex tb'is kyk'u'j atzunte' tyol kyb'itzu'.

· 333 Mlayxwitoq'! imaqo tzpet Tulan! Makub' qpa'nqib', mache' kyeju' qtzik, exqe'ju' qitz'in jatzunlo xkyila' q'ij? jatzunlo teqe' tej xqosqix? chechiju' kye k'xol, ex kyeju' kyajpkab' yaki xjal. Ikx Chojil tbiju' Tyux' ayeju' yaki xjal. Yolkwat, kytzalkwat kb'iju' xe' b'aj kyejten atzu' Tulan Xaq.

· 333 Aye'toqna' quk'iju' tej kyetz, aye'nakye' qmju' tej kyul chechiju' kyxolilex. Atzuntz tzaja' knana'ju' kytziky, exqeju' kyitz'in, exqe' yaki xjal aye'ju' ejaw sqixin atzu' Mejico atzunte' tb'i ja'lo.

· 333 Attoq jitelu' xjal aye'ju' b'aj kyejten atzu' Tjawitz q'ij. Aye'ju' nimaqkawil. Oliman ju' kb'i xe' b'aj kyej atzu' chechiju'. Nimtoqte' b'is toj kyanmi atzu' twi' Q'aq'ayi'x.

· 333 Ex ikxtoq nqna'n tamub'ju', ilokab' ex ikx teqetog atzu' toj nink'ul aye'ju' Tnej Tam kyb'ija ejawa sqixa' kyk'xol, exqeju' ajpkab' kyeju' tamub' kyuk'iju' Ktyux'. Noq ok Chojil ex axte' noq junxju' tb'iju' Tyux' kyeju' ox'e' tnej xjal ktxe'wnaq.

· 333 O'kxtzunte' tb'i Ktyux' aye' ajrab'inal ch'i'n tx'exb'etate' tb'i. Jun chojil xiq'ma'n tetb'i ju' Ktyux' ajrab'inal.

· 333 Noq o'ktoq kyaib'il tu'n kyel junxju' kyvol kyuk'iju' ktxe'wnaq. Atzuntlu' kyuk'i'l kyaqkych'el, junxi' chi'nju' ktyol qu'n junxi'titoqte' tb'iju' ktyux' tej kyul atzu'. Tulan Xaq, kxol tja sozt' Chimalka'n tb'iju' Ktyux'. Qumitzun myatite' kyojiju' ja'lo, iktzu'n kyb'i kyanam xi'sela' sen ti tb'i Ktyux'.

· 333 "Toj sozt'il, ex toj b'ixb'en" chechij kye. Ikxite' Ktyux'.

· ::|||
Mlalun qox kye'k'u'ne' kywitz xial qa ngo tx'ujine' qu'n
axi'x nimte' kyb'aj. Ex ikx mlalun qo' elkyik'une'.

„Ja'tzun tajū' Chojil?” ajtzaj qanu'n kyeye', atzun
kye'k'unxiye' ttz'umal msat kye. Malintzun txi'
kyek'u'nkye' junjuntl ti'xti' kye, qu'n nimaq ti'xti' okb'entel
kyune', okche' b'el kyū'ne junjuntl tnebj xjal, ktzajel
kynijuye' kyck'el exju' ta'l qwitzē', alk yetzunte' matzul
tzvillneve' kvatl'kve'k'okvela' chiiu' Chojil, awilix exju'

· :||| twitz q'ate' kyk'oj nok kk'o'n aj kpon nenb'aj, ex ajkpon
yo'x'il.

· :||| lktzun tzyeta' kiyonitz mo kchik'tzeyinjit ju' tal pich', exqe'
tal msat kyu'ng'e' k'xol, exqej'u' ajpkab'. Ajzun tkub' kyu'n
O'ad'avix'.

· 三三三
Iktzun tzyeta' kiyonitz mo kchik'tzeyinitz ju' tal pich', exqe
tal msat kyu'nde' k'xol, exqej'u' ajpkab'. Ajtun tkub' kyu'n
inche'x q'olteju' k'tch'el t'tzi ab'j Chojil, awilix, Q'aq'ayi'x.
Matxitoqtzun txi' k'wa'nju' chik' tu'nju' Tyux', jumtzun
nche'yoliniu' ab'j ajkponju' k'xol exju' ajpkab'.

junjun, tzmastot iniapuna 'twi' witz kyū n. masta
nche' ten tkja se'n q'ijtl, noq toj k'ul nche' b'eta.

· :ll :lll
 Iktzunte' noq tu'n us mo txak' kwa, exqe' tal secha'l,
 exqe' tál onon, mya'xix b'a'nte kywa exju' kyk'wa ex
 myaxix q'inchalte tb'eyil kia, ex ming'inchal ja eb'ajkyeja
 kyxujil.

Escaneado con CamScanner

T-OLAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL CHIKY' TE CHOJB'IL

· Iktzunju' nimte' tnej tnam, tevele junjun chmo'n kyten, ex b'aj kyb'uyi'n kyib', tevele junjun tnej xjal intog kychmo'n kyib' tojile b'e, atiyellette' kyb'e b'inch'a'n ex q'inch'a'ixi'x b'a'nxi'x.

· Atogtzun nb'ajiju', a te' B'alan Tze'tze', B'alan Oxopin, Kytxwi', B'alan Xjau miltzun jun b'inx'xte' titi' nb'ajkye mo nkb'inch'a'n. Ajtzun t-xi' kyka'yi'n qa xitoq kyik'ju' tnej tnam toj b'e intog che' jawb'ent te txkup nakuj kolelon, intzun che' o'q twi'yile witz, nakuj tojtwi' xo'j, ex ikx nakuj wech, ex ikx nakuj tojtwi' koj, ex se'nte b'alan.

· Atzunj kyka'yinte tnej xjalaju' kyb'etb'en: _nakuj toj twi'xo'jte' tb'inx, ex ikx n'oq'te wech, exte koj, te b'alan _chechiju' tnej xjal. Mya' xjalqekye' chechiloqe noq tu'n qkub' kysb'u'n.

· Atiote' tku'x toj kyanmi, mya'noq tu'n kxob'sankye' na'j, atioke kyajb'il tu'nju' xch'in jun b'alun, moaju' tq'oq'oel toj twi' b'alan, ajtzun txi' kyka'yi'n qa noq jun mo kab'e xjal inche' b'et oktzunlo che' tzajiltz xitulqe.

· Ati junjun q'ij, aj kyon qja, tk'etju' kxu'jil. Noq tal txak'te' q'in kyun te kchi', tal sechal, ex noq tal kab' ntzaj ky'i'q'i'n teju' kxu'jil. Tkyaqil q'ij.

· Tzuntog chepon twitzju' Chojil, Awilix, Q'aq'ayix. chechiju' toj kyanmi: Lujju' Chojil, Awilix, Q'aq'ayix noq o'kx tch'el msat, tz'chin kxel te. Noqtzun kokex qxyu'm qakyn, ex tch'ek mo txkunab'q'ob'. Qganixtzun qipumal te, ex qk'uwal teju' Chojil, Awilix, Q'aq'ayix. zTiti'tzun

kyma' ti'ju' kkamik tnej xjal qu'n junjunal k'wel qb'yo'n? chechiju' kyxolx ljontog kxi', twitz Chojil, Awilix, Q'aq'ayix.

· Tzuntog intoqtzun nex kxopp'inkye' kyakyn ex tch'ekymo txkunab' kyq'ob' twitz Tyux netz kyozt'inju' kyck'el, Tzuntog intoqtzun tkux kyq'o'n tojun tal k'ox tzi ab'j, mya'tzun ab'ixi'xte, naq q'a nche' jawb'entakye' aj qpon kwitz.

· Tzuntog intoqtzun chetzalajkye' ajkyponju' ky'xol exju' ajpkab' tuk'il chik' intog xi'kyiq'in jun techal kye. _jche' lpexe' ky'i'j, atzunte' kklolkwejuye'! Atzu' ex tzajye' Tulan Xaqaju' xqotzaja kyine' tzala _xiq'ma'n kye tej-xi'q'onju' tz'u'n Pasilasib' tb'i, intog b'aj txa'j toj chik' qojit tch'k'el tb'iju' chojb'il twitz Chojil tuk'i'i' Awilix, Q'aq'ayix.

TQAO LAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL XMOXB'IL KYU'N QPOJ, TXIN

· Iktzun tzyeta', kyelq'anitz xjal, tnej'n xjal kyunju' B'alanTze'tze', B'alan Oxopin, Kytxwi', B'alan Xjau.

· Bex'ex b'ajkub' b'yo'n tnej tnam, toj junjunal mo kakab'in aj kyel jyet mya'xix spik'un ajkyawq'i'n, jumboqtzun nche'x pu'xb'aj kwitzju' Chojil, Awilix, Q'aq'ayix

· Be'xix nkub' kygo'n chiky' toj b'e txuntog kyej q'o'n kywi', ex kyej kyewi'n toj b'e. kymatzu'n tnej tnam: _A te' B'alan xb'aj wankye _noqtog nel kyma'n tu'n kyqanb'en maj tqanb'enk b'alan. Minajun kyek'un kyib'.

· Nimxite' tnej tnam matxi'tog chex elq'a'n, yajixizuntl kane toj kwitz tnej tnam, _zaye'tzunlo Chojil, Awilix, Q'aq'ayix nche' ul qxol? Oqe'kxnake' inxi'q'ob'aj kwaju' kyunju'

k'xol, ex Ajpkab', ¿Jatzun najliqe'? iQolpex tij kyqanb'en
_chechiju' tnej tnam.

- ||| Tnejelxi'x, b'ajximinjü' tnej tnam: se'n tu'n tkub' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x _kymatzun kykyaqilju' k'xol exqe' ajpkab' k'xal kja'lu: kyb'uyim kyib'e ex ktxkomqeye' kylyaqilx, kye xjal kja'lu: kyb'uyim kyib'e ex ktxkomqeye' kylyaqilx, mixa'ljun mo kab'e tnej tu'n tkyejten ky'i'xi'. Tkyaqilxtzun b'aj kb'uyi'n kyib' kxolilex, ex b'aj kyt'xko'n kyib' tej tb'aj kyxjelinju' nab'l.

- ||| Naq muje' jupli, noq q'eqab'te', ex noq xmu'ste' nkub' kwitzu' tnej tnam.

- ||| Noq o'kx nkub' sikite' kyanmi tu'n joyb'enkye, ajkxilpe tij jun b'e qu'n nimnate' kxmialiju' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x. mya' najchaqte' jakub'a kyb'incham, atzu' twi' witz nb'ajate', kyt'xuku' tnej tnaminche' kub'b'yo'n.

- ||| O'kx kjaw b'ent tu'n kkub'nai xjal kyu'n, aye'ju' yo'xil aj tjaw ky'i'n jun xjal toj b'e. nb'ajkub' kpuxi'n kwitzju' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x. noqtzun o'kx kyk'wal klet kyu'n atzu' twi' witz.

- ||| Ayeju' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x, nakuj oxe' q'a nche' jawab'entiya aj kyb'et. Noq o'kx tu'n xewb'aj inche' jawb'enta' te ab'j toju' a' ja nche' ichina' tzi a' Noq o'kxtzu' nche' jawab'en. Oktzun kyb'itzu' Ja n-ichina' Chojil iktzu'n tb'i a'ju' kyejten.

- ||| Nim maj ilonkye' kyu'nju' tnej tnam, jum nche' kub'nai qama che' iwle kyu'nju' tnej tnam. Atzuntz ela' tpakb'al ja tege' B'alan Tze'tze', B'alan Oxopin, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Ikytzu'n b'aja muje' kynab'iju' tnej xjal tu'n kyku kyb'yo'n.

- ||| Tnejelxi'x, b'ajximinjü' tnej tnam: se'n tu'n tkub' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x _kymatzun kykyaqilju' k'xol exqe' ajpkab' k'xal kja'lu: kyb'uyim kyib'e ex ktxkomqeye' kylyaqilx, kye xjal kja'lu: kyb'uyim kyib'e ex ktxkomqeye' kylyaqilx, mixa'ljun mo kab'e tnej tu'n tkyejten ky'i'xi'. Tkyaqilxtzun b'aj kb'uyi'n kyib' kxolilex, ex b'aj kyt'xko'n kyib' tej tb'aj kyxjelinju' nab'l.

- ||| Kymatzuntz tej kyb'aj xjelin kyxolilex: _¿Tit' gse' ky'i'j tu'n kykub' ktxewnaq qu'n? qu'n tegek ma kul kyeju' qmyal, exqejü' qk'wal, sjumjixte' tse'n nche' kub'a' naja' xjal kyu'n. _Qama qonaj tu'nju' minab'en ajkykub'nai, ikxitzun, qatzun nimte' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x.

- ||| Atzunlo Chojil Q'ayux, iQtzyum! mlay qokub'te' kyu'n. ¿Mya'tzun txqan qb'aj toj kwitz? Aye'tzunkye', ajkawek noqch'inte kyb'aj _chechiju' kma tej kypun.

- ||| At junjun jaw tma'n kxolju' tnej tnam: _¿Alkyekye' oje lonkye tzi a' qa nche' ichin tkyaqil q'ij? Qa aye'ju' Chojil, Awilix, Q'aq'i'x cheb'el kye' qu'n atzu', iktzun cheb'a cheb'el kye' qu'n, ayeju' k'xol, exju' ajpkab' _chechiju' b'aj kma'n. _¿Se'ntzun cheb'ela' qu'n?

- ||| Chechiju' kma: mixnajunte, cheb'a kxel qijo'n tumel tse'n qo kanb'ala' ky'i'j, ana'che ka'yin nakuj q'age aj kyul tzi a', qiyom kab'e' t'xin tb'anilixi'x cheka'yin cheqchq'oxtzuntz. Tu'n kyok laqj ky'i'j.

- ||| B'anatzun, noqche' qiyox t'xin b'a'nxi'x _chechiju' tej kxi' jyolte kxolju' kmyal ayeju' t'xin tb'anilixi'x. yajixitzuntel b'aj kyxnaq'tza'n mo b'aj kchik'b'a'n kye t'xin b'a'nxi'x.

- ||| Kukxiye' nmyal, kxi'ye' txjote kyt'xowe' tzi a', qatzun makyl oxe' q'a kykotimil ky'i'je' kywitz, qatzun

mache'okyaq ky'i'je' ku chichikuye. — "Qojaxe' qachechij kyeve'" b'a'n' chechikuye' kye.

— || Aitzun ttzaj kqani'n kyeve', "JaXe tzajaye"? Alk'ye kmane'? qachechij, "O'tmyal Tajawil" qoye' chichikuye kye. Aitzun kyiq'itzi jun techlal, ajtzaj q'o'n kyeve', qatzun kyajb'il jun kma'tz ti'j kutziye', ku chichikuye kye, qatzun min xkyaje cheb'el qb'yone'. Tzmaxi' qoktzalaje, ajtut techlal kyune' tzala. Aitzunlo techlajiu' qeye' gama chejax kyib'aje'.

— || Chechij' Tajawil tej tb'aj kyechik'b'an kye'ju' qpoj. Kab'e' toqtzun kb'aj, ittoq tzun kyib'iju' kjala: Noy chechij tej' jun qpoj, atzun Txin chechij tej' jun. Kab'e' toqtzun kb'aj aj' Noy, exju' Txin ittoqtzun kb'iju'. Exi' chq'o'ntzun ttzi a' jayuts' tictib'il Chojil, Awilix Qa'q'i'x. itzun b'aj kyuma'n tnej tnam.

— || Yaj' tzunt' eb' ajtun, oqel kyel. Axix' majx tb'anilqekye' kyka'yn tej kor' atzu' je nche' ichina' Chojil, Awilix, Qaq'ix tu'n kor' ka'yi'n nche' tx'jon. Tetzun'kxi' ejaw tzajiu' Tajawil qu'n matitog che'x kychnq'o'n kab'e' kymyal.

— || Et' aj portzuntz, ttzi e', aq'wituntz tx'jol, ex b'ajel ky'in kor' kyka'b'il. K'o'itogtoq tke'tz kytx'ajb'il tej kponju' Chojil. eb' aj portzuntz atzu' ttzi a', b'ajsak'poj ch'inte' tej t-xi' kyka'yiniu' kab'e' qpoj tzuntog nche' tx'jon, noqtzun aj' aye'ju' kab'e' qpoj m'ajx b'aj xkyegax ex eb' aj kub' ch'ixwi tej kyponi' Chojil. Notzun aj', mint' okaq'as Chojil, ky'ju' kab'e' q'poj.

— || Xi' qantizuntz kye, _Ja Xe tzajaye'? xiq'ma'n kyeju' kab'e' q'poj, xi' qant' kye: _Titzu'n kyajb'ilie' tu'nju' nchi' uke' tzaju ttziju' qe'ye? _

— || Xiq'ma'n kye, ma'na' qotzaj chq'o'ne' kyu'nju' Tajawil qumtun xqotzajye'. "kukxi'ye' ka'yilte kywitz Chojil, cheyolinge'ye' kyuk'i'l", chechij' Tajawil qeye'. "Qumtun, kyid'itzi jun techlal gama kyile' kywitz" saj q'ma'n qeye' _chechij' kab'e' qpoj tej t-xi' kyma'n kysanjel.

— || Noqtzun aj', atogte' kyajb'il tnej xjal tu'ntog kykub'jwo'n qpoj kyu'n knawalju' Chojil. Kmatzu'n, Chojil, Awilix, Qaq'i'x.

— || Xi' kyma'ntzun jumal te noy extxin. B'a'n, kyid'ixi jun techlal tu'nju' xqo yolin. Kyronkuye' nej, oktzun kxel kye'k'une' kyeju' Tajawil _xiq'ma'n kye. O'kxtzun kyolintzuntz kyuk'ilju' k'xol, exju' ajpkab'.

— || Xiq'ma'ntzuntz kyeju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Kyuk'tzan kuya' twitz oxe txowj, kb'inchankuye' kyilb'ilale', tu'n tpon kyk'etzu' tnej tnam, tu'n t-xi' kyid'ini' kab'e' q'poj aye'ju' nche' tx'jon. Kyq'onxe' kye _xiq'ma'n kyeju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi'.

— || Kyi'tzuntz uk'tzalte kyoxil. Tnejel kub' tb'inchanj' B'alan Tzetze', tilb'ilal b'alan kub' kyb'inha'n twitzju' txowj, yajxi'tzuntl, aj' B'alan qonik'an, tiib'ilal jun t'iw kub' tb'inha'n twitzju' txowj. Te b'ajsb'il kub' kyit'ib'an Kyitxwi', tilb'ilal secha'it ex t-aq onon kub' tb'inha'n twitzju' txowj.

— || B'ajb'entituntz kyu'n koxil, oxe' xb'alun b'aj kyuk'tza'n. Exitzuntz, q'olte kytxow' qpoj aj' Noy, exju' Txin kyb'i. Kmatzunju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, kyitxwi' ktwitzju' _lutzun techlal gama che' yoline', kukxiye' ktwitzju'.

Tajawil. "Axi's evolinkye' Chojil, qeye'" chichikuye', "lunaju' techlal saikyq'o'n qeye'" chichikuye' kye. Tz'oktzun kyq'o'n xb'alun mo txowj kxel kyq'o'ne' kye.

Xiq'ma'n kyeju' qpoj tej tb'aj tx'olb'a'n kye. Ajtztzunkyi', ex tzaj kyiq'ijnu' tilb'ilal uk'tza'nk tiju' txowj. Tetzunj kypon, majx ejaw tzalaju' Tajawil tej t-xi' kyka'yinte tilb'ilal toju' kytxo'w inxtunin. Aju twi' kqanju' qpoj.

Makyle' twitzju' Chojil? _xi'qani'n kye. _qilnatzune' _chechiju', Noy tuk'ilju' Txin. _b'angatzun _Titi'tzun techlal saikyine' tzalu? _Axtzunlo kyeeye'? _chechiju' Tajawil, atzunlo techlal kyil chichilo Tajawil. Eb'ajkub' ksilik'i'n qpo, xb'alun kyuk'ilju' tilb'ilal uk'tza'n kwitz,aju' jun b'alan at twitz, atzu'n jutlaju' t'iw, atzunju' juntei sical ex x'tikt'u'i b'aj uk'tzan kywitju' txowj, inxix tilk'aju' kywitz.

Majxtzun e'ok laqi ti'j, ex ok kytxo'wsa'n. Mixtzunti'te' tib'ilal b'alan tb'incha' tiju' Tajawil tej tok toksa'n xb'alun.

Atzun tkab' Tajawil ok toksa'nju' tilb'ilal t'iw twitzu' xb'alun, b'a'n tna'te' Tajawil toj, tzuntoq sutan kywitz. Majx eltkoti'nju' toji'j kywitz kyaqilix.

Atzun tej tok tq'o'n Tajawil toxi'n tilb'ilal twitz xb'alun. Aye'tzunju' xt'ikt'u'l, ex sical ate'toq toju' xb'alun ok tq'o'n ti'j. jum oktx'a'n ky'u'n xt'ikt'u'l ex ky'u'nju' sical. Mixti'x kub' tipa'n, ex mixti'x ik'x tu'naju' kychib'en txkup, jaw xch'intzun Tajawil tz, ky'u'nju' tilb'ilal txkup atetog toju' xb'alun ok tq'o'n,aju' tilb'ilal Kyitxwi'. Toxi' tox'i'n tilb'ilal.

Ekub'a. Oumtzun eb'aj wuli'nju' qpoj ky'u'nju' Tajawil aye' Noy exju' Txin atogtzun kb'iju': _xi' Titi'tzun tqalju' xb'alun

saikyine' tzala? _Jatzun saja kyiniye'? Ajlab' _xiq'ma'n saikyine' q'poj tej kb'aj wuli'n. Eb'akub'tzun tkyaqil tnej tnam tu'nju' Chojil.

Atog kytb'is kyk'u'j tnej chojil tu'n kyok laqi kyiju' qpoj, ex tu'nwito kpayin kytotz'in motun Tajawil kyiju' Noy exju' Txin. Ojexixwito b'aj kjo'o'n. Mixtzunti' ekub' ky'u'n, qu'n mya'na' xjalqe'kye' Balan Tzetze', B'alan Qoxopin, Kyitxwi'.

TWUQLAJIN TOJ TKAB'K'ALIN YOL KB'INCHA KYIB' TU'N KYQ'OJIN

B'ajtzun kxima'n tzuntz, tkyaqilju' tnej tnam. _tz'entzun qokanb'ala'? Nimnate' ktzajlen, kxlien _kma tej tnuje kxim. Noq o'kx qo' okyel tzaqpoj ky'i'j, okche' b'el qb'yo'n. kb'ajel qb'incha'n ch'intlu' qsmaj, kolb'ilqe.

Mya'tzun txqan qb'aj? Tu'n lalun kyej jun mo kab'e' tzelxi'qi'j _kma tej kyiq'inte kyib'ju' kynab'l. Noq b'aj kyb'incha'n ch'intl kyib'ju' tnej tnam. Nimtoqte' k'uxpil tej tb'aj kb'uyi'n kyib'ju' tnej tnam.

Akxtogtzun ate'qekye' B'alan Tze'tze'. B'alan Qonikya'n, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Atetog twi'wizt Q'ag'ayix atzun tb'i witz jaju' ta'qeya'. Kykoltzun, ti'ju' kyk'wal atzu' twi'wizt. Mya nimate' txqan xjal, mya' tnam xjal se'nkye' tnej xjal. Noqch'inte' twi' witz matxitog b'aj noj ky'u'n.

Noq o'kx b'aj yoli'n tej kyej b'ent ti'j kkanik ky'u'nju' tnej tnam tej kb'aj kb'uyi'n kyib' kkyaqilix.

B'ajtzun kchmo'n kyib' ex b'aj ktkko'n kyib' kxoilex. Itzun b'aja' chimb'ilju' kxol kyaqilix tnej tnam, tkyaqilix q'imile kyub'l smaj, ex kolb'il tkyaqilix. Mayxtog b'ent kyajiette'

b'inchb'ente tb'anil kyka'yink kykyaqilix Tajawil, xq'uqil japunte' kyol kyu'n kykyaqilix. Ax'ix q'ojilixix b'ajokate'.

Atzunte' Chojil, k'okelte' Atyuü, okqo' k'ululte' te aj ttzyet qu'n _ chechij kxolilex.

Tb'itzunte'Chojil, ex b'in kyu'n B'alan Tze'tze', B'alan Qxopin, Kyitxwi'. Kyb'i tej b'ajkyej b'ent ti'j qu'n mixtoqti'te' kwatl, ex mixti' kyojb'il. B'ajtzun kb'uyi'n kyaqilju' ub'l te q'oj.

Eb'ajawe' tzuntz tkyaqil xjal te q'oj, qonik'an chechiwilo kyk'u'j tu'n kyb'inchante tej kxi', noqtzunaju' min epon kanun, noq toj b'e kyeja' wtan tkyaqilju' q'ojil. Atzuntzu' eb'ajkub'a' kyu'nju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi'. Noqtzu,aju', junx b'ajkyeja' tojb'e'. Mixti'xte' kyna', mäjx b'ajik' wtan kykyaqilix.

Tzetzun txb'oginjiz kxiwitz ikxju' kxmatzi. Yajix'tzuntl b'ajel pod'inju', kyu ti'j kqul, exqejü' kxtok. Iktzun b'ajxa' kyinaju' jni'ju' u'wj. B'inchaitzu'n lu tu'n tel kch'ixaw, ex tu'n kye'unte ktxe'wnaq kyipumal.

Atzunj tzaj kna'n kyib', jum exi' mokolte toj kywi' exu' tqul xtok, mixtoqti'tte' u'wj ti'j kqul exaju' toj kwi'.

Alkyetzun sel alq'ange? ¿Ex alkye sel tzuqinte? ¿ja xetza'ja' xex alq'anteju' qu? _chechij, kma, tkyaqilju' q'ojil. _¿Aye'tzunlo Ajlab' elq'al xjal?

Mlaytzun qoxob' kye, okqo' okyel tzaqpoj tiju' kytanam, iktzu'n qila'kwitzilu' qu. qjb'incham kyel _chechiju' tnej xjal kyaqilix, ex njapunjü' kyol kyu'n.

Noqtoqtzun nche' ka'yin kyeju' nakuj mixti' tzik'a'te' kyk'u'j ayeju' K'xol, exju' ajpkab' noqtzun ate'toq twi'wiltz. Noqtzun nimaq ximte' in kub' kyu'nju' B'alan Tze'tze', B'alan Qxopin, Kyitxwi' B'alan Xjaw.

Kub'tzun kyxima'nju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Kub'kb'incha'n jun tapi ttzyile tnam, noq tz'len ex tx'ix, b'aj ktxoli'n tijile nin tnam. Yajixitzuntel b'ajkub' kyb'incha'n a'li's, mäjx xjalqekye' che'ka'yin. Yajixitzuntel b'ajkub' kytxoli'n atzu' tib'aj tapi. Notzun q'i'n kykolb'il, ex iq'i'n tal ksmaj. B'aj kwigo'n*, nkub' kyq'o'n toj kwi'. U'wj ti'j kqul, noqtzun a'li's dekye', noq tze k'xo'n. ajb'enju' kyu'nju' tnej xjalaju' eb'ajel ky'i'n toj b'e. Tu'nextzun b'aj kwigo'nju' a'li's. B'ajtzun ktxoli'n tapi ti'jile tnam.

Yajixitzutel exi' qanil kynab'l teju' Chojil: _¿Qatzun mago' kyime'? ¿Extzun qa mago kub'e'? Xitzun kyma'n tajb'il kyanmi twitziju' Chojil. -l'alun che' b'isune'! Atinqinwe'. Atzun k'ajb'elu' kyune' kyij. Mlalun che' xob'e'-xiq'ma'n kyeju' B'alan Tze'tze', B'alan Qxopin, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Exiq'o'ntzun xt'ikt'ul, secha'l,aju' tzaj kyid'i'n, q'intoq kyu'n tej kyul. B'aj kux kq'ontzuntz toj kyaje' nimaq chkon, kyaje' kyaiten ti'jxi' tnam, b'ajkub' jpu'nju' xt'ikt'ul, secha'l toj chkon. Iktzun b'ajja qojo tnej tnam kyu'n.

Exi'tzun ka'yb'aj, xi'nenb'aj, b'aj ojizqi'nte' tnam kyu'n Ksanjelal ju' tnej tnam. -Mya' nimate'kyb'aj. Chechiju', qu'n oqekxnaju' b'aj kyilju' a'li's k'xo'n tze. Intoqx'i kyukchanju'aju' tzyu'n kyu'n,aju' ksmaj, exju' kykolb'il. Nakuj xjalqexixkye', nakuj k'uxpiliqe' b'a'nxi'x tej kxi' kyka'yi'nju' tnej xjal.

- ||| B'aj tzalajkye' tkyaqilju' tnej tnam. Qu'n mya' nimte' xikka'yi'n. Ninte' tnej tnam kyb'aj, mlayxtog b'en kyajelju' xjal q'ojel, ex b'iyolqetog, ex b'yolkyeju' B'alan Tze'tze' B'alan Qonik'an, Kyitxwi'. Aye' toqtzunkye' atetogju' twi'witz, Q'aq'ayi'x tb'i jaju' tageda'. Ja'latzun kxel qd'ma'na tze'n xi'ula qxol.

TWAXAQIN TKAB'K'ALIN YOL
KOLB'ILTEJU' KUWTAPI

- § Atzunte' B'alan Tzetze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw. Junxtog te'ye twi'witz kyuk'ilju' kxu'jil, exqe kyk'wal. Tej kyb'ajpontzuntz tyaqilju' q'ojil, aye'ju' k'uxpil. Mya'tzun naq kab'e', oxé' k'lojite' kb'aj tnej xjal. B'aj kxoli'n kyib' ti'j tnam, intog che' xch'in, q'intog ksmaj ex kolb'ilkye, ex intogche' xch'in kuw, intog che' k'ab'j, ex inche' weq'j, intog xut'inju' kyxub', xut' chitzun.
- ||| Tej kypn tjaq' tnam. Myatzun noqch'in b'ajxob'ju' k'xol exqejju' ajpkab', noqtoqtzun nche' ka'yintz ttziju' tapi, nk'unte' kyten kyuk'ilju' kxu'jil, exqejju' kyk'wal. Mixtunti' tzik'ate' kyk'u'j mixtog jun nche' b'isun.
- ||| Tzuntog japu'n kye' tnej tnam kyol, tej ljo'n kjax twitzwitz. Ch'inxtogtzun kypn ttziju' tnam, tej, kb'ajaw jgonju' ttzi chkon, kyajilu' ateqe' tijle tnam.
- ||| B'ajetztzun lipin xt'ikt'u'l, exqe' secha'l. nakujtej sib' tej kyetz lipan toj junjun chkon. Intog che' t'injne kye' q'ojil kyu'nju' txkup nok ch'onkye toj kwitz, ex ktxa'n, e'toj kytzi, ex kykux.
- ||| E'kyq'ob'. Jalo b'ajtzajalo kyunlo tkyaqilju' xht'ikt'u'l, kyuk'ilju' secha'l. Maitog nchex yal tx'a'te' kywitz, intogche' sirun toj b'yuj'i'n ju' txkup kyib'ajele xal.

- ||| Majx b'ajel tx'uj kyunju' tchib'en xt'ikt'u'l, exqe' secha'l, mixb'enta' ttzyeta'tte' kysmaj, exqejju' kykolb'il. Majx b'ajkub' jowtz'aj twitz tx'otx. Tilinje kyb'ajkub' tz'aqkye' twitz k'ul, mixtzunti' kna' tej kyok smaji'n, ex mājib'aj tx'emun tu'n k'uxb'il.
- ||| Noq tq'ob'tzete' ajb'en kyeju' B'alan Tze'tze' B'alan Qonik'yan. Aye'x juntlkye' kyxujil b'ajul miltzu'j b'iyol.
- ||| Noq jte'xte' b'aj oq kxoliu' tnej xq'ugil. Aye'ju' tzyetku' tnejelxi'x kub'kkyimsa'n kyib'. Mya'tzun ch'inte' xjal b'aj kyim, myakye b'aj kyimju' aye'ju' ximi'n tu'n kyim, notzun txqan txkupte' b'ajel tzaqi'n kyij, nakuj mya' ichante' tume'l kyun, mya' tu'n smaj, ex mya' tuk'i'l kolb'il b'aj kyima', tej kykub' kyajilju' tnej xjal. Aye'xtzun tnej xjal kye'k'u' kyib'ju' kywitzju' B'alan Tze'tze', B'alan Qxopin, Kyitxwi', B'alan Xjaw.
- ||| -iQ'aq'antz kyk'u'je' gije'! iMalun qokub' kb'yone'i- chechiju'. -b'a'natzunlo, atogkye' kyb'e tu'n kkyime'. Okche' okyile' ajb'el qeye', akx nb'et q'ij, akx ingo' sqixiq'ma'n kye. Iktzun eb'ajkub'a' tkyaqil tnej tnam kyunju' chmanb'aj exju' txub'aj ojixi'. Atzu' twi'witz Q'aq'ayi'x.
- ||| Axtzunte' tb'iju' ja'lo. Ayeztunkye' Eb'ajkub' najanju' tnejelxi'x, b'aj chmet, b'aj pudin, b'ajul kyal, exb'ajten kyk'wal twi'witz Q'aq'ayi'x. Eb'aj tzalajtzuntz, tej kykanb'an kyij kkyajilju' tnej tnom.
- ||| Atzuntz b'aj kub'a' kanb'a'n twi'witz. Iktzun b'ajkye, b'ajkub'ju' tnej tnam, tkyajilju' tnej xjal. Ikytznun, b'aj ojlante' kyanmi, b'aj kyajaintzuntz kyeju' kyk'wal tej ch'inxtog kykyim, tej ekub'tog b'yo'n.

- Oktzun kyxel qmane' kse'n eb'aj kyima' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjaw iktotqzun kb'iju'.

TEJ KYB'AJ AJU TNEJEL MANB'AJ

- Matxitotzunlo knaju' kykamik, qache' anjel, b'ajtzun kyej kyk'o'n kynab'l kyk'wal. Myatzun yab'qekye', mixiti'te' nch'yon kye, intoqche' b'isun tejkyej kma'n kyol kyeju, kyk'wal.

- Aye'izun kyk'wal ok kyq'o'n kyb'i ikja'lu: Aju' B'alan Tze'tze' kab'e' tk'wal Tikab'e' tb'iju' tnejil k'wal Tityux tb'iju' tkab' tk'wal, B'alan Tze'tze', chmanb'aj ex manb'aj kyeju' Kawekib'.

- Ex kab'e'te' B'alan Oxopin tk'wal, atzunte' kyb'i okq'o'n kja'lon: Tittgul tb'i tnejel tk'wal, ex Tipech'il tb'iju' tkab' tk'walju', B'alan Qonik'an txol kja nijaib'.

- Atzunte' Kyitxwi' noq junte' tk'wal ten,aju' Titajawil tb'i. Kyoxil ten kyk'wal, atzunte' B'alan Xjaw mixti' ten tk'wal. Axi'x aye'kye' lu K'xolqe' ex ajpkab'qe'.

- Iktzun kb'i kyk'walju' b'ajten. B'aj kq'olb'e'n kyib'. junxtzun b'ajatenakye' kykyajil, jawb'izun tu'n b'is toj kyanmi ex majx b'aj oq' toj kyanmi. Toju' kyb'itz ajju' Tu'n qik'tna'l tb'iju' kb'itz ajju' xi'kyb'izun tej kyb'aj kyej kq'olb'enju' kyk'wal.

- Aye'qeye' nky'ajul Mago'xqe', ikx mago'anjqe'. Okiel qmane' kyeje', kyb'inxe' nab'l kxel qq'o'ne' aye'ye' etzaje' najxchaq witz.

- Aye'ye' xujilb'ajl- chechiju' tekxujil, teyelejuniun b'ajkyej q'ma'n kye. -Matzanjqe' q'i'j toj qtaname', Atiyillette' Qajawile' Msat, atzu' toj kya'j.

- Naqtzun mago'anjqe', matxitzun japunb'ajte', matxitzun japun qq'ije'. Qoknatze', naqche' tz'pete', mlalun qo ik'tnale' kyune', tnejelxi'x kyayinx' toj kja'e',aju' kyk'ule' ikx, che'tenkuye' twitz. jlkwi'tju'i kukxi'ye', atzun kyka'yixe' jaxqotzajije'. -Kmatzunte' kykyol, tej kb'ajkyej k'olb'e'n.

- Kyejitzunte' nab'ab'l kyeju' B'alan Tze'tze'. -luju'jun nab'ab'l qeye' kyune' atzuntz kjelatena kyk'etze', atzun kykuwiliyu'e'. Kyka'yixtzun kyib'e', inqo' b'isune'- Chju' kma. Kyejientzunju' nab'ab'qeye'. Pto'n Q'aq'xiq'ma'n kye. Mitogjun q'incha'ite' twitz, noq o'kxte' patzb'jite' mixti'x nb'ent tjet, min q'inchalte' tzob'inte qu'n minajun ilonitz tej tkub'ptzo'n. Iktzu'n kmaju' tej kykub'naj, atzu' twi'witz Q'aq'ayix. Mixti' ekux muqu'nkye' kyu'nju' kxujil, ni kyu'n kyk'wal.

- Mya' chik'ilixixte' tej kykub', noq o'kx tej kb'aj q'olb'en. Tej tkyej q'o'nju' xjan, ex B'itz kyej q'o'nkye. Aju' nab'ab' kye manb'aj. Lwiyixitzun kub' kypati'n pon b'ech nab'ab'ite kymen.

- Iktzu'n e'jawa' b'enta' xjal kyu'nju' Tajawil ayeju' b'ajten yajixi'tl tkymlenxi' B'alan Tze'tze'. Tzyette' kyu'nju' chmanb'aj, ex kyu'nju' manb'aj kyeju' Kawekib'. Mixtzunt' ekub'naj kye' k'walb'aj aye'ju' Tikab'e' ex Tityux ikytzun kb'iju' b'ajo'k.

- Iktzun eb'aj kyima' kyaie' kb'aju', ayeju' tnejel qchman ex tnejel manb'aj, tej kykub'naj. Tej kyejtenju' k'walb'aj atzu' tib'aju' witz Q'aq'ayix. Jaju' b'aj kub'a' tena' mo najanaju' k'walb'aj atzu'.

Matxioqtzun che' b'ajkub'kye' jini'ju' kyaiwali tkyaqil tnej tnam, mixti' ch'inti te' kypumal kyej, noqtzun kukx inche' and'ina' tl kxolilex, ib'ajkb'uyi'n tkyaqilq'ij tu'n kyaq'unan ex noq tu'n kyolin.

Intzaj kna'n kman, nimte' ptzo'n toklen kye, mixti'x elkpoq'i'n, kukxente' tten kyk'etz. Ptzo'n Q'aq' tb'i kyun' aj tjav knima'n ex ajtzaj kyana'n, kyej oqxen'i'n tu'n t-xi' kka'yi'n tu'n kyman. Noqna' jun techla teju' kynawal.

Iktzun kub'naja', b'aj tz'ajaju' B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitxwi', B'alan Xjauw, aye'tzun tnejel xjajiu' eb'aj najan atzu' eb'ajtzaja' jiajixi' ninjab', atzu' Tjauwiz Q'ij. Ojtxi' b'ajulni tzala tej kyb'aj kyim, matxioq che' tijinju' K'xol, ex ajpkab' kyb'i.

TKAB'K'ALIN YOL AJU' KYOKLEN KYAJE' TOAN

Minab'in kub' kxima'n tu'n kxi' tojun kyb'e atzu' Tjauwiz Q'ij, intogche' ximankye' tib'aju' tyol mo toqxenb'il qtzan kman na'nxtoqte' kyun. Ojtxi'toq tkyimlenkye' kyman.

Kyejq'o'nju' kxujil kyeju' tnej xjal, b'ajten kji tej tten kxujil koxil. Kmatzuntz tej kxi': -Maqoxe'lge' Tjauwiz Q'ij jaju' tzejnagde' qmane' - chechuju'.

Xi'klojontzun kb'e aye' oxe' k'wal: Tikab'e' tb'i jun,aju' tk'wal B'alan Tze'tze', kxolju' kawekib'. Tipech'il tb'iju' tk'wal B'alan Qonik'an, kxol nijayib'. Titajawil tb'iju' junl,aju' tk'wal Kyitxwi', kxolju' tajawil ktxe'wnaq. Iktzun kb'iju' aye'ju' exi' atzu' jiajixi' njab'.

Noq kyolxil exi'. Atitoq kynab'l, ex atitoq kyojtzqib'l, exmya' xjalixeqkye'. B'ajkyej kq'olb'enju' kytzik, exqe' kyitzi'n, intog chetzalaj tej qxi'. -Mlay qokylimge', k'anjetzqe' q'i-j- chechij kyoxilix tej kxi'. Noq o'kx ik'x jiajin tib'aj ninjab' tu'n kypun atzu' Tjauwiz Q'ij tej kxi' nelte kajiwaili.

Atzunju' tb'iju' Tajawil ikja' lu: Nimaqkawil Tjauwiz Q'ij jaju' e'pona' eb'aj pontzuntz twitzju' Tajawil. Kyaje' Tqan atogtznun tb'i NinTajawil, naq O'ktekawil, nintoqte' tipumal. B'ajtzajtzun q'o'nju' Kyechial mo jun yek'b'il teju' kykawb'il, ex tkyaqilju' tixiti'. Xitzun kyka'yinju' kyechial Ajpop, Ajpop Yotxia. Tzajtzunq'o'n kyechial teju' kyajiwail, teju' kykawb'il kyunju' Apop, Ajpop Yotxia.

Tzaj q'o'ntzun tyaqiljo ti'xti' kye tu'n Kyaje' Tqan jiniu'ti'xti' teju' kykawb'il. Ikchaqtzun kyb'iju': xlekumal, kawb'il, b'aq xux, tum, q'eq ab'j, xq'an ab'j, txk'yeq b'alun, txk'yeq b'alan, twi'nsat, tqan msat, titq'ob', xik, talchnab', sich', k'ok'e' q'oq', ab'aj, syal, ttzmal kuwch'el, tkaqiltzju' ti'xti' lu q'i'n kyun' tej tanjtzkyi'j mo kymiltz'uj. Tzaj kyiq'i'n jiajixi' ninjab'aju' Tu'jil Tulan. "Tu'jil" chechiju' elkynu'n toj yol.

O'kxtzun kpontzuntz atzu' twi' tnamaju' Q'aq'ayix' tb'i, atzuntzu' b'aja' kb'uyina kyib' kykyaqilju' tamub', ilokab'. B'ajtene tkyaqilju' tnej xjal, ojexi'x etzalaj tej tanjtzkyi'ju' Tikab'e', Tipech'il, Titajawil.

Atzuntzu' b'ajtzeyeta' ttxa'nju' kykawb'il kyib'aju' tnej tnam. Oje etzalajtzunju', ajrab'inal, exqejju' kyajiwail, tz'chin a' noq o'kxu' techlal xikye'k'u'n kye,aju' kajiwail, nimitzunte' kchwindqal ten kwitzju' tnej tnam. Tzmaxi' t' tzqetju' tej t-xi' kye'k'u'nju' kykawb'il. Atzuntz teqetoq

tib'aju' Q'aq'ayix, atetoq kyuk'ilju' b'aju'l Tjawitz Q'ij. Tetzun kychmet axtzu' b'aja' tenakye' tej kyb'aj chmet kykyaqil. Atzuntz na'tz b'ajkyima' kxu'ilju' B'alan Xaw. B'alan Qaxopin, Kyitxwi', B'alan Xjaw.

O'kx kytzaj, b'ajkyej kyq'o'nju' twitz mo knaj'il. Chukchaq witz b'ajkyo'n tu'n kwe', nimte' witz mlayx b'ent tajlet qu'n ja eb'aj weya', ja enajana'.

Atzuntzu' b'ajoka' kb'i tej kb'aj kch'qub'a'n kyib', nimte' kyb'aju' tnejel qman mo tnejel qtxu, ojixi' iktzun b'ajkma'nju' ojixi' xjal, ajtb'aj kla'ji'n se'n tume'l b'ajkyaja' kyq'o'nju' tnejel ktanamaju' Q'aq'ayix tb'i.

B'ajpontzuntz tojun plajitl atzu' kub'a' kyb'incha'n juntl ktanamaju' Tx'ix tb'i. Mya'tzun najchaq twi' witz b'ajb'enta' chquj tnam. Ja b'ajtena' kmyal, ex b'ajena' kyk'wal ikx.

Atzuntzu' b'aja' tena' kyib'aj kyaje' witz, atzun jun kyel te kyb'i txqantl. Intog kub' kymujb'a'n kmyal, exqe' kyk'wal, noqtoq inxi' kyoyi'n, notaq kukx, noqtoq jun aq'b'il chjonte ink'o'n twi'ju' kymyal,

B'a'n eb'ajenakye' atzu' eb'ajik'tzuntz kyojele tnej tnam. iktzun kb'iju' kjala: Kxol Tx'ix, Toj Aq'untl, Xqolmlix Ja, Ngach, kawnal kb'iju' witz lu ja b'ajtena'.

Tej tb'aj kka'yinju' toj k'ul. Exju' toj tnam, eb'aj ky'o'nju' k'ul mixa'lo' najali toj. B'ajtzun chmete' nim kb'aj kykyaqilx. Matxitoqtzun cheb'aj kyimkye' q'ile kawb'il atzu' Tjawitz Q'ij. Matxitoq chetijn tej kypn atzu' tojele junjun tnam. Minti' kub' kq'ij jaju' bjik'a', milchaq

ky'ixk'oj ex yajb'il, b'jik'x ky'u'n, mya'tzun najchaq b'ajpona' ktanam qchman, exqej' qman, iktzun kyb'i tnamju' jaju' eb'aj pona'.

TNEJEL TOXK'ALIN YOL AJU' AWAL TOJ XAWA'KU TTZI

Toju' tb'aniltzi, iktzun tb'i k'ul ja jab'ajtena', ja'tzun xe'b'ajena' kk'wal. Atzun b'aja' ch'iya' kkawb'il. B'aj ajb'enju' txun, saqkab' tojxi' tkyaji'n pud xjal kxolju' tajawil.

Eb'ajkawintzun, Konache, Beljoj Msat, tuk'i'iju' Chelil Tajawil. Yajixizuntl kawinju' Tajawil T'iw Ja tuk'il lstayul kb'iju' kxol Ajpop, Ajpop Yotxa. Ekawin atzu' toj Tb'aniltzi, aye'tzu'n ja b'aj kb'incha'n majx tb'anilgexi'x. Naqtzun oxe'te' Nin Ja b'aj kb'incha'n atzu' Toj Tb'aniltzi. Na'mxtoq tjaw kb'incha'nkye'aju' junaq kyaje' Nimaqja: Naqtzun junte' Ninja b'ajb'en kyeju' nijayib', exikx naqunte' kyeju' kyajawil ktxe'wnaq.

Natzun kab'e' jate' atitoq Nimaqja, naqkab'e' ja xjal. Ayetzunkye' ateqe' Toj tb'aniltzi junxte' kk'u'j toj, mixi'te' tx'a'it'ik'u'jb'aj, mixi'te' junti'xti' b'aj, junelite' kkawb'il. mixi'te' xitb'il, ex mixi'te' inche' wut'jkye', majx chik'bye' tkyaqilju' in kb'incha'n, noq o'kxte' kwnaqil atox toj kanmi. Mixi'te' tx'alt'ik'u'jb'aj, ex mixi'te' inche' tx'w'n. naqna' ch'i'nte' kkawb'il, mixtoqti' ink'nima'n kyod', ex mixtoqti' nelkyik'u'n juntl.

Yajixizuntl b'jaw miltz'uj, ex ajb'enju' ksmaj atzu' Toj Tb'aniltzi. Atzuntzu' b'aja' kyek'una'. Aju' kyajawil.

: 1 | llonjtzuntz kyu'nju' llokab', o'kx tjaw b'entzunte' q'oj kyu'nju' llokab', ex kyaib'ilttoq tu'n kkub' kb'yo'nju' Tajawil T'iwijsa noq toqtzun jun knejel kyaib'li tu'n tten. Aju' Tajawil Istayul kub'toq tz'eysa'n twitz, kub'toq tz'eysa'n kyu'nju' llokab' tu'nju' tkamik.

: 1 | Mixtzunti' b'entiju' tx'a'tij k'ujb'aj kyu'n tiju' Tajawil T'iwijsa, axtzuntz kyib'aj kub'a'tz'ate', mitzun jun kyimte' Tajawil kyu'nju' llokab'.

: 1 | lktzun tzye'ta' tu'n kb'jaw kyiqala'n kyib', xititib'il, ikx q'oj. Nejtzun eb'ajo'kx toju' tnam nejlige'ju' k'uxpilk kwitz. Atoqtzun kqaib'ilju' tu'n tkub'naj kwitzju' Ktxe'wnaq, tu'n kkawinkye oqekxkx' chechij toj kk'u'f. Atzuni, kpon, tzab', ktzyet, aye'kye, etzyet, bajokx, jpu'n, noq jte'xte', b'ajtzapo'j kxol. Tzyetzunte' tu'n kb'ajex b'ajkye' xjal. B'ajex xla'ji'nju' aye' llokab' twitzju' Tyux. Atzunte' lu chojb'ente' kyil b'inch'a'n tu'nju' Tajawil T'iwijsa. Nimitzunte' loq'oj majen b'ajten, tej ktzyunjtz, b'ajo'kte ajb'el kye. Atzun b'ajo'ku' tekmajen tej kkanb'an aju' b'aj kxima'n tu'n kb'inchante toj q'oj ky'ju' Tajawil, tu'ntxi' toj Xaq nintnam Tu'n tkub' xitju', tu'n tkub' ktxi' n twitzju' tzyul kawil kxol ju' Ktxe'wnaq chilo kyol toj kyanmi, noqtzun aju' minti' b'aji i'kju'.

: 1 | lktzun tzyeta kxlajchi xjal twitzju' Tyux, tej b'aj kb'inch'a'nju' ksmaj, tu'n tpaju' q'oj tzaja qenju' kkuwal tej tb'ajb'entiju' ktanam, atzu' Toj tb'aniltzi.

: 1 | Atzuntz tzajagenju' aju' tlok'il kkawb'il qu'n nimte' taiwalijju' Ktxe'wnaq Tajawil. Mya' xjalqekye' Tajawil, mixtoqti' tu'n kkub' me'sit, ex mixti'te' ajb'el kxol. Toj b'inchal nimaq kawb'il kxol jaju' b'aja' tena' atzu' Tb'aniltzi.

: 1 | lktzu'n jaw nima'nxi'x Tyuxhju' intoqche' xob' kkyaqilju' tnej tnam twitz, b'os tnej xjal ex nimaq tnej tnam.

: 1 | Kwitzku' inche' b'ajpona'q'i'n tnej xjal jiz'o'nqe', intoq b'aj kpu'xi'n, ex intoq kub' kb'yo'n tu'n kypumal, extu'nju' kyoklen, ex tkawb'ilju' Tajawil T'iwijsa. Tajawil Istayul kyuk'ilju' nijayib'. Kyajawilju' ktxe'wnaq. Natzun o'kx oxe' jate' xjal xheb'ajten atzu' Toj Tb'aniltzi.

: 1 | Atzun tb'i tnamju'. Tzmaxi'tzu'n tyeta' kytzajalb'il, aju' kk'wa' q'e'n ajtpon xmoxb'aju' kmyal. Ikttoqtzun nb'ajju' kxolju' oxe' Nimaq Ja ikttoqtzun kb'ju' kyu'n. Atzuntz inel txolinju' kk'wa' q'e'n ex injaw klad twi'ju' kyanab', ex ikx twiju' kmyal.

: 1 | Maiztun tzalajb'ite inb'aj toj kyanmi aj kb'inchante, ajtjaw klad, ex inche'b'aj wan kyoju' Nimaq kyja. _noqtzun aq'b'il chionte tu'n t-xi' qq'o'n, ex tu'n t-xi' qoyaj mo chojb'il tejun techal teju' qtzajlen oitxi' ex techal qyol kyib'aju' qxujil ex kyib'aju' chmilb'aj -chechij. Atzuntzu' b'aja' kmana', ex atzu' b'aj kmana' alkyechaju' kman mo jayil xheb'ajtzaja' junjun, aye'ju' wuq tnej xjal kxolx, exqejju' knajb'il teyete junjun tnej.

: 1 | _Quk'ilinate' qib' qxolilex ayo' kawekib', ayo' nijayib'. Ex ayo' ktxe'wnaqo'-chechiju' oxe' jaxjal, ex ikx oxe' Nimaq Ja.

: 1 | Mixiti' eb'ajten nimto' atzu', Toj Tb'aniltzi tej tok'yal mo teylal juntl tnam junxi'tl. lktzu' b'ajkyej kleb'ina'ju' Toj Tb'aniltzi.

TKAB'TOXK'ALIN YOL
AJU' KYAWAL TE Q'AYNAQ PACH

: § ||| Yajixituntl eb'jawb'ent atzu' tzala, eb'aju'l tzalu toju' tnam Q'aynaq pach tb'i ky'u'nju' ktxe'wnaq q'umli. Kyiltzunju' Tajawil T'i'wja tuk'il Q'uq'kan kuk'1'l kkyaqilju' Tajwil. Atoqtzun tiwe'yi' tzb'oj xjalju', atzu tzajqeya' spik'un, ex atzu' tzajqeya' tnej xjal ex tej ttzyetku' twitz tx'otx', tej ttzajqeu' chwinqlal.

: § ||| Atzuntzu' tzaja' b'aja' kb'incha'nakye' xjal kja, ex ikx b'ajkub' kb'incha'n tja Tyux' atzu tnk'ejchaq twi' tnam kub'a kq'o'n tej b'aj chmet kkyaqil.

: § ||| B'exsin eb'aw b'entju' kkawb'il. Matxitoqtzun cheb'aj chmet txqan kb'aj tej tkub'kxima'n ju' Nimmaq Kja. B'ajkb'uyi'n kyib', ex b'ajkpa'n kyib' qu'n ejawq'ojin. Eb'ajq'ojin kxilex tib'aju' twi' knab' ex twi'ju' kmayal, qu'n mixa'lo tzq'ajsal k'wab'j kwitzku' iktzun tzaja', qen tlok'ju' pa'jib'il kxol tej kb'aj kb'yo'n kyib', b'ajatz kxon tb'aqil twi' kyimni, b'aj kxon kyib' toj.

: § ||| Iktzu'n b'aja' kpana' kyib' ex b'eljoj tnej ja b'je'la' tu'n tpa'ju' q'oj ky'i'ju' kyanab' exju' kmayal. Qumtzun kyejb'enta' tu'n tkub' kpa'n kyib', junaq kya'je' Nimmaq Ja b'aj kb'incha'n.

: § ||| Ojtxi b'ajulkye' kkyaqilx tib'aju' klanam. Iktzun b'aja' tzqeta' junaq kya'je' Nimmaq Ja atzu' tzala' Q'aynaq Pach aju' b'aj xa'wsa'n tu'nju' qman pal Pransisk Markyin. Aju' tnam kyej leb'i'n Kye K'txewnaq.

: § ||| Ex ch'iyu' kkawb'il. Atzuntzu' tzalu b'aja' kb'ichankye' kq'qub'il tb'anilixi'x, aju' kq'ajitz. B'aj ktxoli'n chukchaq kawb'il kxol junjun Tajawil. B'eljoj ja xjal b'ajb'ent kxol, b'eljoj Tajawil kxol tja kawekb'. B'eljoj Tajawil kxol tja nijayib'ab'. Kya'je' Tajawil kxol tajawil ktxe'wnaq. Kab'e' Tajawil kxol tja saqikib'. Nimte' kb'ajten, nimte' ex'i'pe ky'ju' Tajawil. Oqekxju' tnejel kmayal, ex tnejel kk'wal. Minte', nimte' kb'aju' toj kja teyele junjun Tajawil.

: § ||| Oktzun kxel qma'njiye' kb'iju' Tajawil kye'ye' ex teyele junjun Nimmaqja.

: § ||| Iktzun kb'i Tajawilju' kwitzju' kawek. Aye'ju' tnejel Tajawil aye'toqju': aju' Ajpop, Ajpop Yotxa, Teju'chojil, Teju'q'uq'kan, Nin Q'uqli kawek, ajpopil xjal ka'yilte, chojb'il Msat, Ajpopil xjal Xpotzb'il Tnuqe. Txuyotxa Jumajil.

: § ||| Aye'totzun lu, aye'toqtzun Tajawilju' kywitzju' ajkawek, b'eljo Tajawil. Atitoqju' Ninkia teyele junjun yajixi'tl kye'ki kwitz.

: § ||| Aye'tzuntl Tajawilju' tzala kwitzu' nijayib'. Aye'tzun tnejelja' lu: aju' Tajawil Cheilil, Tajawil k'maltqanil xjal, Chelil Yotxa. Nin yotxa, Txuyal Yotx Ja, Nin Q'uqi nijayib', Awilix, ajk'u'l, Q'a'jtz, twi', Pop, Saqtol, Nin Chijb'il Peyil. B'eljoj Tajawil kxolju' ajnijayib'.

: § ||| Aye'tzun tajawilju' kxol ktxe'wnaq tzala. Ayeletzun kb'iju' kjala: Tajawil: aju' k'maltqanil xjal, Tajawil Unb'ab'1, Nin Q'uqli Tajawil Ktxe'wnaq, Tajawil Q'ad'i'x. Kya'je' Tajawil Kwitzju' tajawil ktxe'wnaq b'ajten nimmaq kja.

Kab'e'iate' xjal aye'ju' saqkib' Tajawil: Tz'utaja', Chelil
Saqik, naqtzun junte' Ninja kyetoq ju' Tajawil.

TOXIN TOXK'ALIN YOL AJU' TAJAWIL Q'UQ'KAN

Iktzun b'aja' tzgetu' junaq kyaje' Tajawil, ex junaq kyaje'
Nimaq Ja eb'ajten. Jaw ch'iytznun kkwab'il, ex kyajwajilju'
Ktxe'wnaq. Jawch'itznuntz, ex b'ajkawin kyib'aj tkyaqilju'
kyajilb'en Ktxe'wnaq. Qumtznun ajb'enju' txun te tlo'ja
tuk'i'l saqkab' tej tjaw b'incju' tnam tojxaq.

Eb'ju' b'os tnej tnam, ex nimaq tnej tnam. B'ajoktznun
kb'iju' Tajawil aye' jawch'isa'nyke' Ktxe'wnaq. Iktzu'n
jawn'enta' kypumal, ex kkwab'il. Iktzu'n jawb'incheta'
tjaju' Tyux, ex ikx b'ajb'entu' kjaju' Tajawil. Myaye'tzun
kye b'jaw b'inchankyeju' ja, aye'kye' b'inchal jaju' aye'ju'
kyk'wajju' lok'aj majen.

Matxioq chech'iy ex matxioq chechmet. Mya'tzun noq
o'kxju' ikxb'ent kchan yol ex b'ent kyaliq'an, expe' b'ajel
kxk'a'yi'n ti'xi'. Noqtznun kyk'etzu' Tajawil b'ajtena' atl
junjun. Nimtznunte' ktzik, ex nimtznunte' kyitz'in b'ajten.
Nb'aj kchm'on kyib' tu'n kb'inten toj kwi' junjun Tajawil.

Tu'tzun tpaju' lu ok k'ujia'n, qu'n matxi'toqna' jawb'ente'
kkwab'ilju' Tajawil. Ikx kub'knuma'nju' kyitz'jlenju' Tajawil
kyu'nju' kmyal, exqaju' kk'wal. Eb'ajchmet kye' te toj
xaq, ikxqe' te toj tnam.

Myatzun oqe'kxkye ex ikx tkyaqilju' tnej tnam, toj q'oj,
b'ajkub' tz'aqte' kja toj xaq exju' ktnam. Tu'nju'

kyipumalju' Tajawil moaju' kajwail, b'ajten kyipumalju'
Tajawil Q'ud' Kan, Tajawil T'iw Ja.

Axi'x nimte' tipumalju' Tajawilaju' Q'ud' Kan ten. Wuq
q'ij nxi' toj kya'j. wuq q'ij nb'et twitzkub'l, atzu' Xob'ilb'e.
Wuq q'ij injawb'ent te kan, axxi'x jun kan nb'enta'. Ex
wuq q'ij njawb'ent te T'iw. Wuq q'ij te b'alan, axi'x t'iw
ex axxi'te b'alan tume'l tka'yink. Toj twuqi'n q'ij inkub'ent
punli chiky'noq o'kx punli chik' njawb'entiyate'.

Axi'x xewb'ajte' tajawil txmilal, intoqche' niman twitz
tkyaqilju' Tajawil. B'atzun b'inten' tpakb'al tkyaqilju' Tajawil
B'aj b'inten, tnej tnamaju' kyxmialal te xewb'aj tajawil.

Atzuntzu' tzyeta' kych'iya', ex atzu' tzyeta' kch'iyju'
Ktxe'wnaq. Atzuntzu' tb'inchate' Tajawil Q'ud'kanaju'jun
techlal tiju' tipumal. Mixtznunti' najte' kwitz ky'iju'
chmanb'aj, aye'ju' k'walb'aj, exju' kyanmi. Mixtite'
xb'inchet tu'ntnenju' xewb'aj teju' tajawil, a te' tej tten
naqtu'n kyoku' txqantl tnej xjal te kmajen oka', noq
yek'b'ite' mo yolb'ite kyib' noq tu'n ttzget ky' tnej xjal
oka. Kxolju' tkyajil'n puq Tajawilaju' Q'ud'kan
iktznun
tb'iju',aju' Ajpopil, Ajpopil Yotzia.

Kyejtenxtznun ju' techlalil,aju' yol ti'j, okte ajkawil, ex
okte nimaqkawil. Atzuntzu' kyejtiqi'n twi'ju' tk'wal, nimte'
kb'aj b'ajten. Okiqi'n twi' Ab'j k'ul, lstayul aye'kye na'j
eb'aj kawin. Kxolju' tiwe'yi'n puq ju' Tajawil eb'joka'.
Oqekxtznunkye b'aj k'walin kye' puq Tajawil.

TKYJIN TOXK'ALIN YOL
AYE' KB'IJU' NIMAOKAWIL

AYetzun kb'i tqaq'n puq Tajawil. Kab'e' xixte' Tajawil, aye'ju' Q'aq' Nimtq'ob' tb'iju' jun Tajawil, Kab'ech'ut tb'iju' juntl. Ayetzunkye nimate' kb'inchha aju' Nimtq'ob', Kab'e'ch'ut. Aye' b'ajaw laq'b'ankyaju' Ktxe'wnaq qu'n mya' xjalxigekye' qu'n aite' xewb'aj toju' kxmial.

Qumpena' b'ajkub'a', ex ikx b'ajkxitu'n kyxaq, aju' ktanam tal b'o's tnej xjal, ex ktanam nimaq tnej xjal. Naqaku' tk'etz tnam b'ajpona' otxi' aju' kwitz kyakchk'el, Tib'aj Kyk'ol teja'lo. Ex aju' kwitz ajrab'inal aju' Toj ka. Aju' kwitz ju' kawokeb', aju' Saqkab' Ja. Aju' ktanamju' twitz saq tx'otx'. Toj twi' Kyeq a', Tjaq' Lajoj. Toj Twi'ju' Tapi tuk'i'l Tunli tze.

Alkyegekye' mache' el ik'u'n tu'nju' Nimtq'ob'. Okq'oj ti'j, axxi'x kub'ti'j tu'n, b'ajkub' txitu'n kxaq, exju' ktanam ju' ajrab'inal, aj kyaqchk'el, exqe' twitz saq tx'otx'. B'ajkub' kkyaqiju' tnej tnom tu'n, min qen tu'n kub'tb'yo'n aju' Nimtq'ob' qa ati jun tnej xjal mo kab'e' min tzajkyiqi'nju' choj'il ktwitz, mājx b'ajkub' xitunte' tál ktanam, tzajtzun kyi'n chojb'iltzu' kwitzju' Nimtq'ob', tuk'i'iju' Kab'e'ch'ut.

B'ajok te loq'aj majen, eb'aj smaji'n, ex b'aj xju'n toj tze, mixti' tentite' kajwalil ex mixti' tentiju kypumal, lktzu'n b'aje' xitu'n ktanamtzu', mājx b'ajx b'lo'n tkyaqilx, ikxixte' nakuj jun Q'ankyag aju' mājx nb'aj tpa'nju' pik, iktzu'n eb'axob'akye' tnamju'.

Toj jun kmujx b'ajkub'ju' tnej xjal. Twitzju' q'ol tze, a techlalju' tnam. Qu'mtzun ja'lo ati jun witz b'oschaq ab'j, qu'n kub' tx'emu'n nakuj tu'n k'uxb'il. Atzu' taya' mlaj

Ajpetz tb'i. q'inchha'ixi'x ja'lo, q'inchha'l kyu'nju' xjal icheb'jik' ttxlaj, antechla'nju' ipumal kse'n kub'a' tx'emuna' tu'nju' Nimtq'ob'.

Mixti'x kyim ex mixti'x kub'. Ichinxixte q'a. b'ajzajtzun q'i'n chojb'il twitz kyu'nju' tnej tnom. Qumtzun kub'a' kximinaju' Tajawil kkyaqilx, kub'tzun kipu'nju' ttziyile xaq, ex ttziyile tnam, b'aje'l jumajtlu' ktanam kyu'n kye tkyaqiju' tnej tnam.

lktzu'n kse'n b'ajetza' xq'uqil, ka'yil, toju' q'oj. lktzun b'ajoka' te xq'uqil knajb'il, kub'ti'j witz: "gama kub' ktzyu'n jumajt ktanamju' tnej tnam" chechij tej tmujju' kxim tkyaqiju' Tajawil. B'aje'tzun toj knajb'il: -kse'n qtap, kse'n qnajib'il, ikx qch'ut, kuwsa'nte'.

Atzunte' qtx'ujilju', qkuwil - chechij tkyaqiju' Tajawil tej kb'aje'tz toj knajb'il teyele junjun ja najlqe', k'molkyeju' ajq'oj.

B'ajoktzun ky chemb'il kyu'nju' Tajawil, eb'ajtzuntz kuwsalte xaq, exqejju' tnam. -ikxi'ye' chix, qu'n qtx'otx'tlqe'i! Mlalun chexob'e qa ateqe'x ajq'oj qlande' kk'etze' tu'n kkyim. Wix chetzaje' q'malte, ayinkuwe chinxele' b'yolkyl -chiju' Nimtq'ob' kye, tej kxitchq'o'n kkyaqilx twitzkuju' Cheil, aju' K'maltqanil xjal.

Exitzunkye' smajil, exqe' chik'tzeyil, tb'i kyu'n. B'ajtzun kpa'n kyibju' chmanb'aj, ex manb'aj kyeju' tkyaqiju' tnam kxol ktxe'wnaq. Atetoq kyojile k'ul, atetoq nakuj xq'uqil q'oj. Mya' k'ul, ex nakuj xq'uqil smaj, ex chik'tzeyil xq'uqil q'oj. Noq ex' xjalxigekye' exmya' junxi'tite' Tyux, tetzunl kxi'. Noq ex' kuwsalte ktanam.

B'ajextzuntz kyaqilix, twi'ju' k'ul,aju'qch'ut, saq xajb'al
 msat, toj q'aitz, b'elajajoj, aye'ju' kab'e' tgan. Xox'l, q'aq'
 toj jun Jub'tzeyil, aye'ju' te mka, ayeju' xoyab'aj, ayeju'
 saqkab'ja, ayeju' aj mlaj. Twi moq'mojq' ex te txeljub'
 exque mlaj B'ajetz ka'yilte q'oj, ex xq'uqilte ktx'otx'.

Tej kxi' chq'o'n tu'nju' Nimtq'ob', kab'e' Tch'ut,aju'
 Ajpop,aju' Ajpop Yotx Ja,teju' Chelil,aju' Q'iltqanil xjal,
 ayetzunkye kya'je' Tajawiju'. Eb'ajx chq'o'n tu'n kyxi'
 kavilkyeju' taid'o'i Nimtq'ob', Kab'e'ch'ut,kb'iju' Tajawil,
 kwitzju' KAWEKIB',toj Kema',tb'iju' Tajawil kxolju'
 nijayib',kxol Tik'len lb'o'x,tb'iju' Tajawilaju' kxol mo
 kyajaw' ktxe'wnaq. Atogtzun kb'i Tajawil ayeju' eb'ajx
 chq'o'n, b'ajpak'i'n tej kxi'ju' k'k'wal, ajb'el tojele k'ul,
 tib'ajele k'ul.

Yajixitzun eb'ajx, b'ajtzaj kitz'o'n, ulkyi'n tu'n tokx kipun
 twitzkjuu' Nimintq'ob', kab'e'ch'ut. Aju' Chelil, Q'iltqanil
 xjal. B'ajq'o'jin smajil exqejju' chik'tzeyil, intoqche'
 b'ajktzyu'n tu'n kxi' jpuikye, aye'toqu' eb'aj kamb'an
 ayeju' kolil kye knajb'iju' Tajawil b'ajxq'onju' junjun oyaj
 kye tej kb'aju'l xb'etsalkye eb'ajultzuntz q'olkyeju' b'aj
 tzyet kyu'n tu'n kyokxipet.

Oktzun jun nin chimb'il chq'o'n kyu'nju' Tajawilaju' Ajpop,
 exju' Ajpop Yotx Ja,aju' Chelil,aju' Q'iltqanil xjal, b'ajkub'
 kxima'n, -aye'ju' atetoq tnejil titaqnaju' klawb'il tu'n
 kyolin toj tb'iju' tojka. iAyinwe'aju' Ajpop! iAyinwe'
 aju' Ajpop Yotx Ja! Ayinwe' chinokyiil te ajpop, atzunta
 Tajawil Chelil, ata kxe'l toj kb'iju' Chelil- chechij tkyaqiju'
 Tajawil tej tokju' nin chimb'il.

Ikxtzun kb'incha tanub'ju', exqe' ilokab', ikxtaq tume'ju'
 kxolju' ox'e' ttenju' tnam kxol Ktxe'wnaq tej tjaw kyo'n
 nejenel oktzun kq'o'ju' kyk'wal ajb'el tnejel maj, atzun
 b'aj kyolin tiju' toju' ninchinb'il, noqtzunaju' kxol
 Ktxe'wnaq atitoq tb'iju' witz jaju' okq'o'na kyolklen te
 nejenel toj tnejel maj aye'ju' k'k'wal okte ajb'el tej
 kxikchq'o'n teyele junjun witz, b'ajkb'uyuna kyib'
 kkyaqil.

Xeb'alax, Xekamaq' atzun kb'i witzju' jaju' oka' q'o'na'
 kyoklen, b'oktzuntz toj kawb'il. Atzunju lu b'aj atzu'
 Chulimal.

Itzun eb'joka' toj kyoklen,aju' tnej. Junxichaq kxolju'
 winqi'n Chelil, exqejju' winqi'n kxol Ajpop, ayeju' b'jok
 tq'o'n Ajpop,aju' Ajpop Yotx Ja. Tu'nju' Chelil,aju'
 Q'iltqanil xjal. B'ajok q'o'nju' kyoklen tkyaqiju' Chelil
 Ajpop, junlajoj Nin Q'uqli. Chelil Tajawil. Chelil Saqik,aju'
 Chelil q'a. Te ajpop Q'a, Te ajtze Q'a, Twi' Q'a. kb'i b'ajok
 q'o'n aye'ju' ulnige' toj q'oj tej tok q'o'nju' kyechal, jun
 yek'b'il toju' kq'uqli, kq'ajitz, ayetzun tnejel k'walb'aju'
 ajb'el kxolju' tnam Ktxe'wnaq, ayeju' kka'yb'il, exju'
 kb'ib'il,aju' tb'el kb'ech. Ayeju' chik'tzeyil, ktapi, tipel
 ja, kykuwal, tq'uqliju' Ktxe'wnaq.

Iktzunkye' TAMUB' kb'incha, exqe' ILOKAB', b'ajok
 kq'o'n, tzyet txolil kye teyile wutz, ajb'el matxiioq tz'ok
 tojunjun najb'il. Atzuntzu' tzyeta'tajb'enju' Chelil Ajpop,
 kxolju' ati kyoklen bjok tojunjun najb'il. Iktzun tzajna
 qenju'. Ayeju' Ajpop,aju' Ajpop Yotxia, tu'nju' Chelil,
 aju' Q'maltqanil xjal b'ajokq'o'n.

TJWE VIN TOXK'ALIN YOL
AJU' JUN KYQANB'ETZ TNAM NIMXI'X TOKLEN

Okxel qmane' ja'lo tb'iju' tja Tyux. Aju' tja xiniq'o'n ikx tb'iju' Tyux. Nin Tapi Chojil lktotzun tb'i tja tyuxhu' okni q'o'n Chojil, kxol kawek. Awlix iktotzun tb'i jaju'aju' tja Awlix, kxol ju' najiyab', ikx Q'aq'ix tb'iju' tja Tyux kxolju' Tajawil kk'etz ktxe'wnaq.

Tz'utuja', q'inchal toj K'ajib'aja, iktzun tb'i ninjaju', atitotzun jun nin ab'ijaju' nche' k'uluna; kyaqixju' Tajawil kxol chukchaq tnam, ikx incheb'aj k'ulun kkyaqijju' tnej xjal twitz. Ayeju' tnam tnejel inkub' kq'aq' twitzju' Chojil, yajixizuntl incheb'ajx q'olte k'ulb'il twitzju' Ajpop,aju' Ajpop Yotxja.

Intotzun che'x q'olkute' kk'o'jal kitzmal, chojb'il twitzju' Tajawil, exqejju' Tajawilaju' tzyu'n kyu'n Ajpop,aju' Ajpop Yotxja, aye' xheb'ajel kolpinte' ju' ktnam.

Nimmaq Tajawil, xjal nawalqe' ayeju' nawal tajawil Q'uq'kan, T'iwa, ayeju' nawal tajawil Nimtq'ob', kab'e'chut. B'inkye' kyu'n qa k'okyel q'oj, q'inchal tkyaqil toj kwitz, inkane toj kwitz qa tzul we'yaj mo kyime'n, exqa cheb'ujil. B'inxite' jak'okyelayala' kyu'n, qa atitotzun ttxa'n u'j b'inch'a'n kyu'n a tb'iju' Pop u'j.

Mya'tzun o'kx tume'iju' nimaqeyakye' Tajawil, ex ikx b'a'nkye' chemewayin, atzute' lu jun chojb'il kyu'n tu'nju' mago itz'ji, chojb'ilteju' kawb'il. Intotq chemewoyin nimtoj, iktotzun inche' nimana' twitzju' Ktyux.

iktzun tu'me'iju' aj kmewayin: bejoj ichan inche' mewayin, aye'tzun b'eljojt inche' k'ulun toj mejil, intotq patin b'ech pon. Atzu'n oxlajuj xjal intotq chemewoyin, ex oxlajutl in che k'ulen ex in che patin b'ech pon twitzju' Chojil. Twitju' Tyuxh lob'itotq kwa, chul, ex jatze, ex q'inun atzun kywanju'. Mixtoqti'te' kwa mudin, b'a'tzun wudlajojte' ichin intotq cheniman, mo lajoj inche' mewayin, axxi'x mixti'xte' kwa, iktzun nela tnik'tzil. Akyawil q'mante.

Exikx mixti'te' kxuujil tu'n kkub' kxhe kk'etz, noq kjunalxkye' inchemewayin. Majitotq teqe'tojtja Tyuxh, inb'aj q'ij kyu'n na'l tyuxh, patil pon b'ech, ex intotq cheniman.

Kukxtzu'n qonik'antl tzman'ij aj qsqix, intotqche' uxin toj kyanmi, ttzi kk'u'j, qanb'ente tzalajb'il, ex tchwinqlajju' kk'wal, kmajen, ex tu'nju' kykawb'il.

Intotq jaw ky'i'nju' kwitz toj kya'j. Iktzun na'j Tyux ju', kja'la aj t-xi' kqani'n te Tyux, atzun kyk'lb'il tu'n tkyaqil kk'u'j:

—Aya tb'anil q'iji! Aya, xtilun Tqan, aya Tanmi Kya'j, Tanmi Tx'otx'i! jaya q'ol te q'inumal, ex aya q'olte myal b'aj, ex q'olte k'walb'aj! Q'ontziya taiwalila tzala, eju' tq'inumala, q'ontziyuwa chwindlal, tu'n kch'iy ayeju' che nmajine', q'ontza tu'n kpudin, ex tu'n kch'iy incheniman teya kyojele k'achalteya, ex ka'yilteya, aye'ju' incheniman teya kyojele b'e, toj kojib'il, ttziyile nin a', tojele xaq, tjaq' tze, tjaq' ch'ech'. —O'onxiya kymyal, ex kyk'wal. Mixwiti'tz'ok tz'aq ky'i'j toj kb'e, mixwiti't' xtz'ul kwitz mo tzelky'i, mlayxwit chekub' tz'aq, ex tu'n mlalun cheky'ixb'i.

mlaywit che' ajpajin, tu'ntzun mixit' che' ipuntz kyu'nju' tzyul kawb'il. Mlaywit chejaw xq'ilpoj twitz kub'l mo twitz jawl toj kb'e. Mixwitt' tz'ok takpoj kywitz mo tze'lk'yij'. mixwitt' tz'ok b'junkye, Q'ontzuya tb'anil toj kyb'e, xawanku'miwil chi ok toj pik'il. Mixwitt' jun ti'xti' myab'a'n, il toj t-xyamal twi'. B'a'nwit chetena' ayeju' k'achalteya, q'olte twaya toj tziya, twitzkuya, aya Tanmi Kyaj, Tanmi Tx'otx', Ptzo'n q'aq'b'il, aya Chojil, aya Awilix, aya, Q'aq'i'x, toj kya'j mo twitz kya'j, twitz tx'otx', aye' k'ajil txeja, aye' kya'je' tu'me'l q'ij. iNak'ilwilew, b'anilewit twitz tzi, twitza, aya Tyux'i.

Ikztun aye' Tajawil, akx inchemewoyin b'eljo xjal tuja, ayeju' oxlajuj xjal, aye'ju' wuqlajoj xjal. Inche' mewoyin tb'aj q'ij, intog uxin kyanmi kyunelju' kyk'wal, kmajen, tu'n tpaj kykyaqilju' qya. Aye'ju' k'wal aj kb'inchanteju' kyoyaj teyele junjun Tajawil.

Atzunte' twi' chwinglajuj' tzalajb'il, a twi'ju' kawb'il, mo ajut toklen Ajpop, ajut Ajpop Yotxia, ajut Chelil, ajut Q'maltqanil xjal.

Kakab'chag kb'et ajkyokx, intog koni'n kyib' ti'ju' tiqatz, te tkyaqilju' tnam ktex' wnaq.

Naqjunx saja' anq'inte' tu'me'l kchwingal, kse'n che' anq'ina kxol, kse'n chewana'.

Juxte' tu'me'l xb'enta' kyu'n kkyaqilx kxol tamub', ilokab', ajrab'inal, ajkyaqck'el, tz'unun a', chuj a', xoxq'l a', junxte' xmil, aj kb'inte atzu' kxol ktex' wnaq.

Mya'tzun naqkukx ekawina'. Mixit' kub'kyajinkye' okleni tzejq'o'n kye, ti'jtoq nchewana', k'achilkye, atzun

nkb'inchaj'nu' inb'ajku' kyu'n tkyaqilx, ex minti' nklq'o'n: matxitog kub'ti'j kyu'n, kub'ktzyu'nu' kkawb'il, exju' tipumal kajwalil.

Mya'tzun naqkukx xkub'a'te' ti'ju' kojil, tnam, tnej xjal b'ox, exju' tnej xjal nimag kchoj nim pwaq tu'n kket, b'ajtaj kyin' tb'anil ab'j, k'uxb'il, tzaj kyin' ta'l kab', ti'jq'ob'aj, ti'jq'o'b'ajcha'x, junjuntl ab'j, tzaj kyid'in tojiwi'yj b'inchaj'nu' tu'n tztmal ek' cha'x, atzun chojb'ilju' kyu'n kkyaqilju' tnej xjal. B'ajpon kwiz kynawal Tajawil Q'ud'kan, T'iw Ja, twitz Nimtq'ob', Kab'e'ch'ut, ajut Ajpop, ajut Ajpop Yotxia, ajut Chelil, ajut Q'iltqanil xjal.

Mya' ch'inte' kb'inchaj, ex mya' jexte' tnej xjal kub'ti'j kyu'n, nimte' tnej xjal b'aj kchjo'n chojb'il kyeju' Ktex'wnaq intog ch'yonkye ajpon q'olte, noqpetzun a'te' min ch'iy lwi'y. Tu'nelte Q'ud'kan tzyeta tch'iyju' kawb'il. Ikztun tzyeta nimaxa', ch'iyaju' K'tex'wnaq.

Atzun ja'lo kxel qojlane' jte'puqi'nu' Tajawil, jumajitl kxel qmane' tkyaqilju' Tajawil.

TOAQIN TOXK'ALLN YOL AYE' KK'WALJU' TAJAWIL

Luqetzunju', kyajilb'en, ajut ttxoil'ju' kawb'il aye'ju' b'aj itz'ji kyuk'i'ju' oitxi' qchman, ex oitxi' qman, B'alan Tze'tze', B'alan Qonik'an, Kyitwi', Xjaw B'alan, tej tjawilju' q'ij, ikx jawilju' xjaw, exqejju' che'w.

Ja'lo ktzyetil kyu'nu' kyajilb'en, ajut ttxoil'ju' kawb'il, tzejqex txe tnejel, kse'n tu'me'l b'ajokaju' Tajawil.

kpromlenx tzmoxi' aj kkyim, atl junjun puq Tajawil, ojtxi',
exju' Tajawil Tnam, tkyaqilx, ex teyele junjun Tajawil.
Atzuntz tzala kq'inchalixa' wnaq teyele junjun Tajawil kxol
Ktxe'wnaq.

∴ ∴ ∴
B'alan Tze'tze', xmil kyeju' kawek. Ttyux, tkab' puq te
B'alan Tze'tze'. B'alan Konache, tuk'i'ltzun tzyeta' tb'iju'
Ajpop, Toxi'n puq. T'iw Ja, Istayul, Tkyaji'n puq.
Q'uq'kan, T'iwja, Ktzajlen kynawal tajawil, aye'ju'
tiwe'yi'n puq. Ab'j K'ul, Istayul, aju' tqaqi'n txol.
Nimtg'ob', Kab'e'ch'ut, aju' twuqi'n kawb'il ten. Ab'j K'ul,
Istayul, twajxaqi'n puq. Chquj Ab'j K'ul, tb'eljoji'n puq.
Wajxaq Aq', Nimtg'ob', tlajoji'n puq tajawil. Wuq nab'l/
xim, kawatepech, aju' juntlajoji'n txol tajawil. Oxe' Msat,
b'eljoj tx'yan, aju' kab'laji'n puq ju' tajawil. Aye'toqtun
nchekawinju' tej tulju' Tonatiw, b'aj jtz'on kqul kyu'nju'
tchik'witz/tx'yan mos. Chquj, Ab'j K'ul, ok kq'o'nju' mos
te chojb'il, aye'tzunkye lu b'aj kyej kk'wal, atzuntq oxlaj
puq tajawil. Don Juan Rojas, Don Juan Cortéz, kyajaji'n
puq tajawil, k'walb'ajqe kye' lu te qtzan Chquj, Ab'j K'ul.

∴ ∴ ∴
Aye'tzun, kye' tyajajiju', aju' ttxolil kawb'il kyeju' Tajawil
Ajpop, Ajpop Yotxia kxolju' k'txe'wnaq kye kawek.

∴ ∴ ∴
Atzun ja'lo kxel qma'n jumajtle' kb'iju' ja. Aye'tzu'n jalu
Ninja teyele junjun Tajawil lepchqe'j ti'j Ajpop, te Ajpop
Yotxia. Atzun kb'i b'eljoj jaxjal kxolju' kawekib', kxolju'
b'eljoj Nimagja.

∴ ∴ ∴
Atzun kb'i Tajawil teyele junjun Nimagja. Tajawil Ajpop,
jun Nimagja, kuja(k'uja) atoqtzun tb'i Nimagja. Tajawil
Ajpop Yotxia, atzun Nimagja atoqtb'iju' Tz'uchinja, Nin

Q'uqli ajkawek, jun Ninja. Tajawil Ajchojil, jun Ninj
Tajawil Ajq'uq'kan, jun Ninja. Popil xjal Ka'yil, jun Ninj
Unb'ab'l Msat, jun Ninja.

∴ ∴ ∴
Aye'tzunkye' b'eljoj jaxjalju' kxol kawekib', nimtxqa
kb'aju' kyk'wal, kmajenju' tnej xjal lepchqe'k ky'i'ju' b'eljc
Nimagja. ∴ ∴ Luge tzunju' b'eljoj Nimagja kyeju' nijayib'
Noqtzun aju' nej kxel qmane' ttzajlenju' kykawb'il. T'
junx xmil xeb'aje'la b'iyj tnejelxi'x tej tjaw tik'aju' q'ij,
tej tul qoptzju' spik'un.

∴ ∴ ∴
B'alan Qonik'an, tnejil chmanb'aj, manb'aj. Titqul,
Tipech'il, aju' tkab' puq. K'ochajuj, K'otz'ib'aja, aju' toxi'n
puq. B'eljoj Msat, aju' tkyaji'n puq. T'iwja, aju' tiwe'yi'n
puq. B'atz'a', aju' tqaqi'n puq. Istayul, aju' twuqi'n puq.
T'iwja, aju' twajxaqi'n ttxolil kawb'il. B'eljoj Msat, aju'
tb'eljoje'n ttxolil. Kema', itzun tb'iju', tlajoji'n. Tajawil
T'iwja, aju' juntlajoji'n puq. Don Cristob'al, iktzun tb'iju'
okq'o'n, aju' kawin toj tq'ijalil mos. Don Pedro de Robles,
aju' atok Tajawil ja'lo Cheilil.

∴ ∴ ∴
Ayetzunkye' lu kkyaqilx tajawil k'walb'ajqe' kyeju' Tajawil
Cheilil.

∴ ∴ ∴
Atzun ja'lo kxel qmane'aye'ju' Tajawil junjunju',
Nimagja: Tajawil Cheilil, nejenel teju' Ninja. Tajawil
Q'maltqanil, xjal, jun Ninja. Tajawil Cheilil Yotxia, jun Ninja.
Nin Q'uqli
Nin Yotxia, jun Ninja. Ttxu Yotxia, jun Ninja. K'ul Q'ajtz,
nijayib', jun Ninja. Tajawil Awilix, jun Ninja. K'ul Q'ajtz,
jun Ninja. Nin Unb'ab'l Peyil, jun Ninja.

::: | Aye'tzun Nimaqja kxol nijayib' , aye'toqtzun kb'i b'eljoj jaxjal kyezele junjun ju' Tajawil, aye'tzun kb'i b'ajkux qq'o'ne' tnejelxi'x.

::: | Atzun ja'lo aju' kk'wajiu' Tajawil Kxol Ktxe'wnaq, atzun chmanb'aju' , ex manb'aj. Kyitxwi' , tb'iju' tkab'i'n puqin tajawil. Kaq Lakan. toxin puq K'okoxom. tkyaji'n puq K'omajkun. Tjweyin puq Wuuq ptz'en. Tqaqin puq K'okamel. Twuqin puq K'olyab'akoj. Twajxaqin puq Winq B'am. Tb'eljojin puq

::: | Q'iltqanil xjal tajawil k'tx'wnaq kyuk'iqe kyk'wal

::: | Atzun tb'i aju' tnejel Tajawil tejun Ninja. Unb'ab'l. aju' tkab' Tajawil tejun Ninja. Nin Q'uqli Tajawil, tox'i'n Tajawil tejun Ninja. Q'aq'yi'x, aju' tkyaji'n Tajawil tejun Ninja. Kyaje' tzunte' kb'aju' Nimaqja kyeju' Tajawil Ktxe'wnaq.

::: | Attioqtzun oxe' Nin Q'uqli, iktogu' kse'nge' manb'aj kye kykyaqijiu' Tajawil kxol Ktxe'wnaq. Intioqtzun kb'uyin kyib' kyoxil Q'uqli tu'ntzun kb'inte t-ximju' txub'aj, ex aju' kximju' manb'aj. Nimtunte' kypumal kyoxil Q'uqli.

::: | Aye'toqkye' Nin Q'uqli kxol kawekib' . Aju' Nin Q'uqli kxolju' nijayib' , atioqtzun tkab'i'n, aju' Nin Q'uqli Tajawil kxolju' Tajawil ktxe'wnaq. Atioqu' tox'i'n Nin Q'uli. Mo kyoxil Q'uqli, txeju' tojkia tezele junjun.

::: | Itzunte' kchwinglal k'txe'wnaq, qu'n mlay b'entl tka'yit aju' u'jiaju' taya'ojtxi' aye' tajawil, oje chekub' naj. Iktzu'n matxi' b'ajte' tkyaqil kyib'aju' Ktxe'wnaq Santa Cruz te' tb'i ja'lo.

TTXOLIL YOL

ANQ'B'IL: Jun yol tz'ib'a'n ojtxi' qa aj qkyim tq'ijlali atijuntl anq'b'il resurrección.

kpomil

AB'JIX:

AJNA/ponli.

AJNAB'LIL:

AJXTOL:

AJPOP:

ALAL:

A'LA'S:

A'LI'S:

AJAW/ĀJAW.

B'AOCHAJ.

B'AO XTOK.

B'ALAN.

BALAN MSAT.

BINCHAL.

B'ALUN.

pedernal

adivino

novidentes

los del consejo

los delconcejo

concebidora

muñeco

muñeca

Tacuazín

caerse

bastón hueso.

Aju' txkup nakux wiō, atzu' najia' toj

nink'ul. Tigre.

Jaguar venado.

Constructor

Aju' jun txkup, majx kuw ex noq chib'j

twā, ja'lo noq o'k noka qka'yina toj

unjun tnam jpunge'kx kyū'n mos (koj).

León

pequeño

abuelo

Atb'iju' witz mo najb'il ja npona'

chojb'il.

Lugar donde se tributa/se paga.

Estadio sacrificadero.

A tb'iju' jun tyux ojtxi' pagador.

CH'INX/CH'IX.	dentro de poco
CH'IP.	ultimo hijo.
CH'IP TINUN.	menor trueno.
CH'ISAI.	creador.
CH'UX JUB'IL.	voladora angarilla
ICHAN/XINAO XTOL.	del concejo varón
JOXME'NTZE.	madera tallada
JUB'TZE/XUPTZE.	Cervatana.
JUB'TZEYIL.	Cervatnero
JUN JUB'TZEYIL.	Una cerbatana
JUN TQAN.	un pie.
JUCH'/CH'UT B'YOL.	Punta mortal
JUN MAX.	uno mono.
JUN XMAX.	un mico
JUN KAMIK.	una muerte
LAB'TI/LAB'J	
LPEYE'.	seguir/nos, inclusivo
LPEQE'.	seguir/nos, exclusivo.
MANTXUWJ/AJYOL.	sajorin
MAX.	mono
MAXLOB'.	granada/do
MICH.	pito
MIXJALOUAX/MIXJALA'X.	a ninguna parte
MOX.	no vidente
NAK'B'1'/NAKB'IL.	silencio, quietud
NJAB'.	
NINJAB'.	Jun tnej a' ati toj jun tkub'el ex mixjaloja tu'n tesa'. Lago/laguna. Atzu' ja inb'aj tb'uyina' tkyaqilju' tnimal a' ex injaw b'ent pitz'moj

NA'XKA'YIN/NANKA'YIN.	Tb'i jun txub'aj Tyuxh atku'x toju' ojtxi' tu'jil kyu'n qchman atb'iju' Pop U'i, iku' kse'n qtxuna'xh a'.Mujer mirar.
NIMAOKAWIL/NIMAQNEJENEL.	Aju' jun xjal tok toj kawb'il tib'aj jun nin tnam. Rey.
NIMAOKAWIL.	axju' yol najb'en te q'olb'el kyeju' ategek toj kyoklen. Soberano.
NIN SAQB'OCH/KUCH.	grande blanco jabali.
NINK'UL.	aju' ojtxi' nimtoqte' k'ul, qumtzun atiyile kb'i okq'o'n atxix txetnejel. selva.
NIMAJTIB'IL.	vanidad.
NIMAJTIB'IL.	vanagloriarse.
NWITZTEYE'/NWITZWEYE'.	Dientes
NOY'chu'y.	muchacha
NUK'UL.	Formador
KAB'E' TQAN.	Dos su pierna
KAMIK.	muerte
KA'YIL B'ALAN.	batiente jaguar.
KYXO'P.	asentaderas
KYKUWAL.	amparador
KTXE'WNAQ.	Quichés
KOLL.	protector.
K'ATZ.	Jun xjal pi's mo nab'il'n tjaw tu'n, tojuntl yol: lwiiv ntolpoj tu'n. perspicaz.
K'UXPIL.	cortar la cabeza
K'WALIL.	engendrador.

Pop U'i

K'OK'SB'I'L.	Tb'ijü' b'ech najb'en te chojb'il.
K'OKE'/b'o's.	Incienso. pequeño
K'WIL/K'IL.	olla
PAQL B'ALAN.	Jaguar echado.
PET'N.	gradas/Petén
PICH'/CHI'J/CH'IT/CHWUJ.	pájaro
PI'S.	soberbio
PI'SQE'.	soberbios
POP U'J.	Popol buh.
QESCH'UT.	nabaja
QUL.	najb'en te xpob'il ptzo'n.un tipo de be juco
QPOJ.	doncella
QCHULIN/QB'OXE'/O'X.	colorado
QMAN.	nuestro abuelo
QXOPIN/QLOLJ.	oscura casa.
QTXU.	nuestra abuela.
QTXU NA'X.	Mirada femenina
QTX'ILIN/XB'AJINJA.	Casa helada
Q'A.	muchacho.
Q'ANJEL/YOQ'IN.	gavián.
Q'AOQ'IX.	Jun jun tyuō ojtixi' tz'ib'a'n toju' u'j selyalkxol ktxewnaq. Fuego monte.
Q'AO'AYI'X.	Jun witz ati toj tnam oxe' tu'n kal ko(lostuncalco) jaju' pona' jun tyuxh ojtixi' qumtzun kyejien tenxtzun tb'itzu'. fuego monte.
Q'EQAB'.	negra lluvia.

Pop U'i

Q'OB'XEKY'.	mecapal.
Q'UO'KAN.	Serpiente quetzxal
TQ'OJQ'OJEL.	trueno
TAJAWIL/TAJWIL/TAWIL.	su dueño
TALSMALJ.	flecha
TAPEXK.	estantería
TANMIKY'A'J.	corazón del cielo.
TB'ANTLEN.	formación
TEQ'IJ.	Del sol
TNEJ XJAL/TNEJYAJLB'EN.	Tribu
T-UNTIL/TXANJNE.	Su grasa
TTZ'ISIL.	De la basura.
T XJL'LL.	De la miseria.
TXERI/TXE'W.	baba
TECHAL.	Teyele junjunun yol twitz tx'otx', ati jun tnej techal a tajb'enju' tu'n ktz'b'itju' yol, ex tu'n tok tnab'li mo tu'n tyolin.
TI'ANMI.	Letra.
TOLIN/tolich.	De la muerte
TB'AO'.	redondo
TB'AO' WITZJ.	pepita
TB'AO' TWITZ.	ojos.
TI' ANMI.	sus ojos
TSEMU'L.	De la muerte
TSICH'.	su hombro.
TJAB'ALAN.	su cigarro
TJASOTZ'.	Casa jaguar. murciélago casa

Pop Q'ij

TCH' K'UTZ/
TK'U'LUB' TIB'.
TKUP/TXUK/JIL.
TXEL/CH'XEL.

ajk'a. doloroso punsón
concuenda/congenian
animales
emplazo

TXKUP/TXUK/JIL.
TX'E'J.
NTK'LU'N TIB'.
NTK'LU'N TIB'XAQ.
TPAKB'ALIL.
TPOJ.
TOANIL.
TTXUYLAL A'.

animales
pedernal
encuentro
encuentro barranco
noticias
Del pus.
aviso
Tyaqilju' ninjab' inb'aj mujé ex b'a'n
tu'n qijajin tib'aj tu'n qxi' jiajxi' toj juntl
tx'otx' mo tnām. Oceano.

TUKRU/XIN.
TYUĀ.
TTX'AK.
TZANUN.
TZAJ.
TZAJ.
TZAYUN.
TZ'QUB'/TZ'AQAB'.
TZ'QUB'IL/TZAQAB'IL.
TZTOB'/ĀCHOO'.
TZQUB'IL WITZJ.
TXIN.
TZ'IS.
TZ'UTZ'/CH'OK.

tecolote
Su gemelo.
Su grano.
Gruñir
ocote
pino
afiladas(filudo)
Formón (utilizar el formón)
Formón
parásito
Cincelaojo (Cincelar ojo)
señorita
basura
pisote/asadón.

Pop Q'ij

TZ'UNUN.
TXERI/TXJEW.
TX'YAN.
TX'YAN TUK'I'L.
XTOK/ XKY'AQO'CH.

gorrión
su baba
perro
astuto
bastón

XTOL.
XTOL.
XWAK.
XTOKYI'N.
XTOK TB'AQIL WI'YJ.
XO'J.
XOB'ILB'E.
XOB'ILBEYIL.
XK'UB'.
XTOK.
XITX'.
XPATXAB'/K'OB'IL.
XPO'TZ.
XPO'TZIN.
XK'ALK'A'S.
XWALB'ITZ
XO'PJ.
XWANK.
X'TIKT'U'L.
XJIL.
XJIL'LIL.
XKANUL O'AO'.
XKANUL PAKX.

alguacil.
del concejo
dado
artes
bastón calvera.
coyote.
Camino temible
camineros temibles
tenamaste./titunte.
bastón
lechusa
trampa/engaño.
pelota.
juego ala pelota.
cien pies
-
asentadera
tronco
abejorro
galgo
delamiseria
Volcan de fuego
volcan de pacaya

ĤKANUL A'.	Vocan de agua
ROSNA'/CHMAN WITZ.	Volcan de Tajumulco
ĤYA' WITZ.	Tacana
WLUJIN' CHIK'.	cuagulada sangre.
WE'J/KAW/KYUW/CH'UX.	duro
WITZ'J.	chillar
WITZTEY'J/E'B'J.	dientes
WUQ.	Siete
WUQ KYAQCH'EL.	siete guacamaya.
YAB'AJ.	abuela
YEK'B'IL;	
YOLILTE.	narrar/narrador
YUKCHALTE.	temblador
SANJELAL.	mensajero
SAQ.	blanco
SAQCH'UT.	blancopuñal
SAQB'OCH/KUCH.	jabalí blanco
SOIX.	amanecer
SE'N.	cómo
SE'NOE'.	cómo serán
SE'NTZUNLO.	cómo será
STUNYOS.	buenos días
SMAJ.	arco
SMAJ TUKRU.	arco tecolote
SAQB'OCH.	blanco jabali
SAQTX'YAN/TZUTZ'.	blanco perro/pisote (jabón de monte)
SICH'.	cigarro
SWOYE'/swe'.	piedra ardiente

TTXOLIL

Tnejel yol: Aju' tñab'ì kyu'ju' tñam tib'aju' pop u'j	.
Tkab' yol: Aju' b'inchb'ete kya'j, tx'otx' ex k'ul	:
Toxi'n yol: Aju' kyitz'jlen txkup	
Tkyaji'n yol: Q'ol q'eq'ab'	
Tjwe'yi'n yol: Tnimb'il tib' wuq kyaqch'el	::
Tdaq'in yol: Kyitz'in kyib' yukchal, ex kab'e'tqan	::
Twuqi'n yol:	·
Twajxaqi'n yol: Aju' tb'inchb'en yukchal	· 0
Tb'ejoji'n yol: Se'n kub'a' yukchal	· :
Tlajoji'n yol: Aye'ju' tb'inchb'en, exju' tej tkub' kab'e'tqan	·
Tjunlajoji'n yol: Aju' jun jun jub'tzeyil, wuq jun jub'tzeyil	· ::
Tkab'lajoji'n yol: Jniju' tch'uxil b'aj ik'a' toj xob'ajilb'e	· ::
Toxlaji'n yol: Jun min q'poj na'xchiky'	· :
Tkyajajaji'n yol: Ch'intl tib'aju' qpoj qyachiky'	· ::
T-o'laji'n yol: Kyitz'jlen yux jun jub'tzeyil, b'alan msat	· ::
Tqaclaji'n yol: Aye' yux jun jub'tzeyil, b'alan msat	· ::
Twuqlajoji'n yol: Txokb'ill toj xob'illb'e	· ::

Twajxaqlajoj yol: Tb'eyil xob'ilb'e	: :
Tb'e'ijoj'i n yol: Joyb'il kyij'j tu'nju' xob'ilb'e	: .
Tjunkt'alinyol: Junjuntl joyb'ilki'j toj xob'ilb'e	:
Tnejel toj tkab'k'alinyol: Kanb'ab'l toj xpo'tzb'il	: :
Tkab'in toj tkab'k'alinyol: Aju' kyime'n tu'nx tb'is kk'u'j	:
Toxin toj tkab'k'alinyol: Aju' anq'b'il	: :
Tkyajin toj tkab'k'alinyol: Tej kyxi' toj kya'j	: :
Tjwe'yin toj tkab'k'alinyol: Toj pa'xil, toj nin a'	: :
Tqadin toj tkab'k'alinyol: B'alan tze'tze, b'alan qonik'an,	
kyitxwi', xjaw b'alan	: .
Twuqin toj tkab'k'alinyol: Aju' kya'j spunpuj a', xchew a',	: :
tzunun a', kyaqch'el a'	: :
Twajxaqin toj tkab'k'alinyol: Kyb'e tulani xaq, tanjizlen	: :
kyij	: :
Tb'elajin toj tkab'k'alinyol: Q'aq' ex ipumaj	: :
Tlajin toj tkab'k'alinyol: Aju' nimb'il	: :
Tjunlajin toj tkab'k'alinyol: Aju' oyb'il	: :
Tkab'lajin toj tkab'k'alinyol: Twi' chojb'en, toj awilix,	: :
twi' q'aq'ayix	: :
Toxlajin toj tkab'k'alinyol: Aju' tiz'jlen q'ij	: :

Tkyslajin toj tkab'k'alinyol: Aju' tb'is tk'u'j chojil, awilix,	: :
q'aq'ayix	: :
T-lajin toj tkab'k'alinyol: Chiky' te' chojb'il	: :
Tqad lajin toj tkab'k'alinyol: Xmoxb'il kyun qpoj, txin	: :
Twoqlajin toj tkab'k'alinyol: Kb'inchayib' tu'n kq'ojin	: :
Tjunaqi'n twajxaqlajoj'n yol: Kolb'ilteju' kuwtapi	: :
Tjunaqi'n tb'elajajoj'i n yol: Tej kyb'ajanju' tnejel manb'aj	: :
Tkab'naqi'n yol: Aju' kyoklen kyaje' tqan	: .
Tkab'naqi'n tnejel yol: Aju' awal toj xawa'ku ttzi	: :
Tkab'naqi'n tkab' yol: Aju' kyawal te q'aynaq pach	: :
Tkab'naqi'n toxi'n yol: Aju' tajawil q'uq'kan	: :
Tkab'naqi'n tkyajin yol: Aye' kb'iju' nimaqkawil	: :
Tkab'naqi'n tjwe'yi'n yol: Aju' jun kqanb'etz tnam	: :
nimxi'x toklen	: :
Tkab'naqi'n tqadi'n yol: Aye' kk'walju' tajawil	: :

